

SKAS 2 2021

SUOMEN KESKIAJAN ARKEOLOGIAN SEURA
SÄLLSKAPET FÖR MEDELTIDSARKEOLOGI I FINLAND
AIKAKÄUSLEHTI | TIDSKRIFT

Valoa Turun kaupungin varhaisvaiheisiin
Turun seudun tiilentekijöiden jäljillä

SKAS

SUOMEN KESKIAJAN ARKEOLOGIAN SEURA
SÄLLSKAPET FÖR MEDELTIDSARKEOLOGI I FINLAND
AIKAKAUSLEHTI | TIDSKRIFT

SKAS-lehti julkaisee keskiajan ja uuden ajan arkeologiaa käsitteleviä tieteellisiä artikkeleita, jotka käyvät läpi Tieteellisten seuran valtuuskunnan hyväksymän vertaisarviointiprosessin. Lisäksi lehti julkaisee erilaisia ajankohtaisia katsauksia, tutkimusraportteja, keskustelupuheenvuoroja, kommentteja sekä kirja-arvosteluja, jotka voidaan julkaista ilman vertaisarviointia. Lehti ilmestyy kaksi kertaa vuodessa.

Kirjoittajia pyydetään toimittamaan julkaistavaksi tarkoitettu aineisto lehden sähköpostiin osoitteeseen skas-lehti@skas.fi viimeiseen aineistojen jättöpäivään mennessä. Seuraavat deadlineet aineistoille ovat 28.2.2022 ja 15.8.2022. Tarkemmat tiedot aineiston toimittamisesta, sekä vertaisarviointiprosessista löytyvät lehden verkkosivuilta osoitteesta: <http://www.skas.fi/skas-lehti/>.

Sähköposti

skas-lehti@skas.fi

Julkaisija

Suomen keskiajan arkeologian seura –
Sällskapet för medeltidsarkeologi i Finland ry.

Päätoimittaja

Dos. Georg Haggrén (georg.haggren@helsinki.fi)
Parrukuja 9 B 26, 02620 Espoo
Puh. 040-771 5640

Toimittajat

Eva Ahl-Waris (eva.ahlwaris@gmail.com)
Tuuli Heinonen (tuuli.t.heinonen@helsinki.fi)
Tarja Knuutinen (tarja.knuutinen@helsinki.fi)
Juha Ruohonen (jukaru@utu.fi)

Taitto

Maija Holappa (maija.holappa@gmail.com)

Abstraktien kieliasun tarkistus

Rodger Juntunen

Logon suunnittelu

Mikael Nyholm

Kannen kuva

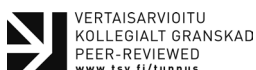
Helsingin Vanhankaupungin kirkonpaikka talvella 2021.
Kuva: Tuuli Heinonen

ISSN 1455-0334 (painettu)

ISSN 2736-9196 (verkkojulkaisu)

Painopaikka

Painosalama Oy 2022

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

SISÄLLYS 2/2021

1 PÄÄKIRJOITUS

Georg Haggrén

TUTKIMUS

2 TURUN KAUPUNKIA VANHEMPI ASUTUS JA KAUPUNGIN SYNTY – TULKINTA VARHAISEN KERAMIikka-AINEISTON JA LUONNON-TIETEELLISTEN AJOITUSTULOSTEN PERUSTEELLA

Aki Pihlman, Elina Saloranta, Kim Krappala & Tanja Ratilainen

AJANKOHTAISTA

38 TIILENTEKIJÖITÄ JÄLJITTÄMÄSSÄ TURUN KAKSKERRAN PORALAN KYLÄTONTILLA

Hanna-Maria Pellinen, Silja Aalto, Jussi Kinnunen & Akseli Tolvi

55 THE SOCIAL AND MATERIAL WORLD OF MEDIEVAL AND EARLY MODERN (C.1200-1650) VILLAGES IN SOUTHERN FINLAND

Tuuli Heinonen

ARVOSTELTU

61 VÄLKOMMEN SYNLIGHET FÖR FINSK MEDELTID I SVERIGE

Eva Ahl-Waris

63 TUTKIMUSKOHTTEENA PIKIRUUKKI

Georg Haggrén

66 ST SUNNIVA - VÄHÄN TUNNETTU SKANDINAAVINEN PYHIMYS

Georg Haggrén

69 KOKOELMA TALLINNAN KESKIAIKAA OSANA JUHLAVUODEN SATOA

Georg Haggrén

PÄÄKIRJOITUS

ARKEOLOGIAN ETIIKKA JA NUORET KOHTEET

Arkeologinen kenttätyö on tutkimusta – ja tuhoamista. Jokainen kohde on ainutlaatuinen. Arkeologilla on suuri vastuu tekemästään, koska tutkimuskohde tuhoutuu sitä mukaa, kun työ etenee. Kaivauksia johtavat kenttäarkeologit ovat Suomessa nykyisin tottuneet siihen, että kenttätöistä tuotetaan raportti, joka tarjoaa mahdollisuuden jo tuhoutuneen kohteen tulevalle tutkimukselle.

Aina ei suinkaan ole ollut näin. Vanhempi arkeologipolvi muistaa, kuinka rahoitus painottui kenttätöihin ja kaivauksia johtanut arkeologi koetti kentältä palattuaan tehdä jälkityöt ja raportin oman toimensa ohella. Tuloksena oli monesti raportin viivästyminen. Ja valitettavan usein kävi niin, että aikaa ja resursseja oli vaikea löytää ja pian oli kulunut vuosi, toinen ja kolmaskin. Lopputuloksena oli helposti se, että raportti ei koskaan valmistunut.

Onneksi käytännöt ovat muuttuneet. Museoviraston valtuus antaa tutkimuslupia ja oikeus vaatia raporttia ennen uutta kenttätyökautta ovat kohentaneet tilanteen. Samalla on tullut tavaksi varmistaa, että kenttätöiden ohella on budjetissa varattu resursseja niin jälkitöille kuin konservoin-

nillekin. Muinaisjäännökset ja tutkimus kiittävät. Kansallisesta perinnöstä ja omaisuudesta pidetään huolta. Käytänteissä on iso muutos verrattuna parin vuosikymmenen takaiseen.

MUTTA – Edellä mainittu koskee vain lainsuojaamia muinaisjäännöksiä. Kun tutkimuskohtena on muinaismuistolain suojan ulkopuolelle jäävä nuorehko kulttuuriperintökohde, tilanne on toinen. KaJoamislupaa ei tarvita, tutkimusraporttia ei vaadita. Ollaan yhä seikkailevien sankariarkeologien villissä lännessä.

Kaikkein uhanalaisimmassa päässä ovat luultavasti toisen maailmansodan sotilaalliset kohteet, joita kohtaan on syntynyt viime vuosina kasvava kiinnostus. Arkeologien tulisi muistaa ammattietiikkansa. Myös nuoret kohteet ovat ainutlaatuisia ja tuhoutuvat, kun niitä kaivetaan. Nykyisen lain aikana Museovirasto ei voi edellyttää raportteja nuorissa kohteissa tehdystä tutkimuksesta, mutta ottaa niitä ilomielin ja kiitollisena vastaan. Onneksi useimmat nuortenkin kohteiden tutkimukset raportoidaan. Koetetaan saada loputkin mukaan.

TURUN KAUPUNKIA VANHEMPI ASUTUS JA KAUPUNGIN SYNTY

Tulkinta varhaisen keramiikka-aineiston ja
luonnontieteellisten ajoitustulosten perusteella

Abstract – The founding of Turku and settlement preceding the town

This article focuses on the earliest pre-urban and urban phases of the medieval town of Turku, located on the southwest coast of Finland. For this paper, we analyzed new archaeological information collected during excavations of Cathedral School (2014–2015) and Konsulinna (2016), located in the heart of the old town. We compared the new pottery finds to previously gathered information from Medieval Turku's oldest archaeological layers. The C14- and dendrochronological dating results indicate pre-urban activity dating to the second half of the 12th or early 13th century, contrary to prior hypotheses. The presence of imported pottery at our excavation sites from as early as the mid-13th century indicates that the Swedish crown overtook the early rural settlement and developed the area into a place of trade and commerce during the second half of the 13th century. This process led to the establishment of the town of Turku in the early years of the 14th century.

Keywords: medieval Turku, pottery, pre-urban settlement, scientific dating, urbanization.

Asiasanat: esiurbaani asutus, kaupungistuminen, keramiikkatutkimus, luonnontieteelliset ajoitusmenetelmät, Turku.

JOHDANTO

Turun, Suomen vanhimman kaupungin synty on yksi tutkijoita vuosikymmeniä as-karruttaneista tutkimusteemoista. Varhaisimmat tulkinnat kaupungin ensi vaiheista perustuivat perimätietoon, vähäisiin kirjallisiin lähteisiin ja joihinkin arkeologisiin havaintoihin. Yhteistä niille oli kaupungin orgaaninen kehittyminen saksalaisperäisestä kauppiasatuksesta ja se, että tuomiokirkon rakentaminen nähtiin merkittävänä ajoittavana tekijänä. Kaupunkirakenteesta haettiin myös yhtäläisyyksiä saksalaiseen

kulttuuripiiriin.¹ *Turun historia* -sarjan vanhimpien osien ilmestymisen jälkeen vakiintui **C. J. Gardbergin** tulkinta, jonka mukaan 1200-luvun puolivälissä tuomiokirkon ja Aurajoen väliselle alueelle syntyi saksalaisperäistä asutusta, jonka pohjalta kaupunki syntyi ja vähitellen kasvoi niin, että kaupunkioikeudet saatiin 1290-luvulla. Gardbergin mukaan kaupungin vanhin tori sijaitsi tuomiokirkon vieressä, ja Vanha Suurtori ympäristöineen rakennettiin suunnitelmallisesti vasta vuoden 1318 jälkeen, kun novgorodilaisten hyökkäyksen aiheuttamista tuhoista oli selvitty.²

Kaupunkiarkeologian vakiintumisen ja tutkimusmenetelmien kehittymisen myötä arkeologisen tutkimusaineiston määrä ja laatu parani 1980-luvulta lähtien. Erityisesti esinetutkimuksen kasvun ja luonnontieteellisten ajoitusmenetelmien sekä ympäristötieteiden käytön ansiosta Gardbergin muotoilema varhaisen kaupungin kehityskulku murentui pala palalta.³ Viimeistään *Varhainen Turku* -hankkeen tutkimuskäivaukset kumosivat Gardbergin tulkinnan, sillä tuomiokirkon ympäristöstä ei löydetty 1200-luvun asutusta lainkaan, vaan varhaisimmat rakennukset ja kadut ajoittuivat vasta 1300-luvun alkuun. Lisäksi kävi ilmi, että 1200-luvun lopulla tuomiokirkon ympärillä oli peltoja ja että sen viereinen tori rakennettiin vasta 1400-luvun puolivälissä.⁴

Viime vuosikymmenten aikana keskusteluissa on ollut lähinnä kaksi mahdollista kehityskulkua. **Aki Pihlmanin** mukaan varhaisimman asutuksen 1200-luvun lopulle ajoittuvat merkit, joita oli kertynyt muutamasta kohtaa Suurtorin ja Rettiginrinteen väliltä, liittyivät mahdollisesti maaseutumaiseen, kaupunkia edeltäneeseen asutukseen. Tuomiokirkolta Rettiginrinteelle ulottunut kaupunkiasutus katuineen olisi syntynyt vasta 1300-luvun alussa.⁵ **Markus Hiekkasen** mukaan Turku perustettiin kirkon, dominikaanien ja kruunun toimesta neitseelliselle maalle tuomiokirkon ja Rettiginrinteen väliselle alueelle 1280–1290-luvuilla. Arkeologisen aineiston monipuolistuminen ja määrällinen kasvu 1300-luvun taitteessa eivät Hiekkasen näkemyksen mukaan osoittaneet kaupungin syntyä, vaan sen nopeaa kehitystä.⁶ Sittemmin *Varhainen Turku* -hanke ja Pinellan kaivaukset osoittivat, että vielä 1200-luvun lopulla, tuomiokirkolta lähes Vanhan Suurtorin reunaan saakka ulottuneella alueella, oli peltoja, ja alueen varhaisimmat rakennukset katuineen olivat

vasta 1300-luvun alusta.⁷ Tätä tulosta tukivat myös arkeobotaaniset tutkimukset.⁸ Nykyään tutkijat ovat varsin yksimielisiä siitä, että kaupunki perustettiin 1300-luvun ensimmäisinä vuosina.⁹

Vanhan Suurtorin ja Aboa Vetus Ars Nova -museon alueet sekä niiden väliin jäävä korttelivyöhyke ovat tutkimuksen nykyvaiheessa avainasemassa varhaisinta asutusta selvitettyä, sillä vanhimpia, 1200-luvun lopulle ajoittuvia kerroksia ja rakenteita on tavoitettu nimenomaan niiltä seuduilla. Suurtorilta havaintoja on tehty Raatihuoneen ja Hjeltin talon kaivauksissa 1980-luvulla ja Aboa Vetus Ars Nova -museoalueen lounaisosasta 1990-luvulla. Rakennuksen jäännöksiä tunnettiin aikaisemmin vain kahdesta kohtaa: raatihuoneen vierestä ja museon lounaisosasta.¹⁰ Tutkimukset museon alueella jatkuivat vuosina 2005–2010. Näistä 2009–2010 tehdyt kaivaukset ja sitä seurannut tutkimushanke keskittyivät alueen vanhimpien kerrosten analysointiin museon lounaisosassa noin 4 m² kokoisella alueella.¹¹ Hankkeessa tehtiin merkittävä panostus arkeologisen esinetutkimuksen, luonnontieteellisten analyysien, kuten kasvijäännö- ja luututkimuksen ja luonnontieteellisten ajoitusmenetelmien tulosten yhdistämisessä, kun niiden avulla vanhimmista kerroksista saatiin muutamien vuosikymmenien sisään absoluuttisesti ajoitettu stratigrafinen malli. Tulokset osoittivat, että varhaisin ihmistoiminta tontilla oli alkanut 1200-luvun toisella puoliskolla.¹² 1300-luvun taitteeseen ajoittuneesta kerroksesta löytyneet lasimalauksen palat johtivat tulkintaan, että tontilla tai sen lähellä oli varakkaan maatilan lisäksi ollut jokin kirkollinen rakennus.¹³ Väitöskirjassaan **Liiisa Seppänen** oli pitkälti samoilla linjoilla; varhaisimmat 1200-luvulle ajoittuvat merkit asutuksesta saattoivat liittyä kruunun maa-

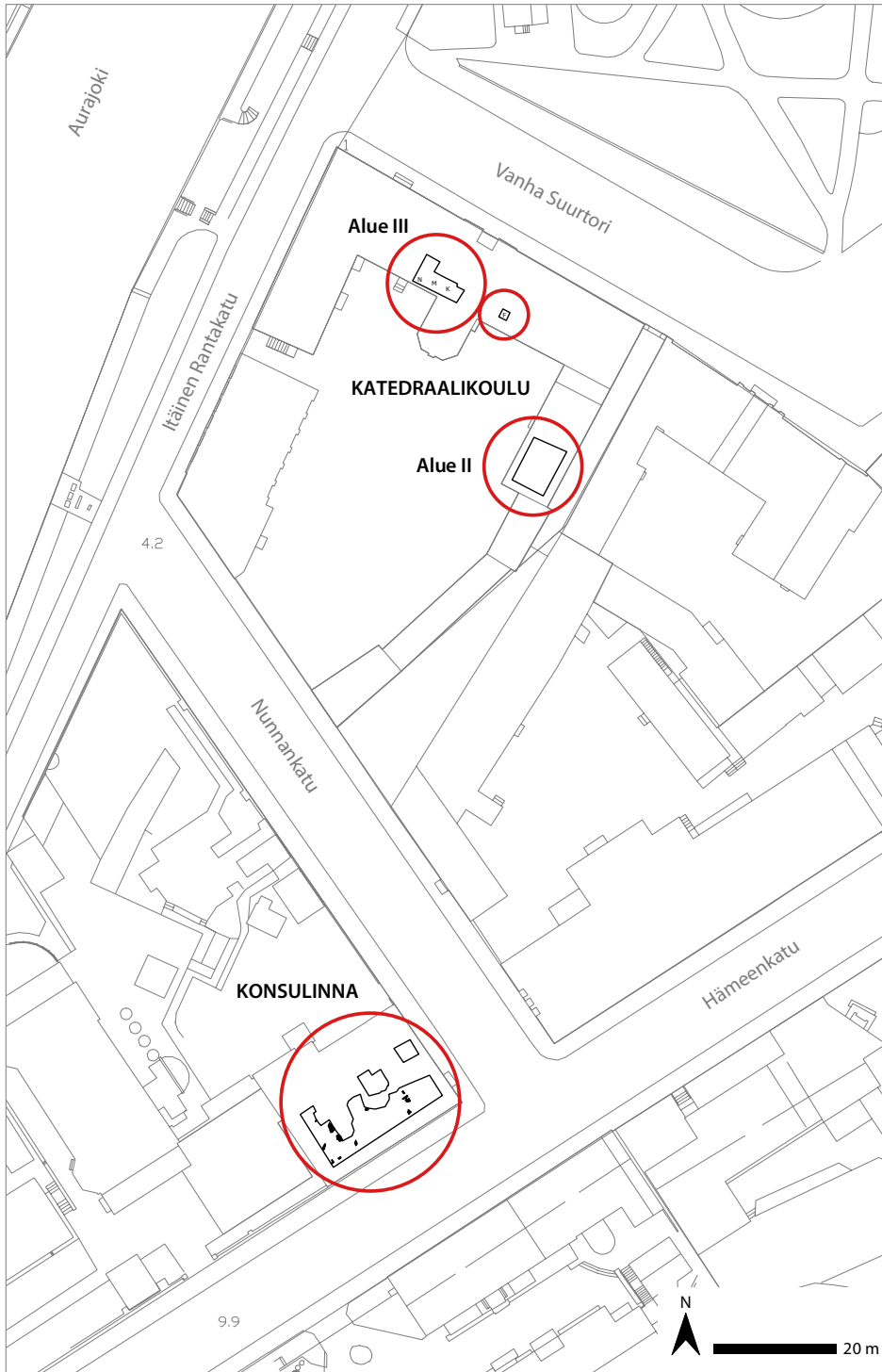
tilaan, kauppapaikkaan tai dominikaanikonventtiin.¹⁴

Vanhan Suurtorin laidalla ja Luostarin Välikadun varressa sijaitsevan Turun ruotsinkielisen lukion (Katedralskolan i Åbo) peruskorjaushanke käynnistyi arkeologisilla tutkimuksilla vuonna 2014 ja niitä tehtiin aina kesään 2018 saakka. (Kuva 1.) Vuosina 2014–2015 kaivauksia tehtiin koulun siipi- ja päärakennuksen alla sekä piha-alueella, ja niistä vastasi Turun museokeskus. Rakennusten alla päästiin tutkimaan vanhimpia kulttuurikerroksia, ja ensimmäistä kertaa auranjälkiä saatiin esille myös Vanhan Suurtorin lounaispuolelta. Luostarin Välikadun varresta löydettiin merkkejä 1200-luvun asutuksesta ja 1300-luvun kadusta.¹⁵ Muuritutkimus Oy jatkoi tutkimuksia liikuntasalin peruskorjaushankkeen käynnistyttyä 2017–2018.¹⁶ Liikuntasalin sisällä tutkimukset ulottuivat pääasiassa löytyneiden kivitalojen lattiatasoon saakka. *Turku goes underground* pop up -museossa (2018) yleisö pääsi tutustumaan löydettyihin raunioihin. Talvella 2019/2020 Brinkkalan talossa oli esillä *Turku 790 vuotta?* -näyttely, jossa esiteltiin Katedraalikoulun löytöjä ja tutkimustuloksia vuosilta 2014–2015 sekä pohdittiin Turun kaupungin syntyä. Näytteen ohessa pidettiin Turun syntyä käsitellyt seminaari, jossa **Elina Salorannan** ja Aki Pihlmanin pitämään esitelmään tämä artikkeli osittain pohjautuu.

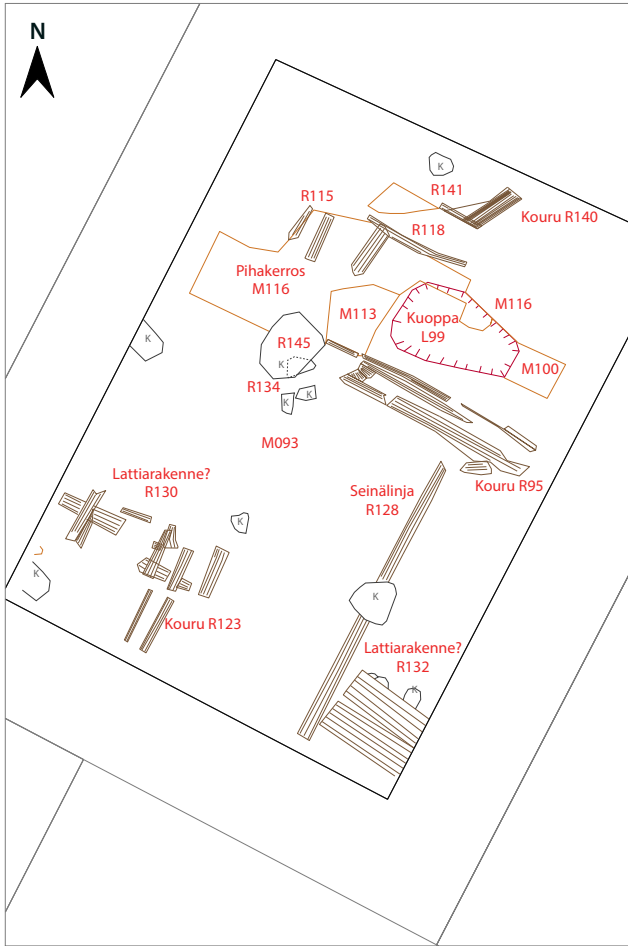
Uutta, vanhimpia vaiheita valaisevaa arkeologista aineistoa saatiin lisää myös Aboa Vetus Ars Nova -museon alueelta vuonna 2016, kun toimistorakennuksena käytetyn Konsulinnan paalutushankkeen vuoksi tehdyt arkeologiset tutkimukset käynnistyivät. Valvontana toteutetun arkeologisen tutkimuksen yhteydessä näytteitä tallennettiin otosmaisesti 1800-luvun alun kerroksista varhaisimpiin keskiajan kerroksiin saakka.¹⁷

Tässä artikkelissa tarkastellaan Turun kaupunkialueen vanhimpia asutusvaiheita kokonaisuutena. Mitä varhaisen asutuksen synnystä, laajuudesta ja luonteesta voidaan päätellä keramiikkatutkimusten ja luonnontieteellisten ajoitustulosten perusteella? Artikkelin perustuu uuteen, arkeologiseen tutkimusaineistoon Katedraalikoulun (2014–2015) ja Konsulinnan (2016) kaivauksilta sekä aikaisemmin taltioituun aineistoon Raatihuoneen (1986–1987), Hjeltin talon (1989), Aboa Vetus Ars Nova -museon (lounaisosa 1990-luku ja 2009–2010), Åbo Akademin tontin (1998) ja Retiginrinteen (2000–2001) kaivauksilta.¹⁸ Raatihuoneen ja Hjeltin saviastia-aineisto on analysoitu uudelleen.¹⁹

Aluksi artikkelissa esitellään Katedraalikoulun ja Konsulinnan kaivausten keskeiset, vanhimpiin vaiheisiin liittyvät rakenteet ja löytöaineistot, jonka jälkeen käsitellään aiemmin taltioitua aineistoa. Luvussa *Keskeiset muutokset saviastia-aineistossa vaiheesta 1 vaiheeseen 2* tarkastellaan tärkeimpiä muutoksia, joita saviastia-aineistossa tapahtuu, kun siirrytään 1200-luvun asutuksesta 1300-luvun alun asutukseen. Luvussa *Vanhimmista vaiheista kertovat luonnontieteelliset ajoitustulokset* julkaistaan Katedraalikoulun aineistosta saadut radiohiiliajoitustulokset ja käydään keskustelua muun vanhimmista asutusvaiheista kertovan, luonnontieteellisen ajoitusaineiston pohjalta. Luvussa *Nummen pitäjän kylät ja jakokunnat kirjallisen lähdeaineiston perusteella sekä kaupunkia vanhempi asutus* tarkastellaan historioitsija **Aulis Ojan** tulokunnan²⁰ pohjalta kylien syntyä ja vanhimpia jakokuntia Nummen pitäjässä, Aurajoen itärannalla, ja sitä, miten tämä tulkinta vertautuu arkeologisiin tuloksiin. Lopuksi luvussa *Kaupunkia vanhempi asutus arkeologisen aineiston ja luonnontieteellisten ajoit-*

Kuva 1. Katedraalikoulun kaivausalueet II ja III sekä Konsulinna-alue Turun vanhan kaupungin ytimessä. Konsulinna-alueen mustat alueet merkitsevät puurakenteiden sijaintia ja samalla myös pohjaan kaivettuja osia alueesta. Kartta: Tanja Ratilainen, Elina Saloranta & Kim Krappala.

Kuva 2. Alue II vaiheen 1 rakenteet ja maakerrokset. Kartta: Elina Saloranta & Tanja Ratilainen.

havainnointia ja dokumentointia.²¹ Alimmat puurakenteiden jäännökset olivat niin huonokuntoisia, ettei niitä voitu ajoittaa dendrokronologisesti. (Liite 1). Vaiheeseen 1 kuuluvat vanhimmat rakenteen jäännökset koostuivat seinälinjasta (R128), lattiarakenteiden jäännöksistä (R130, R132), nurkkakivistä (R134, R145), vesikouruista (R95, R123, R140) ja pihakatteen tukipuista (R115, R118, R141).²² (Kuva 2.)

Makrofossiilianalyysin ja kaivaushavaintojen perusteella rakennusten lähiympäristö oli ollut märkää. Yhtään kokonaisuutta rakennuksen pohjaa ei osunut kaivetulle alueelle. Vanhimpien rakenteiden yhteydestä ei myös-

tusten perusteella esitetään tulkinta alueen asutuksesta ennen kaupungin perustamista noin vuonna 1300.

KATEDRAALIKOULUN KAIVAUKSET Vanhimmat rakenteet ja löytöaineistot

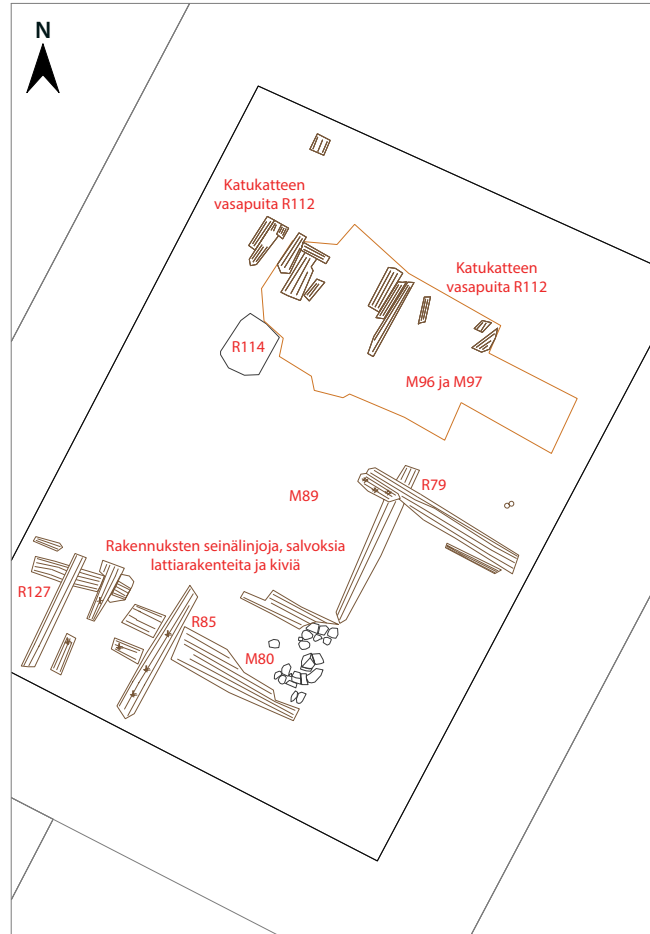
Laajin Katedraalikoulun vuosina 2014–2015 pohjaan asti kaivetuista alueista (45 m²) sijaitsevat keskiaikaisen Luostarin Välikadun varrella, koulurakennuksen siipiosan alla (alue II). (Kuva 1.) Romahdusvaaran vuoksi anturan alapuoliset kerrokset oli kaivettava 1,5 m² kokoisina alueina, joita voitiin avata kerrallaan kaksi tai kolme. Alueet piti täyttää heti pohjaan kaivamisen jälkeen, mikä hankaloitti

kään löytynyt jälkiä tulisijoista, joten hirret eivät välttämättä kuuluneet asuinrakennuksiin. Alimmasta värjäytyneestä savikerroksesta (M93) löytyi kaksi tasapintaista laastinpalaa, jotka viittaavat lähistöllä olleeseen muurattuun rakenteeseen.²³ Keramiikkaa lukuun ottamatta alueen II vanhimpien kerrosten löydöt eivät olleet tarkemmin ajoitettavissa.²⁴ Vanhimpien kerrosten päälle rakennettiin katu, joka johti jokirantaan.²⁵ Kadun varteen oli salvottu rakennuksia (R85, R79, R127). Stratifikaation perusteella vanhimmat rakenteet ja kerrokset olivat 1300-luvun puoltaväliä aiemmalta ajalta.²⁶ (Kuva 3.)

Vanhan Suurtorin reunalla sijaitsevan päärakennuksen kellarissa (alue III) poh-

Kuva 3. Alue II vaiheen 2 rakenteet ja maakerrokset. Kartta: Elina Saloranta & Tanja Ratilainen.

jaan asti kaivettiin vain hissi-kuilun ympäristössä (tilat K, M ja N) sekä yhdessä kohdassa koeruudussa (tila F), yhteensä noin 13 m² (Kuva 1).²⁷ Vanhimpana kerrostumana saatiin esiin kyntöjälkiä 2,3 m² laajuiselta, osaksi myöhempien leikkausten rajaamalta alalta.²⁸ (Kuva 4.) Muilta kaivausalueilta kyntöjälkiä ei löydetty. Viljelykerrokseksi tulkitusta värjäytyneestä savesta (M457) löytyi kimpivati. Viljelykerroksen päällä oli puusilpun sekaista savea (M456), ja sen päällä hirsirakenteen jäännös (R452, R455). Koeruudun F vanhin rakenne, puukouru (R428) oli alimman värjäytyneen saven päällä.²⁹

KATEDRAALIKOULUN KAIVAUSALUE II Saviastiat ja vanhimpien vaiheiden ajoitus

Tässä luvussa tarkastellaan alueen II vanhimpien kerrosten keramiikkaa ja pyritään sen avulla, stratigrafiaan nojautuen ajoittamaan vanhimmat vaiheet 1 ja 2. Mielenkiinto kohdistuu erityisesti vaiheeseen 1. Kaivausalueen II vanhimmassa vaiheessa eli vaiheessa 1 löytyi puurakennusten-jäännöksiä ja vesikouruja. Kun rakennukset ja vesikourut olivat jääneet pois käytöstä, rakennettiin alueen poikki katu, joka kulki kohti jokea. Vaihe 1 käsittää katua vanhemmat kerrokset alimmista pohjasaven päälle muo-

distuneista kerroksista alkaen.³⁰ Vaiheiden 1 ja 2 keramiikkaryhmät ja palasten lukumäärät on esitetty Taulukossa 1.

Vaiheessa 1 astianpalaja on 50 palaa.³¹ (Taulukko 1.) Ne ovat kaikki länsieurooppalaisista tuontisaviastioista. Eniten on protokivisavikeramiikkaa ja läheskivisavikeramiikkaa, jotka ovat kivisavikeramiikan ”esiasteita” ja poltettu hieman alhaisemmassa lämpötilassa kuin alueensa kivisavikeramiikka.³² (Kuva 5.) Pääosa kerrostuman protokivisavikeramiikasta on valmistettu Siegburgissa Rein-joen alueella lähellä Kölniä. Vaiheen 1 saviastianpalasten määrästä protokivisavikeramiikkaa on 28 % ja läheskivisavikeramiikkaa 36 %. Yhteensä niitä on

Ryhmä	Vaihe 1	%	Vaihe 2	%	Yht. kpl
KT	0	0	1	1	1
HSa	7	14	7	8	14
PSV	5	10	5	6	10
ProtoKS	14	28	7	8	21
LKS	18	36	15	18	33
EtASa	6	12	28	33	34
EtASb	0	0	10	12	10
KSSa	0	0	7	8	7
KSSc	0	0	1	1	1
KSLa	0	0	3	4	3
Yht	50	100	84	100	134

Taulukko 1. Saviastioiden palasten määrä Katedraalikulun kaivausalueella II vaiheissa 1 ja 2. Tarkalleen yhteen sopivat astianpalat on laskettu yhdeksi palaksi. Tutkitun alueen pinta-ala oli 45 neliometriä. Taulukko A. Pihlman

Ryhmä	Vaihe 1	%	Vaihe 2	%	Yht. kpl
KT	8	35	8	6	16
HSa	2	9	23	16	25
PSV	2	9	5	4	7
PSN	0	0	1	1≤	1
ProtoKS	4	17	2	1	6
LKS	5	22	8	6	13
EtASa	2	9	20	14	22
EtASb	0	0	23	16	23
KSSa	0	0	41	29	41
KSSb	0	0	6	4	6
KSLb	0	0	1	1≤	1
Yht	23	100	138	100	161

Taulukko 2. Saviastioiden palasten määrä Suurtorin Raatihuoneen kaivausalueilla 4 ja 5 sekä Hjeltin talon kaivausalueella vaiheissa 1 ja 2. Tarkalleen yhteen sopivat astianpalat on laskettu yhdeksi palaksi. Tutkittujen alueiden pinta-alat olivat yhteensä noin 40 neliometriä. Taulukko A. Pihlman.

lähes kaksi kolmasosaa saviastianpaloista.

Itämeren piirissä protokivisavikeramiikka on pääasiassa 1200-luvun keramiikkaa.³³ Läheskivisavikeramiikka³⁴, joka tässä kerrostumassa on pääasiassa Siegburgin ja sen

lähialueen³⁵ tuotantoa, ajoittuu 1200-luvun jälkipuoliskolta 1300-luvun alkupuoliskolle.³⁶ Lasittamatonta huokoista dreijatua harmaasavikeramiikkaa on 14 %. Vaiheen 1 harmaasavikeramiikka on kovaksi tai useimmiten erittäin kovaksi poltettua. Harmaasavikeramiikkaa valmistettiin sekä 1200-luvulla että 1300-luvulla ja vielä myöhemminkin.³⁷

Vaiheen 1 keramiikka-aineistosta ulkopinnalta lasitettua ns. vanhempaa punasavikeramiikkaa on hieman vähemmän, 10 %. Sitä esiintyy Itämeren piirissä sekä 1200-luvulla että 1300-luvulla. Ulkopinnalta lasitettua punasavikeramiikkaa valmistettiin Pohjanmeren alueella Englannissa, Ranskassa sekä Flanderin ja Alankomaiden rannikolla. Tällaisia astioita alettiin valmistaa 1200-luvulla myös Etelä-Skandinaviassa ja Itämeren etelärannikolla Lyypekistä Mecklenburgiin.³⁸ Eteläisessä Ala-Saksissa³⁹ valmistettua läheskivisavi- ja kivisavikeramiikkaa, jonka savi on tummanharmaata tai harmaata, ja astianpinnalla on rautapitoinen tummanpunainen tai ruskea saviliete, on 12 %.⁴⁰ Astioita valmistettiin 1200-luvun jälkipuoliskolla ja 1300-luvun alkupuoliskolla.⁴¹

Taulukoissa 1–4 esitetyt keramiikkaryhmät

KT	matalapolttainen, ilman dreijaa tehty, paikallisesti valmistettu keramiikka
HSa	harmaasavikeramiikka
PSV	vanhempi punasavikeramiikka
PSN	nuorempi punasavikeramiikka
ProtoKS	protokivisavikeramiikka
LKS	läheskivisavikeramiikka
EtASa	eteläisen Ala-Saksin vanhempi läheskivisavi-kivisavikeramiikka
EtASb	eteläisen Ala-Saksin nuorempi läheskivisavi-kivisavikeramiikka
KSSa	Siegburgin 1300-luvun lasittamaton kivisavikeramiikka
KSSb	Siegburgin kivisavikeramiikka, jonka pinnalla on tuhkalasitusta
KSSc	Siegburgin kivisavikeramiikka, jonka pinnalla on lyijylasitusta
KSLa	Langerwehen vanhempi kivisavikeramiikka
KSLb	Langerwehen nuorempi kivisavikeramiikka

Kuva 4. Kyntöjälkiä alueella III, hissikuilun viereisessä huonetilassa N, L458, DT2015-53-776. Kuvaaja: Heidi Martiskainen / TMK.

Kuva 5. Protokivisaviastioiden palasia vaiheesta 1. Palat ovat Turun museokeskuksen kaivauksilta Katedraaliskoulun tontilla vuonna 2014 kaivausalueelta II. TMK 23146:KE097:004; KE123:002; KE100:002; KE091:001; KE093:002. Kuva: Immu Heikkilä/ TMK.

Itämeren piiriin ne levisi laajemmin vuoden 1270 tienoilta alkaen.⁴² Turusta tällaista eteläisen Ala-Saksin keramiikkaa on aiemminkin löytynyt kaupunkia vanhemmista 1200-luvun kerroksista, mutta vain vähän. Tätä keramiikkaa esiintyy Turussa varsinkin 1300-luvun alussa, mutta vähäisemmässä määrin myöhemminkin 1300-luvun alkupuoliskolla. (Taulukko 2 ja 3.)

Vaiheen 1 länsieurooppalainen tuontikeramiikka on hyvin samanlaista kuin Raatihuoneen ja Hjeltin talon kaivausten vaiheen 1 eli 1200-luvun tuontikeramiikka. (Taulukko 1 ja 2.) Raatihuoneen ja Hjeltin talon kaivausten vaiheen 1 loppu on ajoitettu dendrokronologisin perustein noin vuoteen 1300.⁴³

Vaiheen 2 alussa alueen poikki rakennettiin katu. Vaihe 2 loppuu, kun alueelle levitettiin täyttösavikerros M062, joka kattoi lähes koko kaivausalueen.⁴⁴ Vaiheessa 2 astianpaloja on 84 kappaletta. (Taulukko 1.) Eteläisessä Ala-Saksissa valmistettua vanhempaa läheskivisavi-kivisavikeramiikkaa on nyt runsaasti eli kolmannes tämän vai-

Ryhmä	Vaihe 1	%	Vaihe 2	%	Yht. kpl
KT	1	11	0	0	1
HSa	5	56	1	3	6
PSV	0	0	1	3	1
PSN	0	0	1	3	1
ProtoKS	1	11	0	0	1
LKS	2	22	3	8	5
EtASa	0	0	17	43	17
EtASb	0	0	4	10	4
KSSa	0	0	13	33	13
Yht	9	100	40	100	49

Taulukko 3. Saviastioiden palasten määrä Aboa Vetus Ars Nova -museon vuosien 2009–2010 kaivausalueella vaiheissa 1 ja 2. Tarkalleen yhteen sopivat astianpalat on laskettu yhdeksi palaksi. Tutkitun alueen pinta-ala oli 4 neliometriä. Taulukko A. Pihlman.

Kuva 6. Vasemmalla eteläisen Ala-Saksin vanhempaa läheskivisavi- ja kivisavikeramiikkaa vaiheesta 2. Oikealla Rein-joen alueella Siegburgissa valmistettua kivisavikeramiikkaa vaiheesta 2. Palat ovat Turun museokeskuksen kaivauksilta Katedraalikoulun tontilla vuonna 2014 kaivausalueelta II. TMK 23146:KE087:003; KE083:003; KE087:006; KE074:006; KE087:007; KE083:005. Kuva: Immu Heikkilä/TMK.

heen astianpaloista. (Kuva 6.) Läheskivisavikeramiikkaa, vanhempaa punasavikeramiikkaa ja harmaasavikeramiikkaa esiintyy edelleen, läheskivisavikeramiikan osuus on kuitenkin selvästi pienempi kuin vaiheessa 1. Vaiheen 2 alimmista kerroksista alkaen alkaa esiintyä Siegburgin lasittamattomien kivisaviastioiden palasia, mutta niitä on yhteensä melko vähän. (Kuva 6.) Kivisavikeramiikkaa alettiin valmistaa Siegburgissa noin vuonna 1300, ja Siegburgin kivisaviastiat levisivät Itämeren piirissä 1300-luvun alusta alkaen.⁴⁵ Uutena ryhmänä alkaa esiintyä myös eteläisen Ala-Saksin nuorempaa läheskivisavi-kivisavikeramiikkaa. Tämä keramiikka alkoi levitä Itämeren piirin kaupunkeihin vähän myöhemmin kuin Siegburgin kivisavikeramiikka, ja astioiden valmistus jatkui 1400-luvun alkupuolelle.⁴⁶ Langerwehen 1300-luvun kivisavikeramiikkaa on muutama pala. (Kuva 7.) Langer-

wehe sijaitsee Maas-joen sivuhaaran varrella noin neljäkymmentä kilometriä Kölnistä länsilounaaseen.⁴⁷ Paikallisesti valmistettua keramiikkaa⁴⁸, joka on matalapolttoista ja tehty ilman dreijaa, on vain yksi pala. (Taulukko 1, vaihe 2.)⁴⁹

Yhdestä 1300-luvun katurakenteesta, joka on vaiheen 2 lopulta, saatiin dendrokronologisia ajoituksia. Ajoitukset ovat kahdesta kadun (R78) pohjustuspuusta. Toinen puista on kaadettu vuosien 1294–1303 välisenä aikana ja toinen vuosien 1288–1298 välisenä aikana. (Liite 1.)⁵⁰ Ajoitukset ovat ristiriidassa löytöaineiston kanssa. Puut ovat luultavasti peräisin jostakin vanhemmasta rakenteesta ja ne oli käytetty uudelleen kadun pohjustuspuuna. Vaiheen 2 lopusta on kaksi ruotsalaista Magnus Eriksonin aikaista brakteattia, jotka ajoittuvat vuosiin 1360–1363.⁵¹

Saviastia-aineiston ja stratigrafian perusteella alueen II vaihe 1 ajoittuu 1200-luvun jälkipuoliskolle. Vaihe 2 alkaa 1300-luvun alussa, jolloin alueen poikki rakennetaan katu. Vaihe 2 loppuu, kun alueelle levitetään täyttösavikerros hieman 1300-luvun puolivälin jälkeen, ilmeisesti 1360-luvulla.

KATEDRAALIKOULUN KAIVAUSALUE III Vanhimpien kerrosten ajoitus saviastioiden perusteella

Alueen III stratigrafisesti vanhin kerros oli viljelykerros (M457).⁵² Alimmista kerroksista saviastioiden palasia löytyi vain täyttökerroksesta (M417) ja puusilpun sekaisesta savesta (M456) sekä sen päälle muodostuneista palokerroksesta (M454) ja puusilpun sekaisesta savesta (M453). Täyttökerros (M417) sijaitsi lähellä peltoa ja sillä oli täytetty värjäytyneessä pohjasavessa ollutta notkelmaa. Siitä löytyi vain kaksi tarkalleen

yhteen sopivaa läheskivisavikannun palaa. Astia ajoittuu joko 1200-luvun jälkipuolelle tai 1300-luvun alkupuolelle.

Viljelykerroksen (M457) päällä olleessa kerroksesta (M456) oli protokivisavikeramiikkaa, läheskivisavikeramiikkaa,

Kuva 7. Maas-joen alueen Langerwehen kivisavikeramiikkaa vaiheesta 2. Pala on Turun museokeskuksen kaivauksilta Katedraalikoulun tontilla vuonna 2014 kaivausalueelta II. TMK 23146:KE074:013. Kuva: Immu Heikkilä/TMK.

Kuva 8. Konsulinna-alueelta löydyntynyt puurakenne, jonka hirsi oli kaadettu vuonna 1242. Kuva: Kim Krapala / Aboa Vetus Ars Nova -museo.

vanhempaa eteläisen Ala-Saksin läheskivisavi-kivisavikeramiikkaa ja harmaasavikeramiikkaa. Astianpaloja on yhteensä 20 palaa. Yli puolet niistä kuuluu samaan läheskivisavikannuun. Stratigrafisesti sitä nuoremmissa kerroksissa (M453 ja M454) on yhteensä 14 astianpalaa. Ne ovat nuorempaa eteläisen Ala-Saksin läheskivisavi-kivisavikeramiikkaa ja Siegburgissa valmistettua lasittamatonta kivisavikeramiikkaa, protokivisavikeramiikkaa ja läheskivisavikeramiikkaa. Melkein kaikki läheskivisavikeramiikan palasista ja yli puolet kerrosten kaikista astianpaloista kuuluvat samaan kannuun, jonka palasia löytyi myös alemmasta kerroksesta (M456).⁵³ Tätä stratigrafisesti nuoremmat kerrokset (M453 ja M454) voidaan ajoittaa Siegburgin kivisavikeramiikan ja nuoremmat eteläisen Ala-Saksin läheskivisavi-kivisavikeramiikan perusteella 1300-luvulle.

Alin puusilpun sekainen savi (M456) ajoittuu mahdollisesti jo 1200-luvun puolelle tai vasta 1300-luvun alkuun. Viljelykerroksen päälle muodostuneet kerrokset ovat vahvasti sekoittuneita, mikä tekee ajoittamisesta epävarmaa.

KONSULINNA ARKEOLOGISET TUTKIMUKSET VUONNA 2016

Vuonna 2016 kaivettiin Aboa Vetus Ars Nova -museon tontin koillisosassa Konsulinna-rakennuksen kohdalla. Arkeologisen valvonnan kaivausalue 4–5 oli stratigrafisesti rikasta. Nuorempien (1800–1600-luvuille ajoittuvien) kerrosten ja rakenteiden alta havaittiin tutkimuspinta-alaan⁵⁴ nähden huomattava määrä palamattomia keskiaikaisia puutalon jäännöksiä. Valvonnan yhteydessä otettiin harkinnanvaraisesti talteen dendrokronologisia tutkimusnäytteitä, jotka lähe-

tettiin Tarton yliopistoon ajoitettavaksi.⁵⁵ Näytteistä kuusi oli ajoituskelpoisia, joista kaikki ajoittuvat keskiajalle. Näytteistä vanhimmat ja stratigrafisesti alimmat ajoittuvat 1200-luvulle. Toinen hirsistä on kaadettu vuonna 1286 ja toinen vuonna 1242. (Ks. Liite 1.) Hirsiseinä rakennettiin nuoremman ajoituksen perusteella 1280-luvulla, vanhempi puista on tässä rakenteessa uudelleen käytetty hirsi. (Kuva 8.)

Konsulinnan vanhimmat esinelöydöt otettiin talteen suljetusta kontekstista, edellä mainitun dendrokronologisesti ajoitetun hirsirakenteen alta. Osoittavasti seulotusta maasta ei saatu talteen tyypologisin perustein ajoitettavaa löytöaineistoa. Suurin osa varhaisimman asutuskerroksen löytöaineistosta on kotieläinten luita. Dendrokronologisesti ajoitetun rakenteen alla oli tynnyrin kansi⁵⁶, nahkaesineitä⁵⁷, metalliesineiden fragmentteja⁵⁸ sekä piikiveä⁵⁹. (Kuva 9.) Turun varhaisvaiheiden näkökulmasta olisikin kiinnostavaa ajoittaa kerroksesta tavattua orgaanista materiaalia luonnontieteellisin menetelmin. Nykyisilläkin tiedoilla voimme kuitenkin perustelluin syin tulkita, että Consulinnan alueen varhaisin asutus on syntynyt välillä 1250–1290.

AIEMMAT KAIVAUKSET

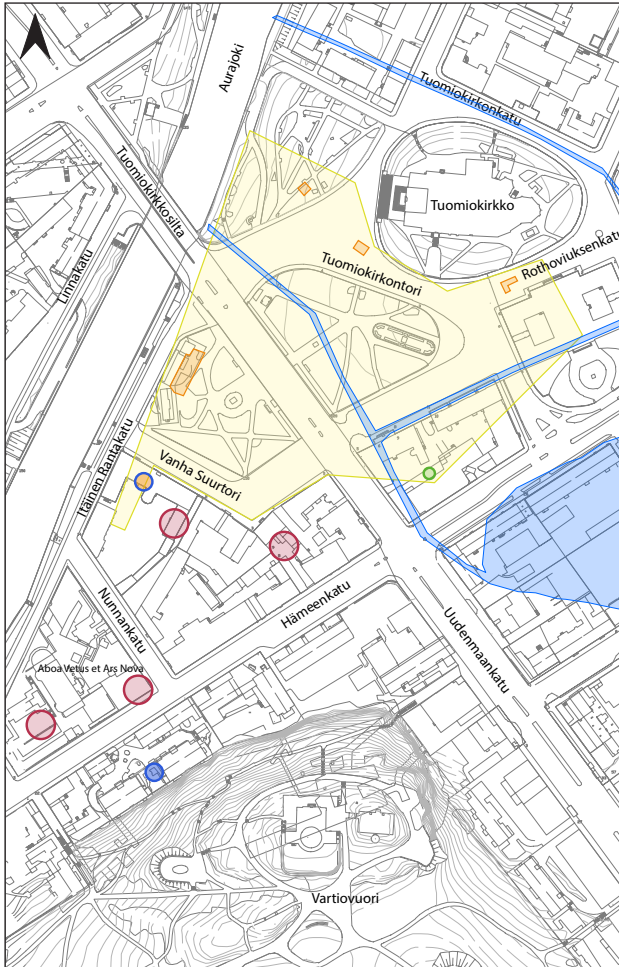
Unikankareen kummusta eli tuomiokirkolta 200–400 metriä joen alajuoksulle päin tunnetaan neljästä kohtaa 1200-luvulle ajoitettuja rakennusten ja sellaisiksi tulkittujen kiinteiden rakenteiden jäännöksiä. Niitä on löytynyt Katedraalikoulun ja Konsulinnan kaivausten lisäksi aiemmista kaivauksista Vanhan Suurtorin vieressä raatihuoneen ja Hjeltin talon luota sekä Aboa Vetus Ars Nova -museon tontin lounaispäästä. (Kuva 10.) Seuraavissa luvuissa tarkastellaan lyhyesti näiden aiempien kaivausten 1200-luvun kerrostumaa. Mihin 1200-luvun ajoitus perustuu? Millaisia kiinteitä rakenteita on löytynyt? Millaista 1200-luvun kerrostuman löytöaineisto on?

VANHAN SUURTORIN RAATIHUONEEN JA HJELTIN TALON KAIVAUKSET

Turun maakuntamuseo teki vuosina 1986–87 ja 1989 kaivauksia Vanhan Suurtorin Vartiovuoren puoleisen pään vieressä. Kaivauksia tehtiin Hjeltin talon vieressä sekä raatihuoneen sisällä ja vieressä.⁶⁰ Kolmelta kaivausalueelta paljastui 1200-luvun kerrostumaa.⁶¹ Yhdeltä niistä löytyi 1200-luvun

Kuva 9. Consulinnan alueelta löytynyt kimpastian kansi (KM41 180:192), jossa on puumerkki. Kuva: Anu Kinnunen / Osk Arkebuusi.

Kuva 10. Punaisella on merkitty paikat, joista tunnetaan 1200-luvun jälkipuoliskolle ajoittuvien rakennusten jäännöksiä tai sellaisiksi tulkittujen kiinteiden rakenteiden jäännöksiä. Oranssilla väri on merkitty kaivauksissa havaitut auranjäljet ja keltaisella pelloksi tulkittu alue. Vihreä väri osoittaa 1200-luvulle ajoittuvien luiden löytöpaikkan, ja sininen väri 1100-luvun ja 1200-luvun taitteen asutukseen viittaavia löytöpaikkoja – radiohiilijoiettu makrofossiili (Katedraaliskoulu) ja dendrokronologisesti ajoitettu hirs (Rettiginrinne). Kuvaan merkitty sinisellä myös Mätäjärvi ja Krooppi haaroineen. Kartta: Tanja Ratilainen ja Elina Saloranta.

kerrostumasta puurakennuksen jäännös, osa rakennuksen päätä. Rakennuksen sisällä oli tulisijan jäännös. Kahdella muulla kaivausalueella ainoana kiinteinä rakenteina 1200-luvun kerrostumassa oli vain puisia pystypaaluja.⁶² Rakenteista ei saatu dendrokronologisia ajoituksia puiden huonon kunnan vuoksi. Vanhimman vaiheen (vaihe 1) loppua ajoitettaessa dendrokronologisiin ajoituksiin voidaan kuitenkin tukeutua, koska seuraavan vaiheen (vaihe 2) alusta saatiin ajoitustuloksia päällekkäisistä puurakenteista.⁶³ Vaiheen 2 alin puurakenne, jonka funktio on tuntematon, ajoittuu vuosiin 1294–1299.⁶⁴ Sen päällä olleesta rakenteesta, puurakennuksesta, saatiin ajoitet-

tua yksi puu, jonka kaatovuosi on 1304 tai 1305.⁶⁵ Vanhimman vaiheen (vaihe 1) loppu ja vaiheen 2 alku voidaan siten pyöristäen ajoittaa noin vuoteen 1300.⁶⁶

Raatihuoneen ja Hjeltin talon kolmelta kaivausalueelta, joiden yhteinen pinta-ala oli noin 40 neliometriä, löytyi 1200-luvun vaiheesta eli vaiheesta 1 yhteensä 23 savastianpalaa (Taulukko 2), huomattavasti vähemmän kuin Katedraaliskoulun kaivausalueelta II.⁶⁷ Astiat ovat sekä paikallista valmistusta että länsieurooppalaista tuontikeramiikkaa. (Kuva 11.) Länsieurooppalaisessa tuontikeramiikassa on samoja ryhmiä kuin Katedraaliskoulunkin kaivausalueella, protokivisavikeramiikkaa ja läheskivisavi-

keramiikkaa sekä näitä vähemmän harmaasavikeramiikkaa, vanhempaa punasavikeramiikkaa ja eteläisen Ala-Saksin vanhempaa läheskivisavi-kivisavikeramiikkaa. Tuontikeramiikan palasten määrä on huomattavasti pienempi kuin Katedraalikoulun kaivauksissa. Paikallista valmistusta olevan keramiikan osuus on Suurtorin kaivausalueella huomattavasti suurempi kuin Katedraalikoulun alueella.

Saviastioiden palasten lisäksi 1200-luvun kerrostumasta löytyi puutikkujen, puisten keppien, vartaiden ja kapuloiden palasia, puuesineiden katkelmia, puuastioiden palasia, nahkakentien palasia ja nahanpalasia, yksi kokonainen helmi ja kolme helmen palaa, ilmeisesti pienen vesurin rautainen terä ja puinen kahvan jäännös sekä putkilukon avain. Näiden tavanomaisten löytöjen lisäksi Hjeltin kaivausalueelta on yksi poikkeuksellinen esine: pienen lapsen nahkainen

Kuva 11. Ylärivissä on matalapolttoisten ja ilman dreijaa tehtyjen saviastioiden paloja vaiheesta 1. Alarivissä on protokivisaviastioiden palasia vaiheesta 1. Astioiden palat ovat Turun maakuntamuseon Raatihuoneen ja Hjeltin talon kaivauksilta Vanhan Suurtorin vieressä vuosina 1986–1987 ja 1989. TMK 20315:919, 950, 856, 863 ja TMM 20764: 1802. Kuva: Immu Heikkilä/TMK.

hihnakenkä⁶⁸, jonka rinnus on koristeltu vinoneliön muotoisilla lävistyksillä. Tällaiset kengät ajoittuvat 1200- ja 1300-luvuille. Huolellisesti tehty ja aikaa vievä lävistyskoristelu on yleensä liitetty yläluokan jalkineisiin. Lähimmät vastineet huolellisesti tehdyille lävistyskoristelluille kengille ovat Turun linnasta.⁶⁹ Lapsen kenkä on löytynyt läheltä pohjasavea likaisen, puulastun sekaisen saven kerroksesta.⁷⁰ Likaisen saven kerroksesta löytyi myös tiilenpalasia.⁷¹ Nahkakenkä poikkeaa selvästi muusta 1200-luvun löytöaineistosta. Tiilenpaloja ei myöskään ole Suurtorin kaivausten 1200-luvun kerrostumasta mistään muusta kohtaa. 1300-luvun kerrostumista niitä sen sijaan on. Luultavasti kenkä ja tiilenpalat ovat sekoittuneet likaiseen saveen sen päällä olleesta 1300-luvun alun kerroksesta.⁷² Hjeltin kaivausalueen ainoat kiinteät rakenteet 1200-luvun kerrostumassa olivat puisia pystypaaluja.

Vaiheessa 2, joka dendrokronologisten ajoitusten perusteella alkoi noin vuonna 1300 ja päättyi 1350-luvulla⁷³, saviastiapalojen määrä kasvoi voimakkaasti, kuusinkertaiseksi. Astianpaloja on 138 kpl (Taulukko 2). Myös rakennusten jäännösten määrä kasvoi. 1300-luvun alkupuoliskolta on kolmelta kaivausalueelta yhteensä jäännöksiä viidestä rakennuksesta.⁷⁴

Sieburgin lasittamatonta kivisavikeramiikkaa alkoi esiintyä vaiheen 2 alimmista kerroksista alkaen. (Kuva 12.) Sitä on vaiheen 2 keramiikasta lähes yksi kolmasosa (Taulukko 2). Vaiheessa 1 sitä ei ollut. Toisena uutena ryhmänä oli eteläisen Ala-Saksin nuorempi läheskivisavi-kivisavikeramiikka, jota on 16 % vaiheen astianpaloista. Eteläisen Ala-Saksin vanhempaa läheskivisavi-kivisavikeramiikkaa on enemmän kuin vaiheessa 1, nyt 14 % vaiheen 2 astianpaloista. (Kuva 12.) Harmaasavikeramiikkaa, läheskivisavikeramiikkaa ja vanhempaa

Kuva 12. Ylärivissä on eteläisen Ala-Saksin vanhempaa läheskivisavi- ja kivisavikeramiikkaa vaiheesta 2 ja alarivissä Rein-joen alueella Siegburgissa valmistettua kivisavikeramiikkaa vaiheesta 2. Astioiden palat ovat Turun maakuntamuseon Raatihuoneen kaivauksilta Vanhan Suurtorin vieressä vuosina 1986–1987. TMK 20315:531, 565, 545, 477, 544 ja 502. Kuva: Immu Heikkilä/TMK.

punasavikeramiikkaa⁷⁵ esiintyi edelleen. Sisäpinnalta lasitettua ns. nuorempaa punasavikeramiikkaa on yksi pala. Paikallisesti valmistettua matalapolttoista ja ilman dreijaa tehtyä keramiikkaa, joka oli vaiheessa 1 suurin keramiikkaryhmä, on myös 1300-luvun alkupuolen kerroksista. Sen osuus jää kuitenkin vain kuuteen prosenttiin vaiheen 2 astioiden palasista. Protokivisavikeramiikkaa on kaksi palaa, jotka luultavasti ovat sekoittuneet vaiheen 1 kerroksesta.⁷⁶ Vaiheesta 2 on myös joitakin Siegburgin kivisavikeramiikan astianpaloja, joiden ulkopinnalla on tuhkalasituslaikkuja. Nämä ovat tyypillisiä Siegburgin tuotannossa 1300-luvun jälkipuoliskolta 1500-luvun jälkipuoliskolle. Osa näistä paloista on ilmeisesti sekoittunut nuoremmista kerroksista vaiheen 2 kerrokseen kuten myös Langerwehen nuoremman tuotannon pieni lasitettu kivisaviastian pala.

ABOA VETUS ARS NOVA -MUSEON KAIVAUKSET 1990-LUVULLA JA 2009–2010

Nykyisen Aboa Vetus Ars Nova -museon alueella suoritettiin 1990-luvulla arkeologisia tutkimuksia Rettigin palatsin molemmin puolin.⁷⁷ Laajimmin kaivettiin tontin lounaisosassa, jossa kaivaustulosten perusteella oli ollut jonkinlaista asutuskerrostumaa jo 1200-luvun jälkipuolella. Käsiyty perustui pääasiassa dendrokronologisiin ajoituksiin. 1200-luvun kerrosten erottaminen 1300-luvun alun kerroksista oli hankalaa, koska myöhemmin keskiajalla ja sen jälkeen paikalle rakennetut kellarit olivat pahoin sekoittaneet vanhimpia kerroksia. Vanhimman ajoitetun rakenteen (rakenne 71) puista on dendrokronologisesti ajoitettu kaksi. Toinen niistä on kaadettu ajanjaksolla 1250–1280 ja toinen ajanjaksolla 1255–

1300. Rakenne on puutaso, joka on tulkittu rakennuksen puulattiaksi. Sen vierestä löytyi kaksi muuta puuta, jotka mahdollisesti liittyvät samaan rakenteeseen kuin puutaso. Niistä on myös tehty dendrokronologiset ajoitukset. Toinen näistä puista on kaadettu vuosina 1283–1300 ja toinen vuosina 1286–1300. Puiden pinnasta puuttui vuosilustoja ja puuttuvien lustojen määrä perustuu arviointiin.⁷⁸

Alueen vanhimpien kulttuurikerrosten ajoituksen kannalta museon vuosien 2009–2010 kaivaukset olivat merkittäviä, vaikka kaivausalue oli hyvin pieni, vain 4 m².⁷⁹ Nyt voitiin ensi kertaa ko. tontilla erottaa 1200-luvun kerrokset löytöaineistoinen 1300-luvun kerroksista. Vielä merkittävemmän kaivauksista teki se, että kerroksista tehtiin useita radiohiiliajoituksia, joiden avulla pystyttiin luomaan malliajoitus. Malli kattaa kerrosten ajoitukset vanhimmista kerroksista alkaen kerrosten yksittäisiä radiohiiliajoituksia huomattavasti tarkemmin.⁸⁰

Radiohiiliajoitukset vahvistivat sen, että tontin lounaisosassa oli asutusta jo 1200-luvun jälkipuoliskolla. Vanhin ajoitettu kerros, saven päällä ollut puulastukerros (K1124) alkoi muodostua vuosien 1256–1281 calAD (68,2 % luottoväli) välisenä aikana.⁸¹ Saviastianpalojen määrä kasvoi tätä nuoremmassa puulastukerrossa (K1131), jonka alkamisajankohdan ajoitukseksi saatiin vuosien 1295–1310 calAD (68,2 % luottoväli) välinen aika.⁸² Vaiheeseen 1 kuuluvat kaikki kerrosta K1131 vanhemmat kerrokset.⁸³ Vaiheeseen 1 eli 1200-luvun jälkipuolelle ajoituvista kerroksista on yhteensä yhdeksän saviastianpalasta (Taulukko 3). Pääosin ne ovat länsieurooppalaista tuontikeramiikkaa. Eniten on harmaasavikeramiikkaa ja seuraavaksi läheskivisavikeramiikkaa. Protokivisavike-

ramiikkaa ja paikallista valmistusta olevaa matalapolttoista ja ilman dreijaa tehtyä keramiikkaa oli yksittäisiä paloja.

Vaiheessa 2, joka alkoi radiohiiliajoitusten perusteella muodostua 1295–1310 välisenä aikana, saviastioiden määrä kasvoi reippaasti. Tähän vaiheeseen kuuluvat puulastukerros (K1131) ja sen päälle muodostunut kerros (K1130).⁸⁴ Jälkimmäisen kerroksen loppuajankohdan ajoitukseksi saatiin 1318–1358 calAD (68,2% luottoväli).⁸⁵ Vaiheesta 2 on 40 saviastianpalaa (Taulukko 3). Eniten, yli 40 %, on eteläisen Ala-Saksin harmaata, punaisella savilietteellä katettua läheskivisavi-kivisavikeramiikkaa. Siegburgissa valmistettua lasittamatonta kivisavikeramiikkaa on myös runsaasti, yli 30 %. Läheskivisavikeramiikkaa ja eteläisen Ala-Saksin nuorempaa läheskivisavi-kivisavikeramiikkaa on molempia noin 10 %. Harmaasavikeramiikkaa, vanhempaa punasavikeramiikkaa ja nuorempaa punasavikeramiikkaa on vain yksittäisiä paloja.

1300-luvun ja sitä nuoremmista kerroksista on myös lasiastioiden paloja. Yksi lasiastianpala on puulastukerroksen (K1131) alla olevasta kuopanteesta, joka oli täytetty humuspitoisella maakerroksella (K1139). Kerroksen alkamisajankohta on ajoitettu vuosien 1290–1300 calAD (68,2 % luottoväli) väliseen aikaan ja loppumisajankohta vuosien 1295–1310 calAD (68,2 % luottoväli) väliseen aikaan.⁸⁶ Kyseessä on pieni sirpale värittömästä lasista valmistetusta pikarista, jonka pintaa on kiertänyt vaakasuora lasilanka. Samankaltaisia pikarin palasia on kaivauksilta myös 1400-luvun alkuun ajoituvista kerroksista. **Georg Haggrénin** mukaan pikarin typologinen ajoitus on väljä (noin 1300–1450/1500). Samasta kuopasta löytyi myös kolme palaa ikkunalasia.⁸⁷ Pala luultavasti samaan ikkunastoon kuulunutta

tasolasia löytyi myös kuopanteen yläpuolella olevasta puulastukerroksesta (K1130), joka alkaa muodostua 68,2 % todennäköisyydellä aikavälillä 1304–1331 calAD ja päättyy aikavälillä 1318–1358. Sirpaleen toisella pinnalla on jäänteitä maalauskoristelusta.⁸⁸ Kuopanteen maakerroksen, joka ajoittuu 1200- ja 1300-lukujen taitteeseen, lasinpalat ovat ehkä nekin 1300-luvun puolelta. Haggrénin mukaan ikkunalasi, varsinkin maalattu, viittaa siihen, että jossakin lähistöllä on ollut kirkollinen rakennus vuoden 1300 tienoilla.⁸⁹

KESKEISET MUUTOKSET SAVIASTIA- AINEISTOSSA VAIHEESTA 1 VAIHEESEEN 2

Katedraalikoulun alueella II, Raatihuoneen alueilla 4 ja 5, Hjeltin talon alueella sekä Aboa Vetus Ars Nova -museon vuosien 2009–2010 kaivausalueella voitiin erottaa ja ajoittaa kaksi vanhinta vaihetta, joita kullakin alueella kutsuttiin vaiheiksi 1 ja 2. Vaihe 1 on ajoitettu kullakin alueella 1200-luvulle ja vaihe 2 alkavaksi noin vuonna 1300. Katedraalikoulun alueella vaihe 2 loppuu 1360-luvulla, Raatihuoneen ja Hjeltin talon alueilla pääasiassa 1350-luvulla. Aboa Vetus Ars Nova -museon alueella vaihe 2 loppuu 1300-luvun alkupuolella, viimeistään 1350-luvulla.⁹⁰ Vaiheiden 1 ja 2 ajoitukset ovat eri alueilla samankaltaisia. Vaihejaotetta voidaan käyttää tarkasteltaessa keramiikkaryhmiä paitsi eri kohteissa (Taulukot 1–3) myös kokonaisuutena siirryttäessä vaiheesta 1 (1200-luvulta) vaiheeseen 2 (1300-luvun alkupuolelle) (Taulukko 4).

Saviastioiden palasten määrä kasvaa kaikilla kaivausalueilla siirryttäessä vaiheesta 1 vaiheeseen 2. Katedraalikoulun alueella II muutos on pienin. Palasten määrä kasvaa vajaa kaksinkertaiseksi (Taulukko 1). Raati-

Ryhmä	Vaihe 1	%	Vaihe 2	%	Yht. kpl
KT	9	11	9	3	18
HSa	14	17	31	12	45
PSV	7	9	11	4	18
PSN	0	0	2	1≤	2
ProtoKS	19	23	9	3	28
LKS	25	30	26	10	51
EtASa	8	10	65	25	73
EtASb	0	0	37	14	37
KSSa	0	0	61	23	61
KSSb	0	0	6	2	6
KSSc	0	0	1	1≤	1
KSLa	0	0	3	1	3
KSLb	0	0	1	1≤	1
Yht	82	100	262	100	344

Taulukko 4. Saviastioiden palasten määrä yhteensä kaikilla kaivausalueilla (Katedraalikoulun kaivausalue II, Suurtorin Raatihuoneen kaivausalueet 4 ja 5 sekä Hjeltin talon kaivausalue, Aboa Vetus Ars Nova -museon vuosien 2009–2010 kaivausalue) vaiheissa 1 ja 2. Tarkalleen yhteen sopivat astianpalat on laskettu yhdeksi palaksi. Tutkittujen alueiden pinta-alat olivat yhteensä 89 neliometriä.

huoneen ja Hjeltin talon kaivauksilla muutos on suurin. Siellä palasten määrä kasvaa kuusinkertaiseksi (Taulukko 2). Aboa Vetus Ars Nova -museoalueen vv. 2009–2010 kaivauksessa, jonka pinta-ala on vain 4 m², palasten määrä kasvoi yli nelinkertaiseksi (Taulukko 3). Yhteensä kaivettua pinta-alaa oli kolmella alueella 89 m² ja saviastianpalasia vaiheessa 1 oli 82 palaa. Vaiheessa 2 oli jo 262 palaa (Taulukko 4). Palasten määrä kasvoi siirryttäessä vaiheesta 1 vaiheeseen 2 yli kolminkertaiseksi.

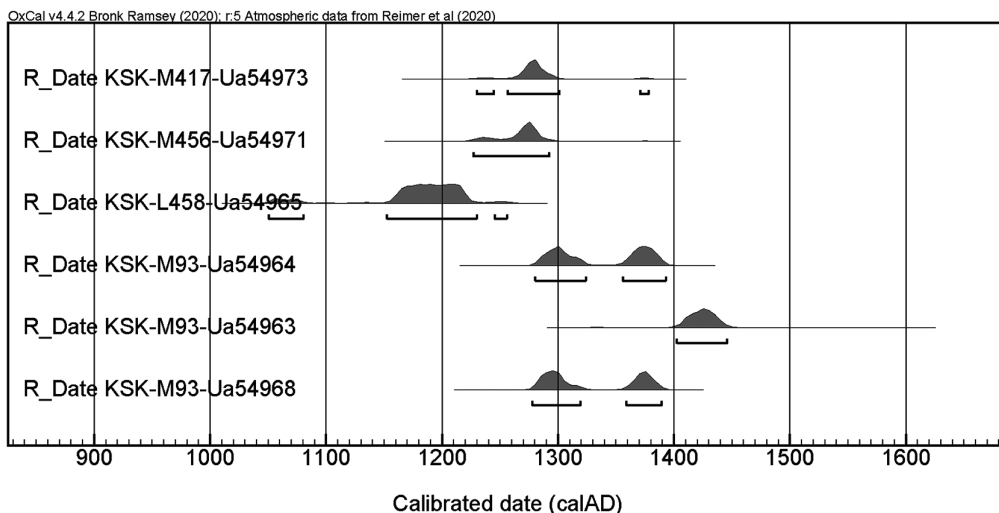
Astianpalasten esiintymistiheys eli palasten määrä kaivettua neliometriä kohden on lähempänä jokea sijaitsevalla Katedraalikoulun alueella II vaiheessa 1 selvästi suurempi kuin Raatihuoneen ja Hjeltin talon alueella. Se on kaksinkertainen. Vaiheessa 2

eli 1300-luvun alkupuolen kaupunkikerroksissa tilanne muuttuu vastakkaiseksi. Suurtorin päässä olevalla Raatihuoneen ja Hjeltin talon kaivausalueella saviastianpalasten esiintymistiheys on lähes kaksi kertaa niin suuri kuin Katedraalikoulun kaivausalueella II (Taulukot 1 ja 2).

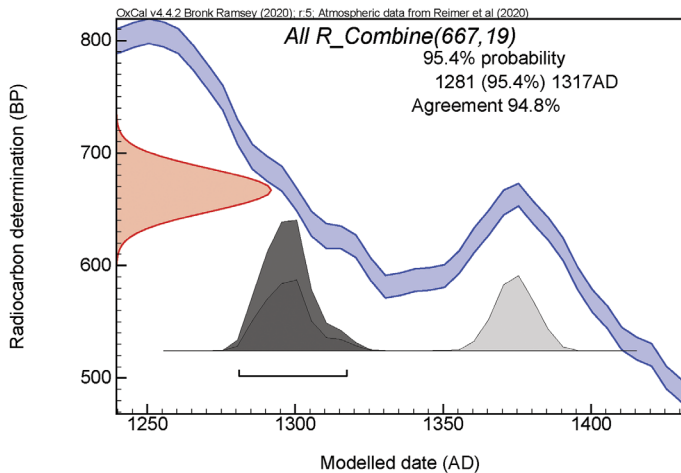
Vaiheessa 1 paikallista valmistusta olevien saviastioiden palasten osuus on suurin Raatihuoneen ja Hjeltin talon kaivausalueilla. Muilla alueilla sen osuus on pieni. Kaikilla kaivausalueilla tuontiasiat ovat vallitsevia. Vaiheessa 1 suurimmat tuontisaviastioiden ryhmät ovat läheskivisavikeramiikka, jota on eniten, ja protokivisavikeramiikka. Kolmanneksi eniten on harmaasavikeramiikka. Yhteensä niiden osuus vaiheessa 1 on 70 % (Taulukko 4). Vaiheessa 2 tuontisaviasiat ovat hyvin valittavia. Suurimmat keramiikkaryhmät ovat eteläisen Ala-Saksin vanhempi läheskivisavi-kivisavikeramiikka sekä Siegburgin 1300-luvun lasittamaton kivisavikeramiikka ja kolmantena eteläisen Ala-Saksin nuorempi läheskivisavi-kivisavikeramiikka.

Yhteensä niiden osuus on 62 % (Taulukko 4).

Osa vaiheen 1 protokivisavikeramiikasta voisi hyvin olla jo 1200-luvun alkupuolelta, mutta nyt käytetyssä aineistossa samoista kerroksista kuin protokivisavikeramiikkaa on löytynyt myös läheskivisavikeramiikkaa, joka ei ajoitu 1200-luvun puolta väliä vanhemmaksi. Raatihuoneen ja Hjeltin talon kaivauksilta sekä Aboa Vetus Ars Nova -museontontilta on 1200-luvun kerrostumasta myös matalapolttoista, ilman dreijaa valmistettua paikallista valmistusta olevaa talonpoikaiskeramiikkaa, joka jatkaa rautakauden lopun koristelemattomien astioiden valmistuksen perinnettä. Myös tämä keramiikka voisi hyvin ajoittua osaksi 1200-luvun alkupuolelle. Sitä esiintyy nyt tunnetussa aineistossa kuitenkin samoissa kerroksissa 1200-luvun jälkipuolelle ajoittuvan tuontikeramiikan kanssa. Näyttää siltä, että nyt tunnettu saviastia-aineisto ajoittuu kokonaisuudessaan 1200-luvun puoliväliin ja jälkipuoliskolle.

Kuva 13. Katedraalikoulun (2014–2015) kaivauksissa vanhimpiin asutusvaiheisiin liittyvät radiohiiliajoitustulokset. Graafi: Tanja Ratilainen.

Kuva 14. Kaksi yksiköstä M93 saattua radiohiiliajoitustulosta yhdistettiin käyttäen takarajana vuotta 1350. Graafi: Tanja Ratilainen.

VANHIMMISTA VAIHEISTA KERTOAVAT LUONNONTIETEELLISET AJOITUSTULOKSET

Tässä luvussa käsitellään Katedraalikoulun aineistosta saadut radiohiiliajoitustulokset ja käydään keskustelua muun, vanhimmista asutusvaiheista kertovan, luonnontieteellisen ajoitusaineiston pohjalta.⁹¹ Pääosa ajoitustuloksista on koottu Liitteeseen 1.⁹²

Katedraalikoulun kaivausalueen II alimmasta kulttuurikerroksesta (M93) teetettiin kolme radiohiiliajoitusta. Yksi ajoitus saatiin palamattomasta vuohenluusta⁹³ ja kaksi hiiltyneestä kasvijäänteestä, ohran⁹⁴ ja rukiin⁹⁵ jyvistä. Vuohenluu ajoittui aikavälille 1270–1390 (95,4 %) ja ohra aikavälille 1270–1400 (95,4 %), mutta rukiinjyvä ajoittui huomattavan nuoreksi (1400–1445, 95,4 %). (Kuva 13.) Stratigrafisesti alimman kulttuurikerroksen (M93) ja 1400-luvun välillä on useita rakennusvaiheita, joten tulos viitanee jonkinlaiseen sekoittumiseen näytteenotossa. Rukiin ajoitustulos jätettiin huomiotta, kun kaksi radiohiiliajoitustulosta yhdistettiin ja niille annettiin takarajaksi vuosi 1350, mikä oli varmasti kontekstin käytön loppumista huomattavasti nuorem-

pi ajankohta.⁹⁶ Yhdistetty tulos 95,4 % todennäköisyydellä osuu vuosiin 1281–1317 calAD. (Kuva 14.)

Alueelta III löytyneestä kyntöjäljestä (L458, vaihe 1) saatiin yksi hiiltynyt kasvijäännös (*Galeopsis*)⁹⁷, joka ajoitettiin radiohiilimenetelmällä 95,4 % todennäköisyydellä aikavälille 1040–1250 calAD ja 68,2 % todennäköisyydellä 1155–1215 calAD. Ajoitettu makrofossiili kuuluu yksivuotisiin huulikukkaislajeihin, jotka ovat viljelyyn liittyviä rikkakasveja.⁹⁸ Viljelykerroksen päällä olleesta kerroksesta (M456, vaihe 1 tai 2) ajoitettiin palamaton vuohen luu⁹⁹, joka ajoittui 95,4 % todennäköisyydellä vuosiin 1220–1290 calAD ja 68,2 % todennäköisyydellä vuosiin 1255–1285 calAD. Karvanäytteestä¹⁰⁰ (M417, vaihe 1 tai 2) saatiin ajoitus vuosiin 1245–1300 (95,4 %) ja 1260–1285 (68,2 %).¹⁰¹ (Kuva 13.)

Muualta kaupungista 1200-luvun radiohiiliajoitustuloksia on jo mainitulta Aboa Vetus Ars Nova -museon tutkimusalueelta vuosilta 2009–2010,¹⁰² josta niitä on kerroksista viisi kappaletta.¹⁰³ Lisäksi Åbo Akademin tontin aineistosta on (yksiköstä M513b) neljä ajoitustulosta, joista kolme ajoittuu hyvin todennäköisesti vuotta 1300 edeltävään

aikaan.¹⁰⁴ Yhdistettynä nämä tulokset antavat ajoituksen vuosiin 1263–1295 CalAD. (Kuva 15.) Tulos on poikkeuksellinen, sillä Åbo Akademin tontin asutushistorian on tulkittu alkaneen vasta 1300-luvun puolivälin jälkeen.¹⁰⁵ Toistaiseksi, muun analysoidun aineiston perusteella tulkintaa kaupunkiasutuksen alkamisajankohdasta alueella ei ole syytä epäillä, vaikka alueen vanhimmat kerrokset kaivettiin kiireessä. Alueen vanhimmat rakenteet ajoittuvat johdonmukaisesti dendrokronologisten ajoitustulosten perusteella 1300-luvun puolivälin jälkeiseen aikaan.¹⁰⁶ **Auli Bläuer** arvelee, että luut voivat olla peräisin tunkiokerroksesta,¹⁰⁷ jota on voitu levitellä lannoitteeksi. On siis mahdollista, että 1200-luvulla viljelykset ovat ulottuneet Åbo Akademin tontille saakka.¹⁰⁸ Lisäksi Rettiginrinteen (2000–2001) aineistossa on yksi dendrokronologinen ajoitustulos, jossa puulle saatiin kaatoajaksi 0–5 vuotta vuoden 1196 jälkeen. Puuta oli käytetty kourussa, joka liittyi kivilattialliseen 1300-luvun puolivälin jälkeen rakennettuun asuinrakennukseen tai saunaan.¹⁰⁹ Ks. Liite 1.

Vanhin asutuskerros Aboa Vetus Ars Nova -museon lounaisosassa muodostui vuosien 1256–1281 välisenä aikana. Vanhimmat rakenteisiin liittyvät rakennuspuut kaadettiin dendrokronologisten ajoitusten perusteella aikaisintaan 1250-luvulla.¹¹⁰ Tontin koillisosasta Konsulinnan alueen ajoitustulokset olivat samansuuntaiset, mutta stratigrafisesti alimmasta hirsirakenteesta saatiin yhden puun kaatovuodeksi 1242.¹¹¹ Puu on tässä rakenteessa uudelleen käytetty. Mahdollisesti se on peräisin lähistöllä sijainneesta vanhemmasta rakenteesta.

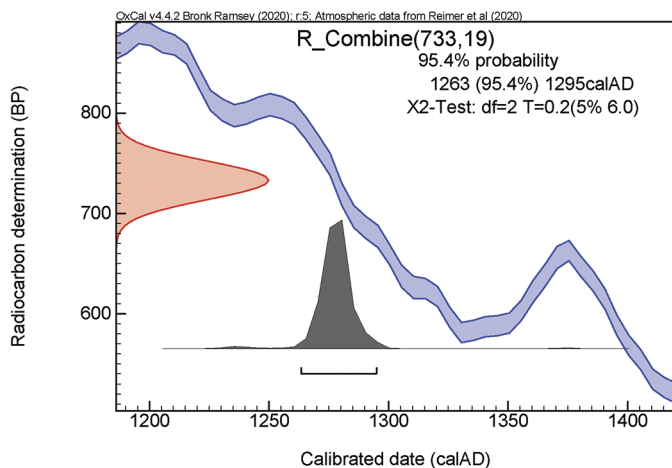
Katedraalikoulun 1200-luvun vaiheen ajoitus ja erottaminen 1300-luvun vaiheesta perustuu keramiikkatutkimukseen ja stratigrafiaan. Myös stratigrafiaan sidotut yh-

distetyt radiohiilijaoitustulokset osoittavat selvästi, että alueella on ollut 1200-luvulle ajoittuva vaihe. Lisäksi merkille pantavaa on, että vanhin viljelyyn ja siten myös asutukseen viittaava radiohiilitulos ajoittuu jopa myöhäisen rautakauden ja varhaisen keskiajan taitteeseen eli 1100-luvun lopulle tai 1200-luvun alkuun. Myös vanhin tunnettu rakennuspuu kaadettiin tuolloin.

NUMMEN PITÄJÄN KYLÄT JA
JAKOKUNNAT KIRJALLISEN
LÄHDEAINEISTON PERUSTEELLA SEKÄ
KAUPUNKIA VANHEMPI ASUTUS

Historioitsija **Aulis Oja** on 1500-luvun ruokalisäluetteloiden perusteella hahmottanut Nummen pitäjän (myöh. Kaarinan) kylien syntyhistoriaa. Ojan mukaan kaikki pitäjän kylät mantereella kuuluivat vanhimpaan kerrostumaan eli suomalaisen oikeuden kyliin, jotka historiantutkimuksen omaksuman käsityksen mukaan olivat olleet olemassa ennen 1200-luvun loppua. Nummen nuoremman rautakauden asutus näyttää myös sijainneen Aurajoen laaksossa. Kylien ikäjärjestyksen Oja on päätellyt keskiajan ja 1500-luvun tuomiokirjeiden, 1600-luvun käräjäpöytäkirjojen ja verollepanoasiakirjojen sekä 1700-luvun isojakoa varten laadittujen asiakirjojen perusteella. Isojaon aikaiset maanomistussuhteet ovat Ojan mukaan saaneet alkunsa jo varhaisella keskiajalla jakokuntalaitoksessa, kun vanhimmissa kantakylistä käsin oli perustettu tytärkyliä kantakyliden nautinta-alueille.¹¹²

Oja sijoitti Nummen vanhimman kyläasutuksen Ylistaron jakokuntaan, Nummen ja Kairisen kyliin viitaten vuodelta 1430 peräisin olevaan tuomiokirjeeseen. Nummen tytärkyliä olisi muodostunut joen yläjuoksun suuntaan.¹¹³ Kairisen lounaispuolelle

Kuva 15. Yhdistettynä (n=3) Åbo Akademin tontin aineistosta, yksiköstä M513B ajoitetut eläinluut antoivat ajoitukseksi 1263–1295CalAD. Graafi: Tanja Ratilainen.

olisi muodostettu seuraavaksi vanhin suurjakokunta. Suurjakokuntien raja kulki joesta lähtien Unikankareen kohdalla ja siitä kaakkoon. Alajuoksulla sijainneiden kylien maanomistussuhteista ei ole varmaa tietoa, koska osa jakokunnan maista joutui jo keskiajalla Turun linnan hallinnoiman Heikkilän latokartanon, ja osa Turun kaupungin haltuun. Oja otaksui kylien koon ja ulkonäyttymistusten perusteella vanhimmiksi kyliksi Pisun, Korppolaisen ja Sotalaisen. Suurjakokunnan Oja nimesi mahdollisen kantakylän mukaan Pisuksi.¹¹⁴ Rinne puolestaan otaksui, että suurjakokunnan nimen ”Ylistaro” vastinparina on täytynyt olla ”Alastaro”, joka tarkoittaisi alajuoksun suurjakokuntaa.¹¹⁵

Asutusjatkuvuuteen viittäviä nuoreman rautakauden asuinpaikkoja tai kalmistoja ei tunneta Aurajoen alajuoksun alueelta. Sen sijaan niitä on pitäjän yläjuoksun puoleisessa osassa, samoin kuin Aurajoen länsipuolisella alueella Vähäjokilaaksossa, muinaisessa Röntämäen pitäjässä.¹¹⁶ Alajuoksun nuoreman rautakauden/varhaisen keskiajan muinaisjäännökset on joko myöhempi asutus hävittänyt, tai joen suupuolta on kyläasutuksen varhaisvaiheessa

kaihdettu.¹¹⁷ Viimeksi mainittuun saattoi olla syynä mm. alueen topografia: jokea reunustivat täällä kallioiset mäet. Alajuoksulla peltoja viljelevään asutukseen sopivaa maastoa kulkuväylänä toimineen joen rannassa oli oikeastaan vain Sotalaisissa – ja joen mutkassa, tulevan kaupungin paikkeilla. Alajuoksun kylät sijaitsivat etäämmällä joesta, kallioiden mäkialueen takana.¹¹⁸

Viime vuosikymmenten aikana on saatu todisteita varhaiskeskiaikaisista viljelyksistä Unikankareen lounaispuolelta ja niihin liittyvästä asutuksesta myöhemmän Suurtorin ja Rettiginrinteen välimaastosta.¹¹⁹ Tämä kylä tai talo on sijainnut oletettujen suurjakokuntien, Ylistaron ja Alastaron rajalla. (Kuva 16) Kylän sijaintipaikkana Unikankareen lounaispuoli vanhimpien jakokuntien välimaastossa oli varhaisessa Nummen pitäjässä keskeinen, ja liikenteellisesti edullinen joen varressa. Se oli myös jo nuoremmalla rautakaudella muodostuneen Härkätien päässä. **Samuel Justander** kertoo Turun perustetun Viljasuo -nimiseen paikkaan,¹²⁰ mikä viittaa siihen, että alue on ollut otollista viljelylle. Todennäköisesti ensin on asutettu viljelykselle suotuisimmat alueet. On siis mahdollista, että joen mutkassa sijain-

Kuva 16. Viljasuon sijainti Nummen pitäjän jakokuntien rajalla. Karttaan merkitty myös Nummen pitäjän Aurajoen puoleiset kylät. Kartta: Alkuperäinen kartta ja jakokuntien rajat: Oja 1946, 71. Kylien paikkojen tarkistus ja kartan muokkaus: Tanja Ratilainen ja Elina Saloranta.

nut kylä onkin ollut alajuoksun kantakylä, josta käsin asutus on levinnyt alajuoksun suuntaan. Myös uudet ajoitustulokset viittaavat asutuksen varhaisuuteen.

Paikannimessä oleva ”suo”, Mätäjärvi ja ojat, joita myöhemmin kutsuttiin kroopeiksi,¹²¹ kertovat maaston vetisyydestä. Alue lienee vaatinut verraten paljon ojitusta ja Kroopin kulku-uoman ja sen sivuhaarojen ohjaamista.¹²² Ehkä Nummen maanomistusyhteisön viljelytoiminta olisi edellä mainitusta syystä ollut paikalla aluksi vähäistä, vaikka vanhimmat ajoitustulokset 1100–1200-lukujen taitteesta kertovatkin varhaisesta toiminnasta. On myös ajateltavissa, että joen mutkaan olisi kruunun toimesta perustettu suurtila, joka on ottanut käyttöön tehokkaamman viljelymenetelmän, kaksivuoroviljelyn,¹²³ mikä on puolestaan vaatinut viljelypinta-alan laajentamista.

Mätäjärven sedimenteistä puuttuu liejukerros ajanjaksolta 660–1260, minkä on tulkittu johtuvan siitä, että liejua käytettiin

peltojen lannoitteena.¹²⁴ Kun viljava alue Unikankareen lounaispuolella on raivattu, ojitettu ja lannoitettu pelloksi, on tilalla/kylällä ollut hyvät edellytykset vaurastua, ja tuottaa ylijäämää kaupankäyntiin. Joen mutkan virtaavan veden muodostama syväne oli luontainen satama¹²⁵, johon lähiseudun kaupankäynti voitiin keskittää. Kaupankäynnin painopisteen

siirtyminen rautakauden paikoilta alemmas jokivarteen selittyy myös yläjuoksun luontaisten kulkuväylien Aura- ja Vähäjokien sekä laskuojien madaltumisella.

Aikoinaan Juhani Rinne esitti ajatuksen tuomiokirkkoa edeltäneestä Nummen varhaisesta seurakuntakirkosta Unikankareella.¹²⁶ Myöhempi tutkimus on sen kiistänyt, koska Unikankareelta ei ole löytynyt todisteita puukirkosta. Lisäksi nykyisen Nummen seurakuntakirkon vierestä on löytynyt rikas Kaarinan kirkkomäen viikinki/ristiretkiaikainen kalmisto ja kylän alueelta Hallinkorvan puistikon polttokalmisto. Kalmistot osoittavat siellä olleen vaurasta asutusta nuoremmalla rautakaudella ja keskiajan taitteessa, ja seurakuntakirkon perustetun luultavasti sinne. Nummen kylän katsotaan olevan myös koko pitäjän vanhin kylä.¹²⁷

Unikankareen sijainti joen rannassa jakokuntien rajalla oli muinaisessa Nummesa kuitenkin keskeinen. Se oli muista kylis-

tä vesiteitse hyvin saavutettavissa. On siten mahdollista, että paikallinen maanomistusyhteisö olisi 1200-luvun alussa valinnut varhaisimman seurakuntakirkon paikaksi Unikankareen. On myös mahdollista, että siellä on sijainnut paikallisen asutuksen kalmisto, ehkä myös yksityis- tai kyläkirkko.¹²⁸ Piispanistuimen siirtämisen vv. 1290–1300 tienoilla ja kaupungin perustamisen myötä seurakuntakirkko olisi saanut tuomiokirkon aseman tai sen sijaintipaikalle olisi pystytetty uusi kirkkorakennus.¹²⁹ Näistä mahdollisista vaiheista meillä ei kuitenkaan ole arkeologisia todisteita.

KAUPUNKIA VANHEMPI ASUTUS ARKEOLOGISEN AINEISTON JA LUONNONTIETEELLISTEN AJOITUSTEN PERUSTEELLA

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet Turun keskiaikaisen kaupunkialueen vanhimpia asutusvaiheita kokonaisuutena. Mitä kaupunkia vanhemman asutuksen synnystä, laajuudesta ja luonteesta voidaan päätellä tämänhetkisen arkeologisen aineiston ja luonnontieteellisten ajoitustulosten perusteella? Lisäksi olemme tarkastelleet sitä, miten nämä tulokset vertautuvat **Ojan** käsitykseen alueen kylien ja jakokuntien synnystä.

Unikankareen kummun¹³⁰ ja nykyisen Vanhan Suurtorin väliseltä alueelta tunnetaan 1200-luvulla vain peltoja.¹³¹ Katedraaliskoulun kaivauksissa vuosina 2014–2015 peltoa löytyi myös toiselta puolen Vanhaa Suurtoria, torin vierestä.¹³² Unikankareen kummusta 200–400 metriä joen alajuoksulle päin neljästä kohtaa on havaintoja 1200-luvulle ajoittuvien puurakennusten ja rakenteiden jäännöksistä. Tonttien rajoja tai tontteja, joilla olisi asuinrakennuksia ja ulkorakennuksia, ei ole löydetty. Myöskään

havaintoja kaduista ei ole. Keramiikkaa lukuun ottamatta 1200-luvun löytöaineisto on valikoimaltaan melko niukkaa, lähinnä puuastioiden ja puuesineiden katkelmia sekä nahkakenkien ja nahan palasia. Aineistossa on muutama poikkeuksellinen löytö: nahkainen hihnakenkä, tiilenpalat sekä lasipikarin ja tasolasin palat. Kenkä ja samassa kerroksessa olleet tiilenpalat ovat luultavasti sekoittuneet 1200-luvun maakerroksen päällä olleesta 1300-luvun alun kerroksesta. Aboa Vetus Ars Nova -museon alueelta 1200- ja 1300-luvun taitteen kerroksesta löytyneet lasipikarin pala ja tasolasin palat voivat nekin kuulua 1300-luvun puolelle.

Länsieurooppalainen tuontikeramiikka on vahvasti esillä 1200-luvun löytöaineistossa. Myös paikallisesti valmistettua matalapolttoista talonpoikaiskeramiikkaa käytetään, mutta tuontikeramiikka on astia-aineistossa vallitseva, sitä on vaiheen 1 saviastioista 89 %. Itämeren piirissä 1200-luvun länsieurooppalaisten tuontisaviastioiden palasia on löydetty lähinnä linnoista, kaupungeista, kauppapaikoista, luostareista ja suurten maatilojen yhteydestä. Tuontikeramiikka levisi Itämeren alueelle hansakaupan myötä.¹³³ Myös Aurajoki-laaksossa on aineistoja, joiden perusteella läntisten tuontisaviastioiden käyttö keskittyi 1200-luvulla ainakin aluksi korkean sosiaalisen statuksen asuinpaikoille eli kirkon ja kruununvallan keskuksiin kuten Koroiisiin ja Liedon Vanhalinnaan.¹³⁴

Vanhimmat merkit alueen asutuksesta ovat jo 1100-luvun toiselta puoliskolta – 1200-luvun alusta. Pellon kyntöjäljistä löytyneestä kasvijäänteestä saadun radiohiiliajoituksen perusteella osassa nykyisen Katedraaliskoulun tonttia, Vanhan Suurtorin vieressä, oli peltoa jo aivan myöhäisen rautakauden ja varhaisen keskiajan vaihteessa, 1100-luvun lopulla-1200-luvun alussa. Jos-

sain pellon läheisyydessä oli maatila. Tätä tulkintaa tukee myös kaksi rakennuspuista saatua dendrokronologista ajoitustulosta. Länsieurooppalaisia tuontisaviastioita alkaa alueella esiintyä 1200-luvun puolivälistä lähtien. Luultavasti maatila joutui 1200-luvun puolivälissä kruunun haltuun, ja kruunu perusti sen yhteyteen kauppapaikan, minkä seurauksena yhteydet Itämeren kauppaan kasvoivat. Tilan asutus kasvoi. 1200-luvun jälkipuoliskolta asutuksen jälkiä tunnetaan neljästä kohtaa alueelta, joka ulottui nykyiseltä Vanhalta Suurtorilta Aboa Vetus Ars Nova -museoalueen lounaisosaan asti. Tilaan kuuluneet pellot ja laidunmaat ulottuivat Unikankareen kummulle ja Mätäjärven rannalle asti. Tämä tila sijaitsi Nummen pitäjän vanhimpien jakokuntien rajalla. Pellot sijaitsivat vetisellä alueella, jota halkoivat Mätäjärvestä sekä Kupittaaalta laskevat ojat. Perimätiedon mukaan paikkaa nimitettiin Viljasuoksi. Aurajokilaaksoon oli jo vähän aiemmin perustettu ensimmäinen kirkollinen keskus, tuomiokirkko ja piispallinen asunto. Kruunulla oli tarve parantaa Aurajokilaakson ja sen ympäristön toimintaedellytyksiä ja lujittaa valtaansa alueella. Turun kaupungin myöhemmän synnyn taustalla olivat Ruotsin kuningas, kuninkaanvallan tarpeet ja Itämeren kaupan kasvu.

Muutos asutuksen luonteessa siirryttäessä 1200-luvulta (vaihe 1) 1300-luvun alkuun (vaihe 2) on tulkittavissa siten, että Turun kaupunki perustettiin noin vuonna 1300, ja vanhin kaupunkitaajama katuiheen ja tontteineen rakennettiin 1300-luvun ensimmäisinä vuosina. Se ulottui tuomiokirkolta noin neljäsataa metriä joen alajuoksulle päin nykyisen Aboa Vetus Ars Nova -museon tontin lounaispäähän asti. Kaupunki rakennettiin 1200-luvun peltojen päälle, ja alueella ollut asutus sulautui kaupunkirakenteeseen.

Toistaiseksi todisteet 1100- ja 1200-luvun taitteeseen ajoittuvasta asutuksesta ovat yhden radiohiili- ja yhden dendrokronologisen ajoitustuloksen varassa. Näiden lisäksi 1200-luvun ensimmäiseltä puoliskolta dendrokronologisia ajoitustuloksia on yksi. Vanhimmissa kulttuurikerroksista, eri kohteista taltioidut kimpiastiat, nahkalöydöt, eläinluut ja kasvijäänteet ovat arvokas tietovaranto, jonka laajamittainen analysointi ja ajoittaminen antaisivat tulevaisuudessa varhaisimman asutuksen laajuudesta ja luonteesta todennäköisesti aikaisempaa kattavamman ja monipuolisemman kuvan. Jatkossa myös lähiympäristön kylätonttien arkeologinen tutkimus, joka on vasta hyvässä alussa, tuo varmasti uutta tietoa esimerkiksi kyläverkoston kehittymisen, kylien elintason ja niiden käymän kaupankäynnin suhteen ja avaa siten uusia näkökulmia myös Turun kaupungin varhaisvaiheisiin.

KIITOKSET

Kiitämme kahta arvioitsijaa arvokkaista kommentteista. Lisäksi kiitämme avusta ja yhteistyöstä Auli Bläueria, Janna Jokelaa, Mia Lempiäinen-Avcia ja Markku Oinosta.

Aki Pihlman
amh.pihlman@meiliboxi.fi
Turun museokeskuksen arkeologi, eläkkeellä

Elina Saloranta
elina.saloranta@saunalahti.fi
Kenttätöitä johtanut arkeologi,
Turun museokeskus

Kim Krappala
kimkrappala@gmail.com
FM Turun yliopisto, arkeologian oppiaine

Tanja Ratilainen
tanja.ratilainen@turku.fi
Arkeologi, tutkija, Turun museokeskus

LOPPUVIITTEET

- 1 Dahlström 1930; Gardberg 1969; Rinne 1941: 80–82; Ruuth 1909: 1–5; idem 1916: 15–20; Valonen 1958.
- 2 Gardberg 1969; idem 1971: 213–222, 265–287; idem 2000: 36–38.
- 3 Hiekkanen 2002b; 2003; Pihlman & Kostet 1986: 189–190; Sarvas 1979; Seppänen 2003: 96.
- 4 Niukkanen et al. 2014; Pihlman 2007a; 2007b; 2010; Pihlman & Majantie 2006; Seppänen 2012; idem 2019.
- 5 Pihlman 1999.
- 6 Hiekkanen 2002a; 2003.
- 7 Pihlman 2007a; idem 2007b; idem 2010; idem 2012; Pihlman & Majantie 2006; Seppänen 2012; idem 2014; idem 2019.
- 8 Lempiäinen 2010: 116–119.
- 9 Niukkanen et al. 2014: 36; Pihlman 2010; Ratilainen et al. 2016; Seppänen 2012; idem 2014; idem 2019; Seppänen & Hiekkanen 2020.
- 10 Ks. esim. Pihlman 2010.
- 11 Uotila & Korhonen 2012.
- 12 Bläuer & Lempiäinen-Avci 2012; Oinonen et al. 2012; idem 2012; idem 2013; Uotila & Korhonen 2012.
- 13 Haggrén 2012; Pihlman 2012.
- 14 Seppänen 2012; idem 2014; idem 2019.
- 15 Saloranta 2018; idem 2019. Kadusta on julkaistu tietoja myös Seppäsen (2015; kuva 1, viite 17) artikkelissa. Lisäksi tutkimuksissa löydettiin keskiajan lopulle ajoittuva latrini eli jätesäiliö (Lempiäinen et al. in print) ja tunnistettiin uusi löytöryhmä: naudan sormiluista tehdyt luiset pelinappulat (Bläuer et al. 2020). Katedraalikoulun luuaineistot ovat olleet osana myös keskiajan ruokataloutta ja kauppaa käsittelevissä tutkimuksissa (Bläuer 2020; Löugas et Bläuer 2020).
- 16 Raporttia ei tätä kirjoitettaessa ollut vielä saatavilla.
- 17 Lehtonen & Krappala 2017.
- 18 Kahden viimeksi mainitun aineiston osalta artikkelissa mukana ovat vain luonnontieteelliset ajoitustulokset.
- 19 Aki Pihlman on analysoinut artikkelissa käsitellyn savi-astia-aineiston ja kirjoittanut luvut *Katedraalikoulun kaivausalue II, saviastiat ja vanhimpien vaiheiden ajoitus; Katedraalikoulun kaivausalue III, vanhimpien kerrosten ajoitus saviastioiden perusteella; Aiemmat kaivaukset; Vanhan Suurtorin raatihuoneen ja Hjeltin talon kaivaukset, Aboa Vetus Ars Nova -museon kaivaukset 1990-luvulla ja 2009–2010; Keskeiset muutokset saviastia-aineistossa vaiheesta 1 vaiheeseen 2*. Elina Saloranta on kirjoittanut luvut *Katedraalikoulun kaivaukset, vanhimmat rakenteet ja löytöaineistot; Nummen pitäjän kylät ja jakokunnat kirjallisen lähdeaineiston perusteella sekä kaupunkia vanhempi asutus*. Kim Krappala on kirjoittanut luvun *Konsulinna arkeologiset tutkimukset vuonna 2016*. Tanja Ratilainen on laatinut taulukon luonnontieteellisistä ajoitustuloksista, tehnyt kalibroinnit Oxcal-ohjelmassa ja kirjoittanut *Johdannon* ja luvun *Vanhimmista vaiheista kertovat luonnontieteelliset ajoitustulokset*. Kaikki kirjoittajat osallistuivat luvun *Kaupunkia vanhempi asutus arkeologisen aineiston ja luonnontieteellisten ajoitusten perusteella* laatimiseen.
- 20 Oja 1946 (1981).
- 21 Saloranta 2018, 8, liite 4, kartat 1,03, 2,07, 2,09–2,10, 2,14, 2,30–2,31, 2,37–2,38, 2,46–2,48, 2,65–2,90.
- 22 Vanhimpien rakenteiden päällä oli salvoksen jäännös R090, joka oli saveuksen M091 päällä. Salvos oli ilmeisesti rakennettu käyttäen kourun R095 reunaa alimpana seinähirtenä. Salvosta vasten oli hajanaisia kiviä R154. Stratifikaatiossa tämä salvos sijoittuu kuitenkin kadunrakennusvaiheen alapuolelle. Vaiheen 1 lopulla paikalla on saattanut siis olla tulisijallinen rakennus.
- 23 Makrofossiilianalyysi: Lempiäinen-Avci 2015; Kaivaushavainnot: Saloranta 2018, 61, 81–82, 85, 88–97, liite 4, kartat 2,87–2,89.
- 24 Saloranta 2018: 92–97. Alimmasta toimintakerroksesta (M93) löytyi saranan holkilta vaikuttava katkelma, kuparin suikale, veitsen terä, kaksi vadin kimpeä, sorvatus astian pala, kaksi veistettyä puukalikkaa, seitsemän veistettyä tikkua ja yhdeksän nahan palaa/suikaletta. Tämän kerroksen yläpuolella oli havaittavissa ohutta palokerrosta (M126),

- josta löytyi poikkileikkaukseltaan nelikulmainen rautavarras ja nahansuikale. Vanhimmasta pihakerrokseksi tulkitusta puusilpun sekaisesta savesta (M116) löytyi pieniä tekstiilin paloja, puinen kansi tai korkki, seitsemän vadin kimpeä ja viisi vatikimmen teelmää, puesineen katkelma tai teelmä, puukiila, neljä veistettyä tikkua, 25 nahan palaa/suikaletta/riekaletta ja kaksi kengän palaa. Pihakerrokseen oli kaivettu kuoppa (L99) mahdollisesti veden keruuta varten. Sen pohjalta, puusilpun ja tuohen (M100) seasta löytyi nahkainen puukontuppi, kolme nahansuikaletta, viisi veistettyä tikkua, veistetty kalikka, nelikulmainen puesineen katkelma tai teelmä sekä tuohenpala, jossa oli häränsilmäkuviointilta vaikuttavia ympyröitä.
- 25 Kadun alin puusilppupohjustus (M97), kivi-täyttökerros (M96) sekä alimmat vasapuut (R112) oli pantu pihakerrokseksi tulkitun puusilpun (M116) ja vedenkeruukuopan (L99) päälle. Yksikön M97 löydöt keramiikan lisäksi: pieni hela tai solki, kahdeksan nahan palaa/riekaletta, paksu, leikattu tuohenpala, 11 kimpivadin palaa, kolme puesineen katkelmaa, 20 veistettyä tikkua, puutappi, kolme veistettyä puukalikkaa, kasvikuidusta punottua nyöriä ja naula sekä pieni vihertävä tasolasin siru, joka oli todennäköisesti tipahtanut kerrokseen ylemmää profiilista. Saloranta 2018, 79–82, liite 4, kartat 2.08–2.13, 2.37, 2.67–2.75, 2.77–2.79, 2.81–2.83, 2.85–2.86, 2.137–2.140.
- 26 Saloranta 2018: 87–92, liite 4, kartat 2.83, 2.84, 2.86. Hirsisalvos R79 oli rakennettu savikerroksen (M89) päälle. Saven seassa oli tasapintaisia laastinpaloja, mikä viittaa salvosta edeltäneeseen muurattuun rakenteeseen lähistöllä. Savikerrosta M89 oli levitetty myös kadun kivipohjustuskerroksen M96 reunan päälle. Mahdollisesti kaupungin varhaisvaiheessa paikalla on tehty sekä kadunrakennusta että rakennuskannan uudistamista samoihin aikoihin. Salvoksen R079 yhteydessä, osittain sen päällä oli kivikasa M80, joka todennäköisesti oli peräisin puretusta tulisijasta.
- 27 Saloranta 2018: 97–126, liite 4, kartat 2.115–121, 2.124–141. Tilojen K, M ja N pinta-ala oli yhteensä noin 27m², mutta siitä suuri osa oli jo tuhoutunut pohjaan saakka 1970-luvun peruskorjauksen yhteydessä.
- 28 Ensimmäistä kertaa kyntöjälkien lisäksi havaittiin myös pellon reuna. Aikaisemmissa havaintopaikoissa kyntöjäljet kattoivat koko kaivausalueen.
- 29 Koekuopan värjäytyneestä savesta (tila F) löytyi 8 nahan palaa. Karvaa sisältänyt yksikkö M417 sijaitti lähellä viljelykerrosta. Sillä oli täytetty värjäytyneessä pohjasavessa ollutta luontaista notkelmaa. Saloranta 2018: 145, 120–121, liite 4, kartat 2.119, 2.136–2.140.
- 30 Kaivausalueen II pinta-ala oli 45 neliometriä. Ne maakerrokset ja rakenneyksiköt, joista on vaiheessa I saviastianpaloja, ovat M93, R123, R90, M91, M126, M98, M100 ja M116. Katua vanhempia ovat myös ne astianpalat, jotka ovat maayksiköstä M097. Tämä kerros oli alin kadunpohjustuskerros, joka oli levitetty vaiheen I pihakerroksen ja vedenkeruukaivannon päälle. (Saloranta 2018, 81–82, 94–95) Tämä kadunpohjustukseksi levitetty maa ja sen mukana kulkeutuneet astianpalat ovat peräisin katua vanhemmasta, vaiheen I aikaisesta maakerroksesta ilmeisesti jostain läheltä. Selvyyden vuoksi vaiheen I astioiksi luetaan myös kerroksesta M097 löytyneet palaset.
- 31 Palat, jotka sopivat keskenään tarkalleen yhteen, on laskettu yhdeksi palaksi. Tämä koskee koko artikkelissa käsiteltyä keramiikka-aineistoa.
- 32 Protokivisavikeramiikka ei ole yhtä sintraantunutta kuin läheskivisavikeramiikka (esim. Gaimster 1997a: 123). Murtopinnassa erottaa paljain silmin selvästi sekoiterakeita, osaksi suurempia kuin tyypiltään nuoremmissa lähikivisavikeramiikassa, ja astian pinta on jyvämäinen. Keramiikkaryhmien ominaisuuksia on käsitelty laajemmin julkaisun ”Koroinen – Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus” (Harjula et al. 2018) keramiikkaa käsittelevässä osassa (Pihlman 2018) ja sen viittauksissa mainitussa kirjallisuudessa. Koroisista on löytynyt astianpalasia samoista keramiikkaryhmistä, joita tässä artikkelissa käsitellään.
- 33 Protokivisavikeramiikkaa on alettu valmistaa jo 1100-luvun jälkipuoliskolla, mutta pääasiassa se ajoittuu 1200-luvulle (Gaimster 1997b: 34–35, 165). Protokivisavikeramiikka on paljon yleisempää ennen 1260- ja 1270-lukuja kuin sen jälkeen Mecklenburg-Etu-Pommerissa (Schäfer 1997: 297–335).
- 34 Läheskivisavikeramiikka ei ole niin vahvasti sintraantunut kuin alueensa kivisavikera-

- miikka. Murtopinnassa erottaa useita pieniä sekoiterakeita. Astian pinta on usein karhea.
- 35 Kölnin vuoristo (Russow 2006: 47).
- 36 Esim. Gaimster 1997a: 34–35; Stephan 1988: 111.
- 37 Lüdtke 2001: 87.
- 38 Gaimster 1999a: 62.
- 39 Werra–Weser–Leine-jokien alueelta, nykyisestä Ala-Saksista ja Pohjois-Hessenistä.
- 40 Stephan 1988: 109; Russow 2006: 73. Läheskivisavi- ja kivisaviastioiden välinen raja on epämääräinen (Russow 2006: 73). Tämän keramiikkaryhmän astioiden savimassan sekoite ja huokoisuus vaihtelevat läheskivisavimaisesta massasta tiiviimpään kivisavimaisempaan massaan, jossa kuitenkin edelleen voi erottaa pieniä huokosia paljain silmin tai pienellä suurennoksella. Kutsun jatkossa keramiikkaryhmää ”eteläisen Ala-Saksin vanhemmaksi läheskivisavi-kivisavikeramiikkaksi”.
- 41 Stephan 1988: 109; Russow 2006: 73.
- 42 Stephan 2016: 293–294.
- 43 Pihlman 1995: 62–63, 300–301. Katso tämän artikkelin luku *Vanhan Suurtorin raatihuoneen ja Hjeltin talon kaivaukset*.
- 44 Vaiheeseen 2 kuuluvat ne yksiköt, jotka ovat tätä täyttösavikerrosta vanhempia ja vaiheen 1 kerroksia nuorempia. Ne maakerrokset ja rakenneyksiköt, joista on vaiheessa 2 savastianpaloja, ovat M094, M092, M087=M131, M133, M137, M089, M083=M086, M073=M084=M080, M122, R127, M088, M076 ja M074.
- 45 Gaimster 1997b:35; 1999: 63. Sieburgin kivisavikeramiikka on voimakkaasti sintraantunutta eikä sekoiterakeita erota murtopinnassa paljain silmin. Savi on väriltään vaaleanharmaata.
- 46 Stephan 1981: 41–42; 1988: 110; Russow 2006: 75. Harmaasavisten astioiden ulkopinnalla on lasituksen kaltainen, väriltään ruskea, laikullinen ja epätasainen saviliete. Astioiden savimassa on lähes sintraantunut. Tiiviimmilläänkin astioiden murtopinta on kuitenkin rakenteeltaan epätasainen. Murtopinnassa voi erottaa huokosia paljain silmin tai pienellä suurennoksella. Kutsun jatkossa keramiikkaryhmää ”eteläisen Ala-Saksin nuoremaksi läheskivisavi-kivisavikeramiikkaksi”. Vertaa viite 40.
- 47 Langerwehen 1300-luvun kivisavikeramiikkassa astian pinnalla on rautapitoinen ruskea, punaruskea tai tummanpunainen saviliete. (Hurst et al. 1986: 186–187; Gaimster 1997b: 186–187).
- 48 Pihlman 1989: 104; 2003: 199–200. Katedraalikoulun kaivauksilta oli muutamia palasia tätä keramiikkaa myös muilta alueilta, joita ei kaivettu pohjaan asti.
- 49 Vaiheen 2 kerroksissa on paikoitellen edelleen joitakin protokivisaviastioiden palasia. Alueelle oli ilmeisesti levitetty täyttömaata, joka oli peräisin vanhemmista maakerroksista. Vaiheesta 2 oli myös pala keskiajan lopulle ajoittuvaa Sieburgin kivisavikeramiikkaa, jossa oli vihreää lyijylasitusta. Pala on sekoittunut vaiheen 2 kerrokseen nuoremmasta keskiajan lopun kerroksesta.
- 50 Zetterberg 2017.
- 51 Ehrnsten 2019: 170, 332. Brakteaattit ovat kerroksesta M074. Keskiäikaisen kaupungin alueelta löydetty, vanhimmat ja ainoat 1200-luvun rahat ovat Vanhan Suurtorin ja Aboa Vetus Ars Nova -museon väliseltä alueelta. Niitä on kaksi ja molemmat ajoittuvat vuosiin 1275–1290. Toinen on Katedraalikoulun kaivausalueelta II kerroksesta, joka on stratigrafisesti nuorempi kuin vaihe 2. Se on siis sekoittuneesta kerroksesta / kerrokseen on levitetty täyttömaata vanhemmasta kerroksesta. Toinen raha on osoitteesta Hämeenkatu 17 eli Rettigin tupakkatehtaan tontilta, joka sijaitsee lähellä Suurtorin varren kaivausalueita. Kirjan kartassa sivulla 168 toinen raha on merkitty Aboa Vetus Ars Nova -museon tontille, joka on Hämeenkatu 21 -tontti. (Ehrnsten 2019: 168, 329, 332)
- 52 Saloranta 2018.
- 53 Ilmeisesti kerrokseen oli sekoittunut maata ja sen mukana savastianpaloja alemmasta kerroksesta M456.
- 54 Pohjaan asti kaivettiin noin 10 m² kokoisella alueella.
- 55 Läänelaid 2016.
- 56 KM 41180:192.
- 57 KM 41180:202–203.
- 58 KM 41180:189–191.
- 59 KM 41180:188.
- 60 Raatihuoneen kaivausalueet 1–6 ja kellarit I–IV. Hjeltin talon vieressä kaivettiin vain yhdessä kohtaa. Raatihuoneen alueista 2 ja 3, jotka sijaitsivat rakennuksen sisällä, aluetta 3

- ei kaivettu pohjaan asti, ja alueesta 2 pohjaan asti kaivettiin vain 1,5 m². Kellareiden I–IV kohdalla kaikkein vanhimmat kerrokset olivat tuhoutuneet keskiaikaista raatihuonetta rakennettaessa. Kaivausalueetta 6 ei kaivettu pohjaan asti. Se tehtiin nykyisen raatihuoneen viereen rakennettävien vesijohtoputkien kohdalle ja kaivettiin vain sille syvyydelle, minkä johtojen asentaminen vaati kaivamista. Kaivausalueen 1, joka sijaitsi raatihuoneen kyljessä torin puolella, alimman kerrostuman ajoitus on epäselvä. Aivan rakennuksen kyljessä ollut kaivausalue oli pieni ja osaksi ulospäin levenevän raatihuoneen kivijalan rakentamisen tuhoama. Alueelta 1 ei ole dendrokronologisia ajoituksia. (Pihlman 1995: 61, 73–75, 311–317, kuva 14).
- ⁶¹ Raatihuoneen kaivausalueet 4 ja 5 sekä Hjeltin talon kaivausalue. Kaivausalueet sijaitsivat raatihuoneen vieressä (alue 5), raatihuoneen sisällä (alue 4) ja Hjeltin talon vieressä pihan puolella. Näiltä kolmelta kaivausalueelta on dendrokronologia ajoituksia päällekkäisistä kerroksista ja puurakenteista. Eri vaiheiden ajoittaminen kullakin kaivausalueella perustuu pitkälti näihin dendrokronologisiin ajoituksiin. (Pihlman 1995: 61–64)
- ⁶² Pihlman 1995: 62, 300, 304–305, 307, kuvat 14, 15a, 16a, 17a.
- ⁶³ Pihlman 1995: 61–64.
- ⁶⁴ Zetterberg 1990a. Pinnasta puuttuvien vuosilustojen määrä on arvioitu.
- ⁶⁵ Puun kaatoaika on vuoden 1304 kasvukauden jälkeen (syyskuu) ja ennen vuoden 1305 kasvukauden alkua (toukokuu) (Zetterberg 1989a).
- ⁶⁶ Pihlman 1995: 62.
- ⁶⁷ Raatihuoneen kaivausten alueella 4 vaiheen 1 eli 1200-luvun kerroksia olivat kerrokset 23, 25, 26 ja 27. Alueella 5 1200-luvun kerroksia olivat kerrokset 8a, 8b, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16a, 16b ja 17. Hjeltin talon kaivauksilla 1200-luvun kerroksia olivat 190, 266, 269, 277, 282, 283, 290, 291, 292, 293, 294, 295 ja 299. (Pihlman 1995: 62–63, 303–305, 310).
- ⁶⁸ TMM 20764:1782.
- ⁶⁹ Harjula 2005: 41–42; Harjula 2008: fig. 76, 107.
- ⁷⁰ Kerros 282 (Uotila 1990: 72–73).
- ⁷¹ Ratilainen 2010: viite 64.
- ⁷² Kerroksen 282 päällä oli lannansekainen puuroskakerros 236 (Uotila 1990: 64–65).
- Tämä kerros on ajoitettu 1300-luvun alkuun (Pihlman 1995: 62–63, 310). Kerros on runsaslöytöinen. Kerroksesta on useita puuastioiden paloja, nahkakenkien kappaleita ja mm. miekan huotrien palasia. Kengistä ja huotrasta ks. Harjula 2008; 2007.
- ⁷³ Vaihetta 2 nuoremman vaiheen alun puurakennus on alueella 4 ajoitettu dendrokronologisesti vuoteen 1355 (Zetterberg 1990b), alueella 5 vuosien 1358–1400 väliin (Zetterberg 1990c) ja alueella Hjelt vuoteen 1354 (Zetterberg 1990d). Tässä artikkelissa käytetty vaihe 2 vastaa Pihlmanin liseniaattityön vaiheita 2 ja 3. Tässä käytetty vaihe 2 vertautuu paremmin Katedraalikoulun alueen II vaiheeseen 2 ja Aboa Vetustis Ars Nova museoalueen vaiheeseen 2. Koska Katedraalikoulun vaihetta 2 ei voi perustellusti jakaa lyhyempiin alavaiheisiin ja Aboa Vetustis Ars Nova -museon 1300-luvun alkupuolen kerrokset (K1130 ja K1131) kaivettiin osaksi yhtenä kerroksena.
- ⁷⁴ Neljästä rakennuksesta on tehty dendrokronologiset ajoitukset. Rakennukset on rakennettu v. 1305 (vain yksi puu ajoitettu) (Zetterberg 1989a), vv. 1317–1319 (useita puita ajoitettu) (Zetterberg 1990e), v. 1325 (ajoitettu useita puita) (Zetterberg 1989b), v. 1333 (ajoitettu useita puita) (Zetterberg 1989c). Pihlman 1995: 62–63, 300–306.
- ⁷⁵ Kahdessa pienessä palassa on pinnan lasitus lohjennut.
- ⁷⁶ Molemmat palat ovat Hjeltin kaivausalueelta kerroksesta 236.
- ⁷⁷ Sartes 2003: 77–78.
- ⁷⁸ Pihlman 2010: 16; Sartes 2003: 81; Zetterberg 1999; 2003: 390.
- ⁷⁹ Kaivaukset tehtiin FT Kari Uotilan johdolla. Kaivausaineiston tutkimusta varten organisoitiin tutkimushanke, johon osallistui useita henkilöitä eri tieteenaloilta.
- ⁸⁰ Oinonen et al. 2012.
- ⁸¹ Oinonen et al. 2012, taulukko 4, 24–25. Vanhimmat saviastianpalat löytyvät tämän kerroksen alla olevasta, siis stratigrafisesti vanhemmasta, likaisen savien kerroksesta K1116.
- ⁸² Oinonen et al. 2012, taulukko 4, 24–25. Yhtä poikkeavaa tulosta ei huomioitu kerrosmallissa. Tässä ei käsitellä WM-menetelmää varten teetettyjä 14C-ajoitustuloksia.

- ⁸³ Ne maakerrokset, joista on vaiheessa 1 saviasiianpaloja, ovat K1116, K1125 ja K1123.
- ⁸⁴ Osassa kaivausalueetta kerrokset K1131 ja K1130 kaivettiin yhtenä kerroksena.
- ⁸⁵ Oinonen et. al. 2012, taulukko 4, 24–25.
- ⁸⁶ Uotila & Korhonen 2012: 10; Haggrén 2012: 63; Oinonen et al. 2012: taulukko 4.
- ⁸⁷ Haggrén 2012: 63–64.
- ⁸⁸ Haggrén 2012: 64–65; Oinonen et al. 2012: taulukko 4.
- ⁸⁹ Haggrén 2012: 64.
- ⁹⁰ Luvut *Katedraalikoulun kaivausalue II, saviasiian ja vanhimpien vaiheiden ajoitus; Vanhan Suurtorin raatihuoneen ja Hjeltin talon kaivaukset; Aboa Vetus Ars Nova -museon kaivaukset 1990-luvulla ja 2009–2010*.
- ⁹¹ Katedraalikoulun aineistosta radiohiiliajoitukseen valitut kasvijäänteet analysoi Mia Lempiäinen-Avci (2015) ja eläinluut Auli Bläuer (2015). Analyysit teetettiin Uppsalan ajoituslaboratoriossa (Possnert 2017) ja niihin viitataan tekstissä laboratorion analyysinumerolla. Åbo Akademin tontin (1998) luuaineiston radiohiiliajoitustuloksia on julkaissut Niemi et al. 2013; Niemi et al. 2015.
- ⁹² Aboa Vetus Ars Nova -museon aikaisemmat luonnontieteelliset ajoitustulokset on jo kattavasti julkaistu, joten niitä ei taulukkoon katsottu tarpeelliseksi laittaa. Ks. Oinonen 2012; Zetterberg 2003; Zetterberg 2012. Lähdekritiikin kannalta on huomioitava, että kohteiden dendrokronologisissa ajoitustuloksissa on tuloksia kolmesta eri laboratoriosta eli Tarton (Konsulinna), Joensuun (Katedraalikoulu 2014, Aboa Vetus Ars Nova -museo 2009–2010) ja Lundin (Katedraalikoulu 2015). Näistä Lundin laboratorio on ainoa, joka raportissaan ei kerro mitä vertailuaineistoja analyysissa käytettiin. Lundin laboratorioon lähetettiin seitsemän näytettä, joista kolmelle saatiin varma tulos. Kolmelle saatiin epävarma, heikomman varmuustason tulos ja yhdelle ei tulosta lainkaan. Vaikutelma Lundin tulosten suhteen oli, että ne olivat huomattavasti vanhempia kuin mitä stratigrafia ja löydöt antoivat olettaa. Laboratorion tiedusteltiin käytettyä verrokkiaineistoa, mutta siihen ei saatu vastausta. Kaksi varmoista tuloksista antoivat kaatoajankohdaksi 1300-luvun ensimmäisen neljänneksen, mutta niitä ei taulukossa ole esitetty, koska puut liittyvät stratigrafisesti huomattavasti nuorempiin kerroksiin, eivätkä vaiheeseen 2 (Linderson 2016; Saloranta 2018). Joko kyseessä on huomattava rakennuspuun uudelleenkäyttö tai tulokset eivät pidä paikkaansa. Tässä artikkelissa ei siis Lundin ajoitustuloksia käytetty.
- ⁹³ Ua54965.
- ⁹⁴ Ua54964; Kasvijäänteanalyysi: Lempiäinen-Avci 2015.
- ⁹⁵ Ua54963; Kasvijäänteanalyysi: Lempiäinen-Avci 2015.
- ⁹⁶ Oxcal-ohjelmassa eturajaksi annettiin keinotekoinen 1000AD, koska ohjelman kaava vaatii myös sen.
- ⁹⁷ Ua54965.
- ⁹⁸ Lempiäinen-Avci 2015.
- ⁹⁹ Ua54971.
- ¹⁰⁰ Ua54973.
- ¹⁰¹ Possnert 2017.
- ¹⁰² Oinonen et al. 2012.
- ¹⁰³ Oinonen et al. 2012: 21, taulukko 3 ja 24, taulukko 4.
- ¹⁰⁴ Oinonen 2010; Niemi et al. 2013; Niemi et al. 2015.
- ¹⁰⁵ Seppänen 2012: 132–938, 944.
- ¹⁰⁶ Ibid.
- ¹⁰⁷ Bläuer 2021.
- ¹⁰⁸ Mätäjärven tutkimusten perusteella on esitetty, että alue oli avointa niittyä 1300-luvun puoliväliin asti (Vuorela 1989).
- ¹⁰⁹ Saloranta 2010: 65; Seppänen 2012: 814 mainittu rakennus 14; Ks. myös Seppänen 2012: 703–704; 830–931.
- ¹¹⁰ Vanhimpien puiden kaatoajankohdat: 1250–1280 ja 1255–1300 (Zetterberg 1999; 2003: 390).
- ¹¹¹ Kim Krappala tässä artikkelissa.
- ¹¹² Oja 1946: 39–45, 69–74.
- ¹¹³ Nummen kylän kaikkien koillispuoleisten yläjuoksun kylien (Paaskunta, Kurala, Ravattula, Kausela, Littoinen, Haaga) alueilta tunnetaan nuoremman rautakauden/varhaiskeskiajan kalmistoja ja asuinpaikkalöytöjä kuten Nummestakin. Onko siis tytärkylien muodostuminen tapahtunut jo myöhemmällä rautakaudella?
- ¹¹⁴ Oja 1946: 43–45, 68–72, 78.
- ¹¹⁵ Rinne 1941: 84. Ylistaro ja Alastaro -nimet ovat mahdollisesti tulleet käyttöön silloin,

- kun alajuoksun keskuskylästä käsin on muodostettu tytäryliä.
- ¹¹⁶ Museovirasto. Kulttuuriympäristön palveluikkuna. https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_list.aspx. Jos alajuoksun suurjakokunnan asutus olisi levinnyt joen supuolelta käsin, kuten Oja arveli, joen mutkassa sijainnut kylä olisi siis perustettu Alastaron suurjakokunnan vanhimpia asutuksia myöhemmin, mahdollisesti Sotalaisista, joka oli sitä lähinnä oleva kylä alajuoksun suuntaan. Sotalaisten kylä on sijainnut nykyisen Martin kirkon tienoilla (Turun eteläisestä takamaasta kartta ja selitys sekä Sotalaisten kylän (ynnä Pisuntalon) Isojako 1793–1811 (A105:69/8–15). Tosin Oja ei huomioi tulkinnassaan joen mutkan kylän olemassaoloa lainkaan, koska todisteet sen kyläasutuksesta ovat löytyneet vasta 1980-luvulta lähtien. Sen sijaan hän on tulkinnut Skarpakullan kyläksi, mikä on myöhemmin perustellusti kiistetty (Ks. Perälä 1985: 112–121).
- ¹¹⁷ Roomalaisajan ja kansainvaellusajan löytöjä on joen supuolelta Korppolaismäestä ja Pitkäsalmen rannalta Heikkilän kasarmin alueelta. Ks. Oja 1946: 20–21.
- ¹¹⁸ Korppolainen peltoineen sijaitsi aikoinaan Sikaajan alkuperäisen, Aurajokeen laskevan uoman varressa. Alajuoksun kantakyläksi oletetun Pisun alkuperäinen tarkka sijainti ei ole enää tiedossa, mutta se lienee ollut lähellä Vähä-Heikkilää, johon se liitettiin. Askaisten kylä sijaitsi mahdollisesti nykyisen Askaistentien päässä ja Vilkkilä todennäköisesti Vilkkilänmäen rinteessä. Vähäheikkilä, tilusmittaus ja vanhemman jaon täydentäminen kaikilla tiluksilla 1916–1927 (A105.73/21–33) <http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?ay=3088582.KA>. Karttaan on numerolla 205 merkitty Askaistenmäki.
- ¹¹⁹ Kyntöjäljistä otettujen makrofossiilien radiohiiliinäytteet ajoittuvat välille 1040–1250. Alueen pääosa on ollut peltona ainakin 1200–1300-luvun taitteeseen asti. Ks. Taulukko 1 ja Pihlman 2010: 14–16.
- ¹²⁰ Justander 1679.
- ¹²¹ Kaupungin rakennetulla alueella kulkevia ojia kutsuttiin kroopeiksi.
- ¹²² Mätäjärven kaivauksissa löytyi puuränni, joka radiohiiliajoituksen mukaan rakennettiin 1200-luvun lopulla järven laskuojaksi mahdollisesti luontaisen uoman kohdalle. Ks. Pihlman 1989: 70.
- ¹²³ Lounais-Suomessa on siirrytty kaksivuoroviljelyyn todennäköisesti jo varhaiskeskiajalta (Haggrén 2015, 409).
- ¹²⁴ Kostet ja Pihlman 1989: 70.
- ¹²⁵ Ks. Saloranta 2019: 99, 113; Tuovinen 2010: 135.
- ¹²⁶ Rinne 1941: 85–86; Ks. myös Kostet 1986: 107.
- ¹²⁷ Hiekkänen 2014: 142–143, 188; Mäkelä 1997: 25.
- ¹²⁸ Ks. Hiekkänen 2014: 15–16; Ruohonen 2016; idem 2018: 59–63; Ks. myös: Salonen 2018a:47–48.
- ¹²⁹ Piispanistuimen siirrosta: Salonen 2018b: 299–301.
- ¹³⁰ Jossa tuomiokirkko sittemmin sijaitsi.
- ¹³¹ Varhainen Turku -hankkeen kaivaukset vuosina 2005–2006 ja Pinellan kaivaukset vuonna 2010 (Pihlman 2010: 12–18; Pihlman 2012: 54, 56, kuva 1).
- ¹³² Saloranta, tämä artikkeli, luku ”Katedraalikoulun kaivaukset, rakenteet ja löytöaineisto”.
- ¹³³ Gaimster 1997: 64–66; idem 1999b: 99–110; idem 1999c: 62–63.
- ¹³⁴ Luoto 1984: 107–108; Pihlman 2010: 81–82; idem 2018: 230–249.

LÄHDELUETTELO

Arkistolähteet

Bläuer, Auli 2015. Turku, Katedraalikoulu, Siipirakennuksen tutkimukset 2014, TMM 23146, osteologinen raportti. Raportin Saloranta, Elina 2018. Turku II Katedraalikoulu. Kaupunkiarkeologinen kaivaus 2014–2015, liite 14. Turun museokeskuksen arkisto.

Lehtonen, Hannele & Krappala, Kim 2017. Turku II/1/3 Rettigin tontti/ Aboa Vetus & Ars Nova -museon alue Konsulinna arkeologinen valvonta. Museoviraston arkisto.

Läänelaid, Alar 2017. Dendrochronological dating of 6 wood samples of Konsulinna from Aboa Vetus & Ars Nova Museum of History and Contemporary Art, Turku, Finland.

Lempiäinen-Avci, Mia 2015. Katedraalikoulun kasvimakrofossiilitutkimus. Tutkimusraportti. Biodiversiteettiyksikkö, Turun yliopisto. Myös raportin Saloranta, Elina 2018. Turku II Katedraalikoulu. Kaupunkiarkeologinen kaivaus 2014–2015, liite 16b. Turun museokeskuksen arkisto.

Museovirasto. Kulttuuriympäristön palveluikkuna. https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_list.aspx

Oinonen, Markku 2010. Ajoitus- ja stabiili-iso-tooppituloksia. Luonnontieteellinen keskusmuseo, ajoituslaboratorio, Helsingin yliopisto.

Pihlman, Aki, Uotila, Kari, Kykyri, Marita & Poutiainen, Hannu. Suurtori Raatihuone 1986–1987. Turku II/2/3 Suurtori Raatihuone, kaivaukset 1986–1987. Kaivausalueet 1–6 ja kellarit 1–4. Kaivauskertomus vol 128: 1–2, Turun museokeskuksen arkisto.

Pihlman, Aki, Saloranta, Elina, Ainasoja, Mika, Hukantaival, Sonja, Lompolo, Virva & Martiskainen, Heidi 2010. Turku II Pinella. Kaupunkiarkeologinen tutkimus 2010. Turun museokeskuksen arkisto.

Possnert, Göran 2017. Result of ¹⁴C dating of macrofossiles, unburned bones and cow hair from Katedralskolan, Åbo, Finland. Raportin Saloranta, Elina 2018. Turku II Katedraalikoulu. Kaupunkiarkeologinen kaivaus 2014–2015, liite 19. Turun museokeskuksen arkisto.

Saloranta, Elina 2018. Turku II Katedraalikoulu. Kaupunkiarkeologinen kaivaus 2014–2015. Kaivausraportti. Turun museokeskuksen arkisto.

Turun eteläisestä takamaasta kartta ja selitys sekä Sotalaisten kylän (ynnä Pisuntalon) Isojako 1793–1811 (A105:69/8-15) <http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?ay=3088554.KA>

Uotila, Kari 1990. Turku II/2/3, Suurtori Hjel-tin talo, kaivaus 1989. Kaivauskertomus vol 125: 1–2, Turun museokeskuksen arkisto.

Vähäheikkilä, tilusmittaus ja vanhemman jaon täydentäminen kaikilla tiluksilla (A105.73/21–33) <http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?ay=3088582.KA>

Zetterberg, Pentti 1989a. Turun Vanhan Raatihuoneen kaivausalueen 4 rakennus 2:n iänmääritys, dendrokronologiset ajoitukset FIT1001–FIT1003. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, Ekologian osasto, Dendrokronologian laboratorio, ajoitusseleste 26.

Zetterberg, Pentti 1989b. Turun Vanhan Raatihuoneen kaivausalueen 5 rakennus 3:n iänmääritys, dendrokronologiset ajoitukset FIT1201–1208. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, Ekologian osasto, Dendrokronologian laboratorio, ajoitusseleste 28.

Zetterberg, Pentti 1989c. Turun Vanhan Raatihuoneen kaivausalueen 4 rakennus 4:n iänmääritys, dendrokronologiset ajoitukset FIT1101–FIT1106. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, Ekologian osasto, Dendrokronologian laboratorio, ajoitusseleste 27.

Zetterberg, Pentti 1990a. Vanhan Raatihuoneen kaivausalueen 4 noin 1300 AD puurakenteen jäännöksen iänmääritys, dendrokronologiset ajoitukset FIT3301. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, Ekologian osasto, Dendrokronologian laboratorio, ajoitusseleste 48.

Zetterberg, Pentti 1990b. Turun Vanhan Raatihuoneen kaivausalueen 4 noin 1400 AD puurakennuksen jäännöksen iänmääritys, dendrokronologinen ajoitus FIT3101. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, Ekologian osasto, Dendrokronologian laboratorio, ajoitusseleste 46.

Zetterberg, Pentti 1990c. Turun Vanhan Raatihuoneen kaivausalueen 5 näytteiden 12–14 ja 17 iänmääritys, dendrokronologiset ajoitukset FIT3401–FIT3404. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, Ekologian osasto, Dendrokronologian laboratorio, ajoitusseleste 49.

Zetterberg, Pentti 1990d. Turun arkeologisen kaivauksen (Hjelt 1989) noin 1350-luvun puurakennuksen jäännöksen iänmääritys, dendrokronologiset ajoitukset FIT2601–FIT2606. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, Ekologian osasto, Dendrokronologian laboratorio, ajoitusseleste 41.

Zetterberg, Pentti 1990e. Turun Vanhan Raatihuoneen noin 1320-luvun puurakennuksen jäännösten iänmääritys, dendrokronologiset ajoitukset FIT3201–FIT3204. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, Ekologian osasto, Dendrokronologian laboratorio, ajoitusseleste 47.

Zetterberg, Pentti 1999. Turun Aboa Vetus -kaivauksen puulöytöjen iänmääritys, dendrokronologiset ajoitukset FIT4801–4884. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, Ekologian osasto, Dendrokronologian laboratorio, ajoitusseleste 26.

Zetterberg, Pentti 2001. Turun Rettiginrinteen arkeologisten kaivausten puulöytöjen iänmääritys, osa I, dendrokronologiset ajoitukset FIT7301–FIT7305. Joensuun yliopisto, Karjan tutkimuslaitos, Ekologian osasto, Dendrokronologian laboratorio, ajoituseloste 188:1–9.

Zetterberg, Pentti 2017. Turun museokeskuksen Katedralskolanin v. 2014 arkeologisten kaivausten puunäytteiden FIT2301–FIT2302, FIT2303, FIT2304–FIT2308 ja FIT2309–FIT2312 dendrokronologinen ajoitustutkimus. Itä-Suomen yliopisto Joensuu, Luonnontieteiden ja Metsätieteiden tiedekunta, Metsätieteiden osasto, Dendrokronologian laboratorio, ajoituseloste 417: 1–7. 2017.

Tutkimuskirjallisuus

Bläuer, Auli 2020. From intra-site variation to inter-site comparison in medieval faunal material from Katedraaliskoulu, Turku, Finland. *Journal of Archaeological Science: Reports* 34, 102583. <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2020.102583>

Bläuer, Auli & Lempiäinen-Avci, Mia 2012. Luiden ja kasvijäänteiden säilyminen Aboa Vetus -museon alueella. *SKAS* 4/2011, 33–41.

Bläuer, Auli, Hukantaival Sonja, Saarinen, Riikka, Hirvilampi, Maarit, Ratilainen, Tanja 2020. Early Medieval / Viking Age Exchange Networks. *Lund Archaeological Review* 2018–2019 vol. 24–25, 5–25.

Dahlström, Svante 1930. *Turun palo 1827: Tutkimuksia Turun kaupungin rakennushistoriasta vuoteen 1843 osa 1*. Turun kaupungin historiallisen museon johtokunta, Turku.

Ehrnsten, Frida 2019. *Pengar för gemene man? Det medeltida myntbruket i Finland*. *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae* XXVI. Suomen keskiajan arkeologian seura – Sällskapet för medeltidsarkeologi i Finland, Helsingfors.

Gaimster, David 1997a. Stoneware production in Medieval and Early Modern Germany. I. Freestone & D. Gaimster (eds.), *Pottery in the making. World Ceramic Traditions*, 122–127.

Gaimster, David 1997b. *German Stoneware 1200–1900. Archaeology and Cultural History*. British Museum Press. London.

Gaimster, David 1999a. German stoneware and stove-tiles: type-fossils of Hansatic urban culture in the Baltic c. 1200–1600. R. Vissak & A. Mäesalu (eds.), *The Medieval Town in the Baltic, Han-*

seatic History and Archaeology. Tartu linnamuseum, Tartu, 53–64.

Gaimster, David 1999b. Der Keramikmarkt im Ostseeraum 1200 bis 1600. Exportkeramik als Indikator für Fernhandelsbeziehungen und die Wanderung des hansischen Handwerks und der Wohnkultur. *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie in Hanseraum II: Der Handel*, Lübeck, 99–110.

Gaimster, David 1999c. The Baltic ceramic market c. 1200: An archaeology of the Hansa. *Fennoscandia Archaeologica* XVI, 59–69.

Gardberg, Carl Jacob 1969. Turun keskiaikainen asemakaava. *Turun kaupungin historiallinen museo, vuosijulkaisu 1968–1969*, Turku, 5–52.

Gardberg, Carl Jacob 2000. *Kansallispyhäkkö: Turun tuomiokirkko 1300–2000*. Tammi, Helsinki.

Gardberg, Carl Jacob. 1971. Turun kaupungin historia 1100-luvun puolivälistä vuoteen 1366. *Turun kaupungin historia I. Kivikaudesta vuoteen 1366*. Turku, 115–338.

Haggrén, Georg 2012. Lasipikareita ja ikkunan-sirpaleita - Aboa Vetuksen alueen uudet löydöt ja Turun varhaisvaiheet. *SKAS* 4/2011, 59–65.

Haggrén, Georg 2015. Keskiajan arkeologia. Georg Haggrén, Petri Halinen, Mika Lavento, Sami Raninen ja Anna Wessman (toim.), *Muinaisuutemme jäljet. Suomen esi- ja varhaishistoria kivikaudelta keskiajalle*. Helsinki, 367–535.

Harjula, Janne 2005. Neljä keskiaikaista muotijalkinetta Turun linnasta. Visa Immonen & Miikka Haimila (toim.), *Mustaa valkoisella: Ystäväkirja arkeologian lehtori Kristiina Korkeakoski-Väisäselle*. Turku, 36–43.

Harjula, Janne 2007. Turun keskiaikaista veitsentupista ja miekanhuotrasta/On Turku's Medieval Sheaths and Scabbards. Aki Pihlman & Marita Söderström (toim.): *Eurooppalainen Hansa/The European Hansa. Turun maakuntamuseo raportteja* 21, Turku, 95–113.

Harjula, Janne 2008. *Before the Heels. Footwear and Shoemaking in Turku in the Middle Ages and at the Beginning of the Early Modern Period*. *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae* XV. Suomen keskiajan arkeologian seura – Sällskapet för medeltidsarkeologi i Finland, Turku.

Hiekkanen, Markus 2002a. Die Gründung der Stadt Turku. E. Mugurevics & Ieva Ose (Toim.), *Civitas et castrum ad Mare Balticum*, Riga, 157–177.

- Hiekkanen, Markus 2002b. Juhlakirja Turun tuomiokirkosta: historiaa keskialjalta vuoteen 2000. *Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja 89–91/1999–2001*, Helsinki, 409–416.
- Hiekkanen, Markus 2003. Turun kaupungin perustaminen: tulkintayritys uusien arkeologisten tutkimusten perusteella. Liisa Seppänen (toim.), *Kaupunkia pintaa syvemmältä: arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*. Archaeologia Medii Aevii Finlandiae IX. Suomen keskiajan arkeologian seura, Turku, 42–52.
- Hiekkanen, Markus 2014. *Suomen keskiajan kivikirkot*. Kirjokansi 87. Suomalaisen Kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Hurst, John G.e, Neal, David S. & van Beuningen, H.J.E. 1986. *Pottery produced and traded in north-west Europe 1350–1650*. Rotterdam Papers VI. Museum Boymans – van Beuningen, Rotterdam.
- Justander, Samuel 1679. *Oratio brevis de quibusdam Antiquitatibus Abogicis Urbisque situatione*. Aboa.
- Kostet, Juhani 1984. Kolme keskiaikaista kirkkoa. Lähetyskirkkoja vai kauppiaskirkkoja. ABOA. Turun maakuntamuseon vuosikirja 48/1984, Turku, 96–107.
- Kurri, Kaarin 2020. Sotalainen. Käsikirjoitus. Turkuun uponneet, Turun museokeskus, Turku. (painamaton)
- Lempiäinen-Avci, Mia, Elo, Riikka, Alenius, Teija, Bläuer, Auli, Huttunen, Sanna, Saloranta, Elina, Ratilainen, Tanja in print. A Medieval Latrine and a Cattle Yard in Turku, SW Finland – a multidisciplinary Study of Ecofacts. *Journal of Archaeological Science: Reports*.
- Lempiäinen, Terttu 2010. Hyöty- ja luonnonkasveja 1300-luvun Turussa – muutos maaseutuasutuksesta keskiaikaiseksi kaupungiksi. Marita Söderström (toim.), *Varhainen Turku*. Turun museokeskus raportteja 22, Turku, 95–123.
- Luoto, Jukka 1984. *Liedon Vanhalinnan mäkilinna*. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja 87, Helsinki.
- Lõugas, Lembi & Bläuer, Auli 2020. Detecting Medieval Foodways in the North-eastern Baltic: Fish Consumption and Trade in Towns and Monasteries of Finland and Estonia. *Environmental Archaeology*, DOI: 10.1080/14614103.2020.1758993
- Lüdtke, Hartwig 2001. Grauware des 12. bis 15. Jahrhunderts. *Handbuch zur mittelalterlichen Keramik in Nordeuropa*. H. Lüdtke & K. Schiezel (Hrsgb.), Schriften des archäologischen Landesmuseums 6, 83–173.
- Mäkelä, Pentti 1997. *Kaarinan kunnan historia*. Kaarinan kaupungin historiatoimikunta. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Niemi, Marianna, Bläuer, Auli, Iso-Touru, Terhi, Nyström, Veronica, Harjula, Janne, Taavitsainen, Jussi-Pekka, Storå, Jan, Lidén, Kerstin, & Kantanen, Juha 2013. Mitochondrial DNA and Y-chromosomal diversity in ancient populations of domestic sheep (*Ovis aries*) in Finland: comparison with contemporary sheep breeds. *Genetics Selection Evolution* 45:2.
- Niemi, Marianna, Bläuer, Auli, Iso-Touru, Terhi, Harjula, Janne, Nyström Edmark, Veronica, Rannamäe, Eve, Lõugas, Lembi, Sajantila, Antti, Lidén, Kerstin & Taavitsainen, Jussi-Pekka 2015. Temporal Fluctuation in North East Baltic Sea Region Cattle Population Revealed by Mitochondrial and Y-Chromosomal DNA Analyses. *PLoS ONE* 10(5): e0123821. doi:10.1371/journal.pone.0123821
- Niukkanen, Marianna, Seppänen, Liisa & Suhonen, Mervi 2014. Kaupunkirakentaminen Suomessa keskialjalla. Henrik Lilius & Pekka Kärki (toim.), *Suomen kaupunkirakentamisen historia 1*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 28–94.
- Oinonen, Markku, Hilasvuori, E., Mehtonen, Emmi, Uotila, Kari & Zetterberg, Pentti 2013. On the Eve of Urbanization–Bayesian Model Dating for Medieval Turku. *Radiocarbon* 55/2–3, 1265–1277.
- Oinonen, Markku, Mehtonen, Emmi, Nordqvist, Heidi, Uotila, Kari & Zetterberg, Pentti 2012. Turun kaupungistumisen alkuketkien radiohiiliajoituksia bayesilaisella menetelmällä. *SKAS* 4/2011, 15–27.
- Oja, Aulis 1946 (1981). Kaarina keskialjalla ja 1500-luvulla. *Kaarinan pitäjän historia 1*. Kaarinan historiatoimikunta, Turku.
- Perälä, Tauno 1985. Tarina Skarpakullasta. Eero Kuparinen (toim.), *Turun historiallinen arkisto* 39. Turun Historiallinen Yhdistys, Turku, 112–121.
- Pihlman, Aki 1989. Tutkimusalueet. Juhani Kostet ja Aki Pihlman (toim.), *Turun Mätäjärvi–Mätäjärvi i Åbo*, Turun maakuntamuseo. Raportteja 10, Turku, 60–73.

- Pihlman Aki 1995. Keskiaikaiset savi- ja puuastiat Turun kaupungissa ja Turun linnassa. Licensiaatintutkimus. Turun yliopisto. Kulttuurien tutkimuksen laitos. Suomalainen ja vertaileva arkeologia. (painamaton)
- Pihlman, Aki 1999. Yhteenvedo. *SKAS* 4/1999, 69–71.
- Pihlman, Aki 2003. Kaupunki, maaseutu ja keskiaikaiset saviastiat. L. Seppänen (toim.), *Kaupunkia pintaa syvemmillä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*. *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX*, Suomen keskiajan arkeologian seura, Turku, 195–203.
- Pihlman, Aki 2007a. The Archaeology of Early Turku and the Extent of the town. Aki Pihlman, Marita Söderström, Ann-Mari Rantanen & Riina Kivijärvi (Toim.), *The European Hansa*. Turun maakuntamuseo raportteja 21, Turku, 85–94.
- Pihlman, Aki 2007b: Varhainen Turku–tutkimushanke. Uusia arkeologisia tulkintoja Turun kaupungin muodostumisesta. *HIT–History in Turku. Tietoja, taitoja ja löytöjä. Näyttely Turun linnassa 15.6.–23.9.2007*. Näyttelyesite 42. Turun maakuntamuseo, Turku.
- Pihlman, Aki 2010: Turun kaupungin muodostuminen ja kaupunkiasutuksen laajeneminen 1300-luvulla. Marita Söderström (toim.), *Varhainen Turku*. Turun museokeskus raportteja 22, Turku, 9–29.
- Pihlman, Aki 2012. Aboa Vetus & Ars Nova museon tontin vv. 2009–2010 kaivausten saviastiat 1200-luvun jälkipuoliskolla ja 1300-luvun alkupuolella. *SKAS* 4/2011, 52–58.
- Pihlman, Aki 2018. Saviastiat ja alueen kronologia vallin sisäpuolisella alueella. Janne Harjula, Sonja Hukantaival, Visa Immonen, Tanja Ratilainen & Kirsi Salonen (toim.), *Koroinen. Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*. Turun Historiallinen Yhdistys, Turku, 230–249.
- Pihlman, Aki & Kostet, Juhani 1986. *Turku. Keskiajan kaupungit 3. Varhainen kaupungistumiskäytös ja nykyinen suunnittelu*. Turun maakuntamuseo, Turku.
- Pihlman, Aki & Majantie, Kirsi 2006. Varhainen Turku -hanke ja kaivaukset tuomiokirkon viressä. *SKAS* 1/2006, 45–54.
- Ratilainen, Tanja 2010. Tiilen käytöstä 1300-luvun Turussa. Marita Söderström (toim.), *Varhainen Turku*. Turun museokeskuksen raportteja 22, Turku, 31–55.
- Ratilainen, Tanja, Harjula, Janne, Immonen, Visa & Saloranta, Elina 2016. The medieval town of Turku: Its roots, founding and development till the 14th century. M. Gläser & M. Schneider (Hrsgb.) *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum X: Vorbesiedlung, Gründung und Entwicklung*. Verlag Schmidt-Römhild, Lübeck, 559–578.
- Rinne, Juhani 1941. *Turun tuomiokirkko keskiaikana I. Tuomiokirkon rakennushistoria*. Turku.
- Ruohonen, Juha 2016. Built of Wood and Turned to Soil: Perspectives of Research History and New Observations Concerning Finland's Oldest Churches with Reference to Ristimäki in Ravatula. Pirjo Uino & Kerkko Nordqvist (toim.), *New Sites, New Methods. Proceeding of the Finnish-Russian Archeological Symposium. Helsinki, 19–21 November, 2014*. *Iskos* 21. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki, 229–245.
- Ruohonen, Juha 2018. Kirkkomaat ja lähetyksen kauden kirkkoverkosto. Janne Harjula, Sonja Hukantaival, Visa Immonen, Tanja Ratilainen & Kirsi Salonen (toim.), *Koroinen. Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*. Turun Historiallinen Yhdistys, Turku, 59–63.
- Russow, Erki 2006. *Importkeraamika Lääne-Eesti linnades 13.–17. sajandil*. Tallinn.
- Ruuth, Johan Wilhelm 1909. *Åbo stads historia under medeltiden och 1500-talet. Första häftet*. Helsingfors.
- Ruuth, Johan Wilhelm 1916. *Åbo stads historia under medeltiden och 1500-talet. Tredje häftet*. Helsingfors.
- Salonen, Kirsi 2018a: Kristinusko saapuu Suomeen ja juurtuu pikku hiljaa. Janne Harjula, Sonja Hukantaival, Visa Immonen, Tanja Ratilainen & Kirsi Salonen (toim.), *Koroinen. Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*. Turun Historiallinen Yhdistys, Turku, 47–50.
- Salonen, Kirsi 2018b: Piispanistuimen siirto Unikankareelle. Piispanistuimen jälkeinen aika. Janne Harjula, Sonja Hukantaival, Visa Immonen, Tanja Ratilainen & Kirsi Salonen (toim.), *Koroinen. Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*. Turun Historiallinen Yhdistys, Turku, 299–301.
- Saloranta Elina 2010. Puurakentaminen ja puurakennukset Turussa 1300-luvulla. Marita Söderström (toim.), *Varhainen Turku*. Turun museokeskuksen raportteja 22, Turku, 57–77.

- Saloranta, Elina 2019. Aurajoen rantojen rakentaminen kaupungin vanhalla ydinalueella ennen vuoden 1827 paloa. Tanja Ratilainen ja Riikka Mustonen (toim.), *Pitkin poikin Aurajokea – Arkeologisia tutkimuksia*. Raportteja 23, Turun museokeskus, Turku, 97–118.
- Sartes, Minna 2003. Rettigin palatsin tontista tuli Aboa Vetus –museo. L. Seppänen (toim.), *Kaupunkia pintaa syvemmältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*. Archaeologia Medii Aevii Finlandiae IX, Suomen keskiajan arkeologian seura, Turku, 77–86.
- Sarvas, Pekka 1979. Ett arbete om myntfynden på Korois biskopsgård. *Historisk tidskrift för Finland* 3/64, 313–323.
- Seppänen, Liisa 2003. Salvoksista sosiaalisiin systeemeihin: rakennustutkimuksen menetelmät ja mahdollisuudet. Liisa Seppänen (toim.), *Kaupunkia pintaa syvemmältä: arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*. Archaeologia Medii Aevii Finlandiae IX. Suomen keskiajan arkeologian seura, Turku, 89–104.
- Seppänen, Liisa 2012. *Rakentaminen ja kaupunkikuvan muutokset keskiajan Turussa: erityistarastelussa Åbo Akademins päärakennuksen tontin arkeologinen aineisto*. Turun yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5231-1>
- Seppänen, Liisa 2014. Jäännöksistä johtolangoiksi ja tutkimustuloksiksi. Kuinka arkeologinen lähdeaineisto muuttaa käsityksiä Turun keskiaikaisesta kaupungista? *Historiallinen aika-kauskirja* 1/2014, 3–19.
- Seppänen, Liisa 2015. Kadut ja kaupunkisuunnittelu keskiajan Turussa. *Historiallinen aika-kauskirja* 2/2015, 123–136.
- Seppänen, Liisa 2019. Turun kaupungin perustaminen. Tanja Ratilainen ja Riikka Mustonen (toim.), *Pitkin poikin Aurajokea – Arkeologisia tutkimuksia*. Turun museokeskus raportteja 23. Turun museokeskus, Turku, 80–95.
- Stephan, Hans-Georg 1981. *Coppengrave. Studien zur Töpferei des 13.–19. Jahrhunderts in Nordwestdeutschland*. Materialien zur Ur- und Frühgeschichte Niedersachsens 17.
- Stephan, Hans-Georg 1988. Steinzeug und Irdeware: Diskussionbeiträge zur Abgrenzung und Definition mittelalterlicher deutscher Steinzeuggruppen. D. Gaimster, M. Redknapp & H.-H. Wegner (eds.), *Zur Keramik des Mittelalters und der beginnenden Neuzeit im Rheinland*. BAR International Series 440, 81–118.
- Stephan, Hans-Georg 2016. Stoneware production. M. Carver & J. Klapště (eds.), *The Archaeology of Medieval Europe. Vol 2. Twelfth to Sixteenth Centuries*, 291–294.
- Schäfer, Heiko 1997. Zur Keramik des 13. bis 15. Jahrhunderts in Mecklenburg-Vorpommern. – *Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern* 1996/44. Lübstorff, 297–335.
- Tuovinen, Tapani 2010. Turun kaupunkiarkeologiaa historiallisten karttojen perusteella. Mariita Söderström (toim.), *Varhainen Turku*. Turun museokeskus raportteja 22, Turku, 125–139.
- Uotila, Kari & Korhonen, Marko 2012. Turun Aboa Vetus -museon (Rettigin palatsin) kavaukset vuosina 2009–2010. *SKAS* 4/2011, 3–14.
- Valonen, Niilo 1958. Turun viemärikaivantolöydöistä. *Vuosijulkaisu / Turun kaupungin historiallinen museo* 20–21, Turku, 12–110.
- Vuorela, Irmeli 1989. Mätäjärven ympäristön kehitys siitepölyanalyysin valossa. Juhani Kostet ja Aki Pihlman (toim.), *Turun Mätäjärvi–Mätäjärvi i Åbo*, Turun maakuntamuseo raportteja 10, Turku, 60–73.
- Zetterberg, Pentti 2003. Dendrokronologisesti ajoitetut puulöydöt keskiajan tietoarkistossa. Liisa Seppänen (toim.), *Kaupunkia pintaa syvemmältä. Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*. Archaeologia Medii Aevii Finlandiae IX, Turku, 383–392.
- Zetterberg, Pentti 2012. Dendrokronologisten näytteiden ristiinvertailulla uusia ajoitustuloksia Aboa Vetus -museon vanhoista näytteistä. *SKAS* 4/2011, 27–31.

Sanomalehdet

Seppänen, Liisa & Hiekkanen, Markus 2020. Turun kaupunki on lähes sata vuotta ajateltua nuorempi. *Turun Sanomat*, 21. tammikuuta 2020.

Sähköpostit

Bläuer 2021. VS: Muisti palaa taas pätkittäin. Auli Bläuerin sähköposti Tanja Ratilaiselle 12. helmikuuta 2021.

LIITE 1. ARTIKKELISSA KÄSITELLYT LUONNONTIETEELLISET AJOITUSTULOKSET

Kohde	Nro	Yksikkö	Näytteen tulkinta	Vaihe	Menetelmä	Kasvu- vuodet
KSK2014, alue II ajoitusnäyte/F4T2309	24	M93	irtohirsi	vaihe 1	dendro	ND
KSK 2014, alue II luunäyte/Ua54968	14	M93	<i>capra</i> (vuohi)	vaihe 1	radiohiili	
KSK 2014, alue II kasvijäännänäyte/Ua54963	84	M93	<i>secale cereale</i> (ruis)	vaihe 1	radiohiili	
KSK 2014, alue II kasvijäännänäyte/Ua54964	84	M93	<i>hordeum vulgare</i> (ohra)	vaihe 1	radiohiili	
KSK 2014, alue II ajoitusnäyte/F4T2312	32	R112	kadun poikkihirsi	vaihe 2	dendro	ND
KSK 2014, alue II ajoitusnäyte/F1T2306	16	R78	kadun poikkipuu	vaihe 2	dendro	1178–1288
KSK 2014, alue II ajoitusnäyte/F1T2305	15	R78	kadun poikkipuu	vaihe 2	dendro	1188–1293
KSK 2015, alue III, N kasvijäännänäyte/Ua54965	188	L458	<i>galeopsis</i> (pillike), auranjälki	vaihe 1	radiohiili	
KSK 2015, alue III, N luunäyte/Ua54971	16	M456	<i>capra</i> (vuohi)	vaihe 1 tai 2	radiohiili	
KSK 2015, alue III, K, luunäyte/Ua54973	180	M417	karvaa	vaihe 1 tai 2	radiohiili	
Konsulinna 2016/1fpkon05	14	PK7	rakenteen alta, alin	vaihe 1 / alin	dendro	1220–1284
Konsulinna 2016/1fpkon04	9	PK7	alempi rakenne, ulkoseinä	vaihe 1 / alin	dendro	1166–1242
Konsulinna 2016	-	PK2.2.	lattiarakenne	vaihe 1	dendro	ND
Konsulinna 2016	-	PK10.1.	seinähirsi	vaihe 1	dendro	ND
Rettiginrinne 2000 ajoitusnäyte/FIT7303	3	RA10, D9	kouru	1300-luvun puolivälin jälkeen	dendro	1116-1196
ÅAM513B_Hela-2590	BtAA5	M513B	<i>bos taurus</i> (nauta)	1300-luvun puolivälin jälkeen	radiohiili	
ÅAM513B_Hela-2589	BtAA6,	M513B	<i>bos taurus</i> (nauta)	1300-luvun puolivälin jälkeen	radiohiili	
ÅAM513B_Hela-2355	OaÅA_5	M513B	<i>ovis</i> (lammas)	1300-luvun puolivälin jälkeen	radiohiili	
ÅAM513B_Hela-2356	OaÅA_6	M513B	<i>ovis</i> (lammas)	1300-luvun puolivälin jälkeen	radiohiili	

Kaatoaika	14C age BP	95.40 %	68.20 %	Laboratorio	Lähde
Lustosarja liian lyhyt				Joensuu	Zetterberg 2017
	673±26	1270–1390	1280–1390	Uppsala	Possnert 2017; Bläuer 2015
	503±26	1400–1445	1410–1435	Uppsala	Lempiäinen-Avci 2015; Possnert 2017
	661±26	1270–1400	1280–1385	Uppsala	Lempiäinen-Avci 2015; Possnert 2017
Lustosarja liian lyhyt				Joensuu	Zetterberg 2017
1288–1298				Joensuu	Zetterberg 2017
1294–1303				Joensuu	Zetterberg 2017
	870±26	1040–1250	1155–1215	Uppsala	Lempiäinen-Avci 2015; Possnert 2017
	746±26	1220–1290	1255–1285	Uppsala	Possnert 2017; Auli Bläuer tunnisti ja valitsi luun ajoitukseen.
	730±26	1245–1300	1260–1285	Uppsala	Possnert 2017
1284				Tartto	Läänelaid 2016
1242				Tartto	Läänelaid 2016
Lustosarja liian lyhyt				Tartto	Läänelaid 2016
Lustosarja liian lyhyt				Tartto	Läänelaid 2016
1196 jälkeen (0-5)				Joensuu	Zetterberg 2001
	606±30			Helsinki	Niemi et al. 2015, supplementary
	740±30			Helsinki	Niemi et al. 2015, supplementary
	722±32			Helsinki	Oinonen 2010; Niemi et al. 2013
	737±32			Helsinki	Oinonen 2010; Niemi et al. 2013

Taulukko: Tanja Ratilainen ja Kim Krappala.

TIILENTEKIJÖITÄ JÄLJITTÄMÄSSÄ TURUN KAKSKERRAN PORALAN KYLÄTONTILLA

Abstract – Searching for medieval brickmakers in Kaksikerta Porala

Kaksikerta Porala is so far the earliest known Medieval deserted site in the Turku region that is known from historical sources and still archaeologically preserved. It was probably abandoned in the late 15th or early 16th century. During a survey of the site, a trial excavation was carried out on the northern edge of the settlement mound, where stone structures were visible. Excavations revealed that it was covered throughout with soot soil. One dated structure is a large hearth-related stone cairn, perhaps originally rectangular in shape. The structure dates probably to the 14th century (1280–1421 cal AD). The Medieval excavation units were rich in brick rubble and contained also some burnt clay, flint and unburnt and burnt animal bone. The site has been interpreted as evidence of brick making by the inhabitants of the village.

Keywords: Middle Ages, villages, brick making

TAPAUSTUTKIMUKSENA PORALA

Vaikka Suomen keskiaikaisen maaseudun arkeologinen tuntemus on 2000-luvulla ottanut suuria harppauksia erityisesti Uudenmaan kylätonttien tutkimusten myötä¹, kylien ja kaupunkien suhteesta on paljon vähemmän analyyssejä. Keskiajan kaupungeista tärkeimmän eli Turun ympäröivää maaseutualueita ei ole aiemmin tutkittu systemaattisesti, ja siksi sen merkitystä urbaanille kehitykselle ei kyetä kunnolla arvioimaan. Turku kuitenkin hankki maaseudulta ravintoa, raaka-aineita ja monet asukkaistaan. Kylissä harjoitettiin myös käsityöläisyyttä, osin ammattimaisesti. Toisaalta monilla Turun porvareilla sekä

kirkolla ja Pyhän Olavin dominikaanikonventilla oli maatiloja omistuksessaan, ja kaupungista vietiin maaseudulle urbaanien käsityöläisten valmisteita sekä Itämeren piirin ja kaukokaupan tuotteita.²

Eräs tärkeä kaupungin rakentamisessa tarvittu tuote olivat tiilet, joista Turussa muurattiin niin kirkollisia, hallinnollisia kuin porvareidenkin rakennuksia tai niiden osia. Kaupungissa oli omaa tiilentuotantoa, mutta tiiliä valmistettiin myös Turkuun ympäröivällä maaseudulla. Tässä artikkelissa tarkastelemme Turun Kaksikerran Poralan kylätontilta löytyneitä tiilijäänteitä, ja pohdimme niiden paikallista valmistamista sekä valmistuksen suhdetta kaupunkiin. Kylätonteilta arkeologisissa kenttätöissä to-

dettu tiilimurska tulkitaan lähes aina merkiksi keskiajan jälkeisestä, varsin nuoresta toiminnasta, mutta Poralan kohde kyseenalaistaa oletuksen.

Arkeologit ovat tarkastelleet Turun seudun keskiaikaisia kylätontteja 1990-luvulta lähtien, ja Turun yliopiston arkeologian oppiaineen projektissa ”Kylästä kaupungiksi: Muuttuvat elämänmuodot Lounais-Suomessa 900-luvulta 1500-luvulle” analysoitiin kaupungin ja maaseudun välisiä suhteita vuosina 2001–2003.³ Ilman kylätonttien inventointia tutkimus jäi kuitenkin kapeaksi. **Kaisa Lehtonen** ja **Sanna Kupila** aloittivat kylätonttien inventointityön 2010-luvulla⁴, mutta järjestelmälliseen selvitystyöhön päästiin maaliskuussa 2020. Tuolloin käynnistyi Turun yliopiston arkeologian oppiaineessa prof. **Visa Immosen** johtama projekti ”Turun keskiaikaiset kylät osana kaupungistumisen historiaa”. Projektin kenttätöistä vastaa arkeologi FM **Hanna-Maria Pellinen**, maatumkauksesta geologi ja arkeologi FM **Jussi Kinnunen**, kasvillisuusinventoinneista arkeologi FM **Silja Aalto** ja kaukokartoituksesta arkeologian HuK **Akseli Tolvi**. Yhteistyökumppanina on toiminut Turun museokeskus ja etenkin rakennustutkija Sanna Kupila.

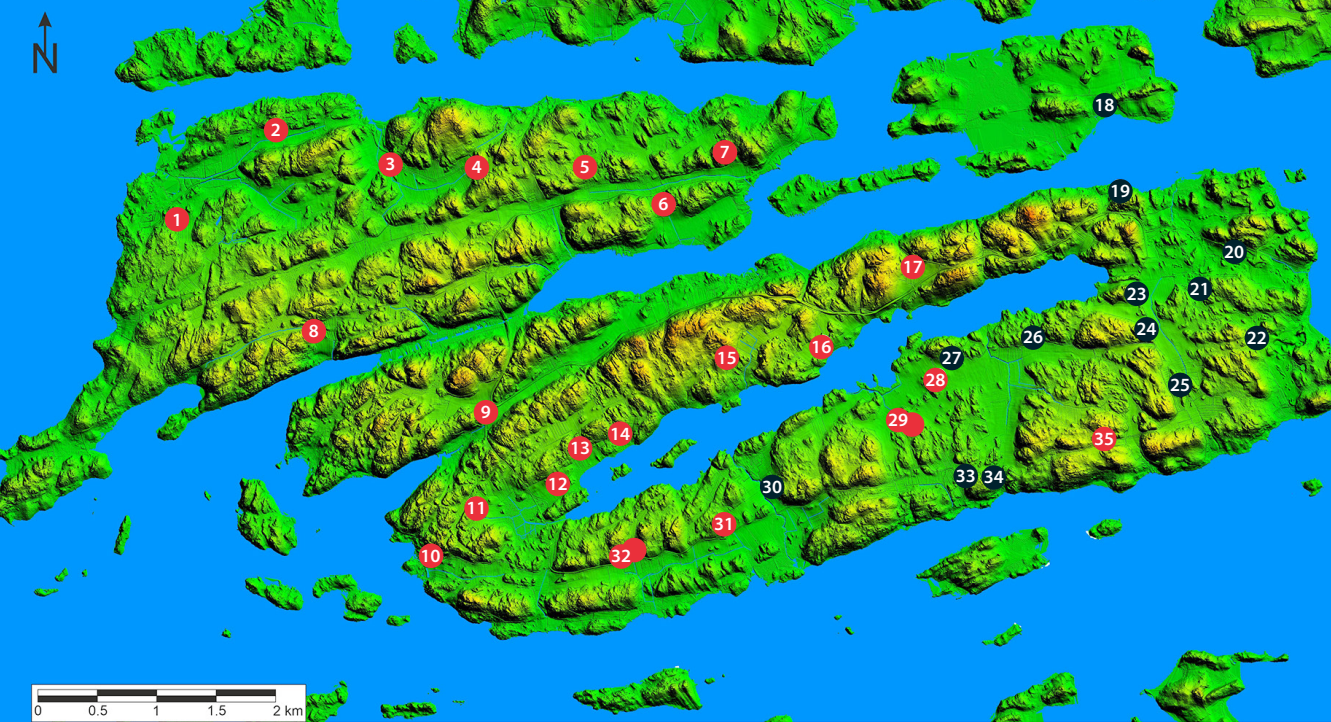
Tutkijaryhmä paikantaa ja tutkii arkeologisesti Turun seudun keskiajalta periytyviä kyliä. Tutkimusalue on tähän mennessä kattanut entisten Maarian, Kaarinan ja Raision kuntien alueet. Näistä Maaria kuuluu nykyään kokonaisuudessaan ja Kaarina sekä Raisiokin osin Turkuun. Kaikkiaan projektissa inventoitiin vuonna 2020 yli 180 kylää, joista sitten poimittiin joitakin erityyppisiä kohteita samana vuonna toteutettuun jatkotutkimukseen. Lähempään tarkasteluun valittiin nykyään Turkuun kuuluvassa Kaksikerran saarella sijaitseva Porala. Se on esimerkki jo varhain autioituneesta talon-

paikasta, jonka sijainti on kyetty maastossa paikantamaan ja joka vaikutti lähemmässä tarkastelussa hyvin säilyneeltä. Pellisen johtaman koekavauksen tarkoituksena oli todentaa Poralan kylän tai yksinäistalon tonttimaan sijainti, sen rakennusjäännösten luonne ja ajoittaa löydöt alustavasti. Kenttätyö antoi eväitä tarkastella Poralan kylätontin ja laajemmin Kaksikerran roolia tiilenvalmistuksessa.

KAKSKERRAN SAAREN ASUTTAMINEN

Kaksikerran saari on asutettu ja otettu maanviljelyskäyttöön varsin myöhään, mikä osittain selittynee sen merellisellä historialla. Kaksikerta sijaitsee Kaarinan kunnan edustalla, Kuusiston saaren länsipuolella ja Satavan sekä Hirvensalon saarten eteläpuolella. Saari kuului vuoteen 1936 saakka Kaarinaan, jolloin se erotettiin itsenäiseksi kunnaksi. Turkuun Kaksikerta yhdistettiin vuonna 1968. Noin kahdeksan kilometriä pitkän ja 2–3 km levyisen saaren tunnusomaisin piirre on sen keskellä sijaitseva Kaksikerranjärvi, jonka pituus on noin viisi kilometriä ja leveys alle 500 metriä. Kallioalueiden korkeus on monin paikoin 30–50 metriä, ja korkein kohta, Nunnavuoren laki saaren pohjoisosassa, on noin 60 metriä meren pinnan yläpuolella.

Geomorfologisesti ajateltuna Kaksikerran saari on kallioperän murroslinjojen ympäröimä granodioriittinen kallioblokki, svekofennisessa orogeniassa syntyneen poimun ydinosa, joka alkoi nousta jääkauden jälkeisen maankohoamisen ja rannansiirtymisen vuoksi meren pinnan yläpuolelle noin 5600 eaa. Kaksikerran järvi on viimeksi ollut yhteydessä mereen Myllykylässä nykyisen järven lasku-uoman kohdalla vuoden 200 eaa. tienoilla, jolloin meren pinta oli noin

Satava

- 1 Samppa
- 2 Artukka
- 3 Nikkilä
- 4 Salmi
- 5 Uusikylä
- 6 Hännilä/Hennala
- 7 Mäenpää
- 8 Höytäinen

Kakserta ja Kulho

- 9 Hylkylähti
- 10 Raustvuori
- 11 Naula
- 12 Porala/Borgarböhle
- 13 Kolli
- 14 Haurla
- 15 Hyyrttilä
- 16 Paavola
- 17 Brinkhall/Prinkkala
- 18 Kulho
- 19 Tiilisali
- 20 Harjattula
- 21 Keikkola/Keikkula
- 22 Peippoinen
- 23 Monnoinen
- 24 Iisala
- 25 Laalahti
- 26 Tulkkila

- 27 Mattila
- 28 Haavisto
- 29 Kalliola/Kullela (2 tonttia)
- 30 Myllykylä
- 31 Kierlä/Hemmilä
- 32 Penilä (2 tonttia)
- 33 Lempälä
- 34 Aatila
- 35 Ollila

Kuva 1. Kaksikerran keskiaikaiset kylät jaettuna suomalaisen ja ruotsalaisen oikeuden kyliin. Suomalaisen oikeuden kylät on merkitty mustalla pallolla, ruotsalaisen oikeuden punaisella. Kaikkia kartta-alueella näkyviä keskiaikaisia kyliä ei toistaiseksi ole paikannettu. Kaksikerran pohjoispuolella sijaitsee Satavan saari, jossa on pelkkiä ruotsalaisen oikeuden kyliä. Kartta Jussi Kinnunen, pohjakartan aineisto Maanmittauslaitos.

10 metriä nykyistä ylempänä. Kalliolakien välisissä painanteissa maaperä on hiekkamoreenia, jonka päälle on kerrostunut merisavia. Aivan Kaksikerran itäpäässä on säilynyt pohjois–eteläsuuntaisen hiekkaharjun jäänteitä. Pintamaalajina muinaisten lahdekkeiden alueella on liejusavi, ja Pikkujärven kohdalla on laajempi suoalue, jossa on liejukkoa ja saraturvetta.⁵

Vaikka Kaksikerran ja viereisen Satavan saarilta tunnetaan joitakin mahdollisia pronssikautisiksi tai varhaismetallikautisiksi luokiteltuja röykkiöitä, alueen esihistorialliset löydöt ovat vähäisiä. Kaksikerran rautakautisesta asutuksesta ei ole tehty ha-

vaintoja, mutta läheisen Kulhon saaren pohjoispuolella sijaitsee muun muassa paikannimen perusteella linnavuoreksi merkitty mäki-alue, jossa ei kuitenkaan ole havaittu puolustusrakenteiden jäännöksiä. Kohteessa ei myöskään ole tehty arkeologisia kaivauksia.⁶ Vasta Kaksikerranjärven 1100–1200-lukujen sedimenttikerroksissa on merkkejä kaskiviljelyyn viittaavasta toiminnasta. Puuston raivaaminen, heinäkasvien ja kattan yleistyminen alkoivat 1200-luvulla, jolloin saari asutettiin melko lyhyen ajan kuluessa. Myös viljakasvien siitepölyt lisääntyivät 1200-luvulta alkaen. Vielä 1500-luvun maakirjojen mukaan viljely oli kuitenkin

melko vähäistä, minkä vuoksi karjanhoito ja kalastus olivat saarilla merkittävässä asemassa.⁷

Saari kuului pitäjälaitoksen alkuvaiheista saakka Kaarinan pitäjään⁸, ja vanhin kirjallinen maininta Kaks Kerrasta on vuodelta 1430, jolloin saarella asunut Ædan eli Adam toimi Kaarinan käräjäpöytäkirjan todistajana.⁹ Tämän jälkeen 1400-luvulta on useita mainintoja kaks kertalaisista isännistä. Vuoden 1540 verollepanomaakirjassa on lueteltu 26 Kaks Kerran kylää ja niiden 39 taloa maksuperusteineen. (Kuva 1.) Kaks Kerran itä- ja eteläosien kylät maksoivat veronsa kirkolle viljana eli ne olivat vanhempia suomalaisen oikeuden kyliä, kun taas länsi- ja pohjoispuolen kylät kuuluivat ruotsalaisen oikeuden voiveron piiriin. Suomalaisen oikeuden kylät perustettiin vuoteen 1300 mennessä ja ruotsalaisen oikeuden kylät 1300-luvulla tai myöhemmin keskiajalla. Kaks Kerran erikoisuutena oli mahdollisuus maksaa osa veroista tiilinä.¹⁰

KAKSKERRAN AUTIOKYLÄT

Tutkimuksen kannalta keskiaikaisten kylien autioituminen on tärkeä ilmiö, sillä se on saattanut varjella hylätyn kylätontin uudisrakentamiselta. Autioituneen kohteen tutkiminen arkeologisesti tuottaakin yleensä hyviä ja luotettavia tuloksia. Veroluettelot kertovat kylien autioitumisesta myös Kaks Kerrassa. Ilmiön taustalla vaikutti useita tekijöitä, joista tärkeimpiä olivat sotarasitusten lisäksi katovuodet ja kulkutaudit. Ne eivät kuitenkaan koetelleet Kaks Kertaa yhtä pahoin kuin monia mantereiden pitäjää. Syynä tähän saattoi olla yhtäältä saarien eristyisyys, mikä ehkäisi kulkutautien leviämistä ja toisaalta kalastamisen suuri merkitys toimeentulossa, mikä vähensi asukkaiden riip-

puvuutta satokausien onnistumisesta. Ilman arkeologisia tutkimuksia kylien autioitumisen laajuus ja siihen vaikuttaneet syyt eivät kuitenkaan ole helposti selvitettävissä.

Ensimmäisessä maakirjassa vuodelta 1540 mainitaan Kaks Kerrassa kaksi taloa autioina, Porvarila eli Porala (Borgareböle) sekä Haurela eli Haurla (Haurelaböle). Vuoden 1571 hopeaveroluettelossa Kaks Kerran talojen lukumäärä oli 40. Seuraavan vuosisadan aikana näistä hävisi noin kolmannes, eikä 1600-luvun alkuvuosien jälkeen yhdeksäkään kylässä ollut enempää kuin kaksi taloa. Autioituneista taloista suurin osa hävisi lopullisesti, ja niiden maat liitettiin jäljelle jääneisiin taloihin. Vuonna 1701 Kaks Kerran talojen lukumääräksi laskettiin vain 26, ja Kaks Kerrassa oli kaksitaloisia Naulan ja Penilän kyliä lukuun ottamatta jäljellä enää yksinäistaloja.¹¹ Autiotilakausi päättyi Uudenkaupungin rauhaan vuonna 1721.

Poralan ja Hauran jälkeen autioitui Paavola. Se joutui 1580-luvulla (noin 1589) Brinkhallin herran, Hannu Eerikinpojan omistukseen ja kuului siitä lähtien räls-simaana Brinkhallin tiluksiin.¹² Vuoden 2020 inventoinnissa voitiin kuitenkin todeta, että Paavolan kylätontilla oli laajasti ja monipuolisesti säilynyt erilaisia rakenteita. Näihin sisältyi muita näkyvämpi ja kookkaampi talonpohja, joka on todennäköisesti Kalmbergin karttaan vuonna 1855 merkitty rakennus. Vaikuttaakin siltä, että itse tonttimaa ei olisi autioitunut ennen 1800-luvun jälkipuolta, ja vielä 1900-luvulla tontin reunalla oli ulkorakennus. Iisalan tai Iisakan kylä esiintyy 1800-luvun puolivälin pitäjänkartassa, mutta ei enää vuoden 1881 Senaatin kartastossa. Sekin on säilynyt rakentamattomana. Haaviston kylä autioitui vasta 1900-luvulla, mistä todistavat muun muassa alueen suhteellisen modernit kivi- ja betonirakenteet. Kylätontti on kuitenkin säily-

yt rakentamattomana ja suojeltu kiinteänä muinaisjäännöksenä. Autioituneisiin kylätontteihin sisältyy lisäksi useita myöhemmässä uudisrakentamisessa tuhoutuneita kohteita, kuten Aatila, Haurla, Hyyrtilä, Tiilisali ja Peppoinen.¹³

Vuoden 1540 maakirjassa autioksi todettu Poralan kylä hylättiin luultavasti 1400-luvun lopulla tai 1500-luvun alussa. Ruokalisäluettelon perusteella kylä ei siten ehtinyt olla olemassa kovin pitkään, ehkä pari vuosisataa. Poralan pellot siirtyivät tämän jälkeen viereisten Naulan ja Kollin talon viljelykseen.¹⁴ Kaksikerran keskiajalla autioituneista kylistä Porala on ainoa kohde, jota voidaan edelleen tutkia arkeologisesti, joskin keskiajalla mainittu Isoniitun tai Länsiniitun kylä on edelleen paikallistamatta.

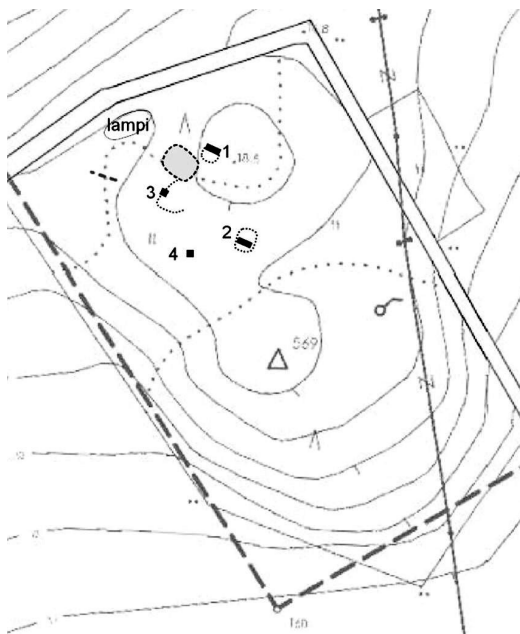

Kuva 2. Ote Kollin ja Haurlan tiluskartasta vuodelta 1697 (A23:14/1–2). Porala on nro 17. Kansallisarkisto, digitaaliarkisto.

PORALAN KYLÄNPAIKAN TUTKIMUKSET

Poralan kylätontin paikantaminen oli kartta-aineiston avulla poikkeuksellisen helppoa. Kohde on nimittäin merkitty havainnollisesti vuoden 1697 verollepanokarttaan. (Kuva 2.) Siinä Kaksikerranjärven länsipäästä työntyvälle niemekkeelle on piirretty oranssi ympyrä, mikä viittaa siihen, että paikalla oli puolitoista vuosisataa autioitumisensa jälkeen vanhoja rakennuksia, niiden jäännöksiä tai ainakin kylänpaikka oli vielä tiedossa. Tämän karttatiedon totesi jo **Aulis Oja** Kaarinan pitäjän historiassa vuonna 1946¹⁵ ja myöhemmin Turun museokeskuksen tutkijat Kupila ja **Jaana Salmi** 2010-luvun alussa¹⁶. Vuonna 2015 tehdyn tarkastuksen jälkeen kohde merkittiin muinaisjäänösrekisteriin.

Vuoden 2020 tutkimuksissa Poralan kylänpaikkaa tarkasteltiin vuosien 1939–2020 mustavalko- ja väri-ilmakuvien, vuoden 2020 vääriväri-ilmakuvien sekä vuoden

Kartta 3. Poralan saareke ja sen pohjoistasanne. Katkoviivalla on merkitty kivirakenteet ja mustilla alueilla koeruudut. Harmaalla väritetty alue on uudempi kiveys. Yksityiskohta Poralan yleiskartasta.

Kuva 4. Poralan tontti sijaitsee peltojen ympäröimällä saarekkeella, jonka pohjoispuolelta kulkee vanha tie kohti Kollin tilaa, kuva lännestä (TYAdigi59.88). Kuva H.-M. Pellinen.

2009 LiDAR-aineiston pohjalta.¹⁷ Ilmakuvien perusteella niemekkeellä oli vielä vuonna 1986 vain harvoja suurehkoja puita, minkä jälkeen paikka pusikoitui. Tämän seurauksena paikalla näkyikin erityisesti vääräväri-ilmakuvissa muusta ympäristöstä poikkeava puuston rakenne. Niemekkeen puiden latvuskoko vaihtelee huomattavasti, siinä missä ympäröivissä metsissä latvukset ovat melko tasakokoisia. LiDAR-aineistosta poistettiin maanpinnan yläpuoliset heijastukset. Se visualisoitiin rinnevarjostuksella sekä rinteen suunnan ja rinteen jyrkkyyden mukaan. Visualisoinneissa ei ollut selkeitä merkkejä rakenteista, mutta niemekkeen pohjoispuoli erottui niissä huomattavasti eteläistä tasaisempaan.

Maastoinventoinnissa havaittiin yksi kookkaampi ja ainakin osin melko hiljattain koottu kiveys. Lisäksi humuksen alla oli erotettavissa – osin kairalla tunnustelemalla – kolme muuta kiveystä. Niistä kookkain röykkiömäinen rakenne on tasanteen pohjoisreunassa. Tasanteen koillisnurkassa on hyvin huomaamaton ja matala kiveys ja

tasanteen kaakkoisnurkassa epämääräinen, matala röykkiö. (Kuva 3.) Sekä pohjoisettä etelätasanteella, niiden länsireunalla, on kaksi kapeaa, pitkänomaista kivirakennetta, jotka saattavat olla rauenneiden kiviaitojen jäännöksiä. Tosin niiden sijainti keskellä tonttisaareketta on erikoinen ja voi viitata tontin muuta käyttöaikaa myömpään rakentamisajankohtaan. Tontin maanlaiset rakenteet ovat paikoin hyvin lähellä maan pintaa, vain noin 5–10 cm paksuisen humuskerroksen peittämiä, ja ne olisivat helposti saattaneet tuhoutua metsätöissä. Tontin säilyneisyyttä on edistänyt yhtäältä mäkialueen käyttö laitumena, mistä kertoo kasvillisuusselvitys, ja toisaalta komeat männyt, joita maanomistaja ei ole halunnut kaataa. (Kuva 4.)

Laidunkäytön lisäksi kasvillisuuteen vaikuttavat mäen kallioisuus ja paikoin ohut maakerros, jotka suosivat kuivien kasvipaikkojen lajistoa. Kosteutta kaipaavaa kasvillisuutta on vain paikoitellen alueen laidoilla. Mäellä kasvaa useita järeärunkoisia mäntyjä, mutta puuston latvuspeittävyys

Kuva 5. Yleiskuva Poralan saarekkeen pohjoistasanteesta, johon koekaivaukset kohdistuivat (TYAdigi63.2). Kuva H.-M. Pellinen.

on pieni, ja etenkin mäen itäreunalla ja keskiosissa on paikoin avointa. Matalampana puustona ja pensaikkona kasvavat katarja, vadelma, taikinamarja, koivut, haapa ja kotipihlaja. Mäen laidalla kasvaa kookas pystykatarja (*Juniperus communis*). Metsänpohja on suurimmaksi osaksi heinittynyt tai sammaleinen ja vain paikoin puolukka- tai mustikkavarvukkoa. Vanhaan asutukseen liittyvistä muinaistulokasveista Poralassa esiintyvät pölkkyruoho (*Arabis glabra*), ahdekaunokki (*Centaurea jacea*), ketoneilikka (*Dianthus deltoides*) ja särmäkuisma (*Hypericum maculatum*). Laidunnuksesta hyötyvään vanhaan kulttuurilajistoon kuuluvat myös muun muassa keltamatar (*Galium verum*), puna-apila (*Trifolium pratense*), rätvänä (*Potentilla erecta*) ja kevätetikko (*Primula veris*). Monia näistä kasveista on käytetty keskiajalla ainakin lääkkeisiin, elintarvikkeisiin ja värjäämiseen.¹⁸ Tontin varhaista autioitumista kuvastaa se, ettei alueella esiinny lainkaan Suomeen myöhemmin

tuotuja puutarhalähtöisiä koriste- ja hyötykasveja.

Koska alue ei kallioisuutensa ja kivikkaisuutensa vuoksi ole sopiva maatutkaukselle, Poralan niemekkeellä tehtiin aluksi prospektointi pienellä kairalla eli piikillä. Siinä näkyi selvä nokisen likamaan keskittymä niemen pohjoisella tasanteella, pienempi sen eteläisellä tasanteella. Pohjoistasanteelle joka näkyvien rakenteiden vuoksi vaikutti lupaavimmalta tutkimusalueelta, tehtiin neljä koeruutua, joista kolme rakenteiden reunaan ja yksi tasanteelle.¹⁹ Rakenteita ei purettu. (Kuva 5.)

Koeruudusta 1 paljastui yksikerroksinen, tasaisista kivistä tehty latomus, jonka koko oli noin 2 x 2 metriä. Se tulkittiin uunin perustaksi (kuvat 6a ja b). Sen suurimpien kivien päällä oli pelkkä sammalkerros, alempana olevien päällä myös hieman multaa. Kivien välissä oli myös nokista multaa, jossa oli runsaasti hienoksi jauhautunutta tiilimurskaa. Kiveyksen reunaan tehdystä leik-

kauksesta nähtiin, että samaa tiilimurskaa on myös kiveyksen alla. Heti tiilimurskankeskeisen nokisen maan alla tuli vastaan kallio. Koska tiilimurskaa tai palanutta savea oli rakenteen allakin, se ei voi olla ainakaan kokonaan peräisin itse rakenteesta. Lisäksi osa paloista vaikutti selkeämmin tiileltä kuin palaneelta savelta. Kookkaammat tiilenkappaleet löytyivät syvemmältä, läheltä kallion pintaa, kun taas ylempänä tiilimurska oli tässä hienommaksi jauhautunutta. Koe-kuopan perusteella tiilimurskan, osin ehkä myös palaneen saven sekaista maata on käytetty tasoittamaan kallion pintaa ennen kuin siihen ladottiin perustakiveys.

Pohjoistasanteen kaakkoisnurkassa sijaitsi röykkiö, jonka pinta kuorittiin auki keskeltä (koeruutu 2). Tässäkin koeojassa kiveyksen välistä tuli nokista likamaata, jossa oli runsaasti palanutta savea ja tiilimurskaa. Selkeitä rajoja ei tullut vastaan edes noin 1,5 metrin pituisella avatulla kais-
taleella, joten kiveys jatkui joka suuntaan vaikuttaen koeruutu 1:n latomusta selvästi kookkaammalta. Röykkiötä ei purettu, mutta siinä on osin irtonaisiakin kiviä useassa kerroksessa. (Kuva 7).

Massiivisin kiveys sijaitsi pohjoistasanteen pohjoisreunassa. Se oli uudemman kiveyksen länsipuolella ja käsitti matalamman ja laajemman röykkiömäisen kiveyksen, joka oli turpeen peittämä ja reunoiltaan niin epämääräinen, että kokoa on vaikea arvioida. Röykkiön pohjoispuolella maa laski melko jyrkästi, ja koeruutu avattiinkin tähän viettävään rinneosaan, rakenteen ulkopuolelle, jossa se voitiin kaivaa pohjaan asti.

Kivien välistä löytyi jälleen mustaa, noensekaista likamaata sekä palaneen saven tai tiilen murusia, mutta myös palaneita kiuaskiviä. Kuopan yläosassa ja keskivaiheilla oli jonkin verran isompia rakennekiviä ja kiuaskivet keskittyivät kuopan alaosaan. Nokimaan alaosasta paljastui palanut tuluspiin pala, ja aivan likamaan ja vaalean hiekan rajalta saatiin talteen sekä palaneen luun pala että muutama palamaton, melko huonokuntoinen luufragmentti. Luut ovat peräisin nuoren naudan eturaajasta ja kallostasta, palanut luu jäi tunnistamatta.²⁰ Likamaa ja kiveys päättyivät noin 40 cm:n syvyydessä, minkä jälkeen vastaan tuli kova, vaalea ja karkea soransekainen hiekkamaa. Se vaikutti puhtaalta.

Kuvat 6a ja b. Koeruutu 1 ja osa nelioimisestä latomuksesta, jonka väleissä ja alla oli tiilimurskankeskeistä noki-
maata (TYAdigi63.8 ja 12). Kuvat H.-M. Pellinen.

Kuva 7. Koeruutu 2 tiilen- ja nokimaansekaisen röykkiön pinnalla (TYAdigi63.17). Kuva H.-M. Pellinen.

Koeruudun 3 eteläprofiilissa näkyneet kivet muodostavat rakenteen, joka epäilemättä jatkuu länteen, etelään ja itään. (Kuva 8.) Vain rakenteen laajempi avaaminen antaisi tietoa sen funktiosta. Kyse voi olla kookkaammasta uuninperustasta, joka tässäkin olisi pystytetty vanhalle jätemaalle ja vähitellen rauennut. Koska kiveys kuitenkin näytti jatkuvan huomattavan pitkälle itään, kyse saattaa olla myös tasanteen reunan rakentamisesta eli asuinpaikkatasanteen suoristamisesta. Kiveys on laskevan kallion päällä, joten jonkinlaista tasausta olisi uunin pohjaankin täytynyt tehdä. Pohjoistasanteen länsireunaan tehty koeruutu 4 oli rakenteeton ja sisälsi vain nokisen multakerroksen, jossa oli hajanaisesti erikokoisia kiviä. Sen alla tuli vastaan vaalea, puhdas hiekkamaa.

Poralan kylätontin löytömateriali ei toistaiseksi vaikuta kovin monipuoliselta, mutta toisaalta kohde näyttää säästyneen uudemmalla kompostijätteeltä. Koeruuduista talletetun tiilen määrä on noin kolme

kiloa. Tiiliaineuksen väri vaihtelee oranssista vaaleanruskeaan. Koska tutkimusala oli pieni, eikä kahta ensimmäistä koeruutua kaivettu pohjaan, itse tiiliaineistosta ei kannata vielä tehdä tarkempia päätelmiä. Tiilten pinnoilta tai niiden joukosta ei kuitenkaan löytynyt laastia.

Tutkimusalueen ulkopuolella havaittiin metallinilmaisimella muutama signaali, joista ainakin yksi oli peräisin piikkilangasta ja toinen oluttölkistä. Poralan saarekkeen lähiympäristön aineisto vaikutti pintapönnässä melko samanlaiselta kuin koeruutujen materiaali: Aivan kylänpaikan eli pellon ympäröimän saarekkeen vierellä oli lähinnä palanutta savea ja tiilimurskaa, ja vasta kauempana pellolla näkyi hajanaisesti uudempiä löytöaineistoa.

AJOITUKSET KOERUUDUSTA 3

Radiohiiliajoitukseen lähetettiin kaksi näyttää, molemmat koeruudusta 3, jossa alue

oli kaivettu pinnasta pohjaan. Ua-68576 on hiilinäyte, joka otettiin pintaturpeen alla olleen nokisen likamaayksikön keskiosasta. Siinä oli hiiltä melko runsaasti. Todennäköisesti isommat hiilen palat ovat peräisin koeruudussa todetun rakenteen päältä ja pudonneet kiveyksen reunan yli, kuten osa kivistäkin. Ajoituksen radiohiili-ikä on 572 ± 27 BP. Ajoitustulos osuu todennäköisimmin (95,4 %) aikavälille 1309–1361 calAD (59,6 %) tai 1388–1421 calAD (35,7 %) ja 68,2 % todennäköisyydellä aikavälille 1325–1353 calAD (46,2 %) tai 1394–1406 calAD (21,8 %) (IOSACal v0.4.1).²¹

Toinen ajoitusnäyte (Ua-58577) otettiin aivan nokimaan alaosaan, ehkä jopa sen alapuolelta, jolloin se kuuluisi vaalean hiekkakerroksen pintaan. Joka tapauksessa ajoitettu naudan kallon luu on todennäköisesti koeruudun 3 kivirakennetta vanhempi. Ajoituksen radiohiili-ikä on 662 ± 28 BP. Ajoitus osuu todennäköisimmin (95,4 %) aikavälille 1280–1322 calAD (48,8 %) tai

1356–1391 calAD (46,4 %) ja 68,2 % todennäköisyydellä välille 1287–1306 calAD (30,7 %) tai 1363–1385 calAD (37,1 %) (IOSACal v0.4.1).²²

Ajoitusten ikäsuhteet vastaavat koeruudun 3 yksikkösuhteita. Näin ollen naudan luusta saadaan *terminus post quem* -ajoitus rakenteen rakentamiselle: kiveys on tehty vuoden 1280 jälkeen ja mahdollisesti vasta 1300-luvun puolella. Sen käyttöaikaa tai käytön loppua ajoittava hiilinäyte osuu myös todennäköisimmin 1300-luvulle, mutta joka tapauksessa vuotta 1421 varhaisemmaksi.²³ Hiilinäytteen radiohiiliajoitus ei suoraan kerro poltetun puun käyttöajankohtaa vaan sen kaatamisen hetken. Sitä vastoin naudan luulla on kiinteä yhteys alueen varhaiseen käyttövaiheeseen, ja sen ajoitus sopii oletukseen ruotsalaisen oikeuden kylien iästä. Nuorempaa ajoitusta tukee myös paikan ruotsinkielinen böle-loppuinen, uudiskylää tarkoittava nimi.²⁴

Kuva 5. Koeruutu 3, eteläprofiili, jossa näkyy kookkaampaa kivirakennetta ja sen alla muun muassa kiuaskivien palasia. Hiilinäyte Ua-68576 on otettu kuvassa näkyvästä nokimaayksiköstä, ja luunäyte Ua-58577 on peräisin nokimaan ja vaalean soran rajalta (TYAdigi63.20). Kuva H.-M. Pellinen.

Tanja Ratilaisen mukaan tiilirakentaminen alkoi Manner-Suomessa 1200-luvun jälkipuoliskolla, jolloin Koroiisiin pystytettiin ensimmäiset tiilirakenteet.²⁵ Hänen mukaansa tiilen valmistus Turussa alkoi jo varsin pian kaupungin perustamisen jälkeen, 1310–1320-luvuilla, vaikka tiiliä tuotiinkin Itämeren piiristä 1400-luvulle saakka. Varhaisimmat täysin tiilestä muuratut talot rakennettiin aikaisintaan 1300-luvun jälkipuoliskolla. Kasvaneen tiilentarpeen vuoksi Turun seudun kylät ovat luultavasti alkaneet vastata kysyntään käynnistämällä paikallista tuotantoa, mutta toistaiseksi keskiaikaisesta tiilituotannosta ei Turun kaupunkialueen ulkopuolelta ole ollut arkeologisia todisteita. Koko Suomen alueellakin on tutkittu arkeologisesti vain yksi keskiaikaiseksi arveltu tiilenpolttopaikka. Tästä Hattulan Herniäisten rannalta sijaitsevasta tiilimiilusta ei kuitenkaan ole löydetty 1800-lukua vanhempaa ajoitettavaa aineistoa, joten alueen keskiaikaisesta käyttövaiheesta ei toistaiseksi ole arkeologisia todisteita.²⁶ Vuonna 2001 paikannettu Piikkiön Tiilialin kylätontin ympäristö saattaa myös käsittää ainakin 1700-lukua vanhempia tiilenpolttoon liittyviä rakenteita.²⁷

Kaksikerran saaren koillisrannalla sijaitseva Tiilisali ilmeisesti kuului keskiajalla Pyhän Olavin dominikaanikonventin omistukseen. Vuoden 1546 tienoilta on säilynyt tietoja konventin vuokratilajelijöistä, joista yksi oli Tiilialissa.²⁸ Uusimpien OSL-ajoitusten valossa dominikaanikonventin tiilirakennusvaihe ajoittuu 1300-luvun loppupuolelle tai vuoden 1400 tienoille²⁹, ja perimätiedon mukaan munkit opettivat tiilenvalmistustaidon talonpojille.³⁰ Kaksikerran tiilenvalmistuspaikkoja ei ole ajoitettu

arkeologisesti, joten väitettä ei pysty todentamaan. Joka tapauksessa saari oli 1500-luvun jälkipuoliskolla Varsinais-Suomen talonpoikaisen tiilenvalmistuksen keskus.³¹ Kirjallisten tietojen perusteella Kaksikerran tiilenvalmistus keskittyi tällöin nimenomaan Tiilisaliin. Kaksikerran 33 talonpoikaa myi huippuvuonna 1558 yli 55 000 tiiltä Turun tuomiokirkon ja Turun linnan tarpeisiin.³² Tiilenvalmistus säilytti asemansa tärkeänä sivuelinkeinona 1600- ja 1700-luvuille saakka. Näiltä vuosisadoilta on myös tietoa maauneista, jotka kuuluivat yhdelle tai useammalle talolle.³³

Kaksikerran ja Satavan tekstilähteiden, paikannimien ja perimätiedon perusteella paikannetut tiilenvalmistuspaikat on 2000-luvulla inventoitu ja kirjattu muinaisjäännösrekisteriin. Vanhin karttamerkinä tiiliuunista on Satavan saaren puolella sijaitsevan Uudenkylän valmistuspaikka, joka on merkitty vuoden 1693 maakirjakarttaan.³⁴ Selkeitä tiilenvalmistukseen liittyviä rakenteita on löydetty paitsi Kaksikerran Tiilialin eli nykyisen Kokkilan kylästä, myös Pispalahdelta, josta tunnetaan kolmen uunin jäännökset ja savenottopaikka.³⁵ Poralaa lähinnä sijaitsevat tunnetut tiilenvalmistuspaikat ovat olleet Penilässä ja Kerolassa.

Kylän autioiduttua Poralan maat liitettiin osin Naulan ja osin Kollin kylään, joilla molemmilla oli uudella ajalla omistukseensa myös tiilenvalmistuspaikka. Talonpoikainen tiilenvalmistus näyttää hiipuneen 1700-luvun puolivälissä, mutta Kollin tiili-tehdas oli toiminnassa vielä 1800-luvulla.³⁶ Kollin vanhalla tontilla sijaitsee rakennusarkeologisesti 1700-luvulle ajoitettu, kokonaan tiilestä tehty kellari, joka perimätiedon mukaan olisi kuitenkin tätä vielä vanhempi ja piispa Isak Rothoviuksen (1572–1652) rakennuttama. Kellarin vierestä on raken-

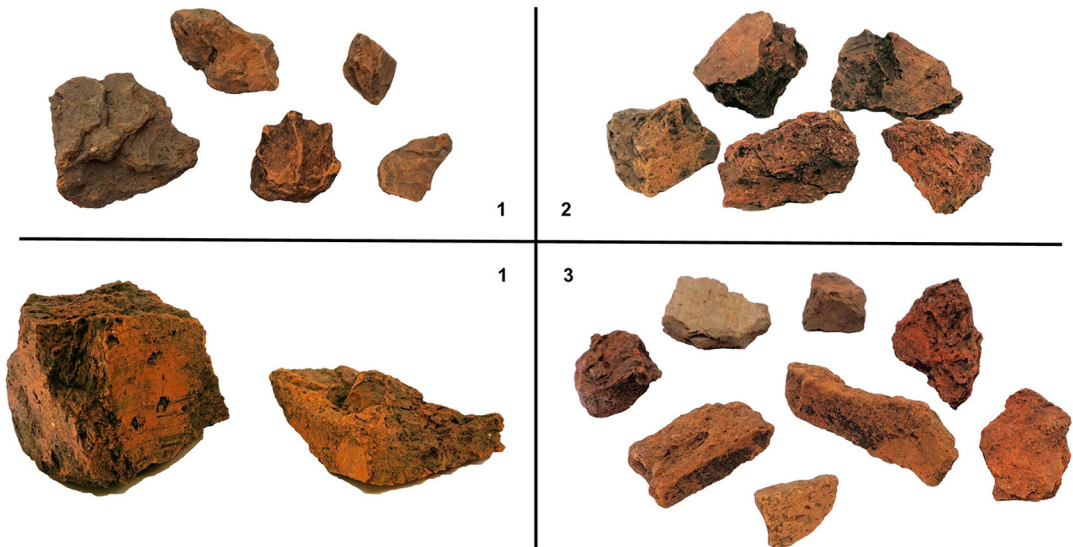
nustöiden yhteydessä löydetty suuri määrä tiilen kappaleita ja tiilimurskaa, mitkä saatavat kieliä tiiliuunista.³⁷

TIILILÖYDÖT KESKIAIKAISILLA KYLÄTONTEILLA

Poralan kaltaisissa maaseutukohteissa todetaan usein tiiltä tai palanutta savea, eikä niiden erottaminen toisistaan ole aina helppoa. (Kuva 9.) Tämä on kuitenkin välttämätöntä, mikäli tiilenkäyttöä tai tiilenvalmistusta halutaan jäljittää kylätonteilla. Jos tiilimurskassa ei ole selkeästi muodosta kertovia paloja, ja savitiivisteeseen on joutunut hiekkaa, materiaalit voivat joissakin tapauksissa muistuttaa toisiaan hyvin paljon. Yleensä tiilen tunnusmerkkinä pidetään korkeammassa poltossa syntynyttä väriä.³⁸ Toisaalta talonpoikaisvalmisteisessa tiilerässä voi olla poltoltaan eriasteisia tiiliä, joita sitten on käytetty eri tarkoituksiin. Tiilen

kulmikkaiden palojen lisäksi tiilen tärkeimpänä indikaattorina voi pitää tasalaatuista hiekkasekoitetta, joka on raekooltaan 1–2 mm. Hiekan ohella on tiilisaveen voitu lisätä kuumennettua, murskattua savea sekä palanutta luuta tai hiiltä.³⁹ Palanut savi on keskimäärin tätä huonommin palanutta, ruskeampaa ja siinä ei tarvitse olla sekoitetta. Tiivistesaven muodot ovat yleensä myös pyöreämpiä kuin tiilessä.

Poralan löytöaineistosta valtaosa on hyvin pieneksi jauhuneita paloja, joiden varma identifiointi on vaikeaa tai mahdotonta. Suurempia paloja, joissa oli tiilimäinen kulma, väri ja sekoite, löytyi kuitenkin myös koeruudusta 3. Ne tulivat kivien väleistä ja osin samalta syvyydeltä kuin nuoremmaksi osoittautunut radiohiilinäyte Ua-68576. Tiiltä vaikutti siis kuuluvan myös yksikköön, joka ajoittuu 1300-luvulle tai 1400-luvun alkuun. Tämä olisi poikkeuksellisen varhainen tiilen ajoitus maaseutukylässä, mutta toistaiseksi tii-

Kuva 6. Poralan koeruuduista löytynyttä tiilimurskaa ja palanutta savea. Vas. yllä mahdollinen epämuodostuneen tiilen pala ja palanutta savea, alla kaksi selkeämpää tiilen palaa, kaikki koeruudusta 1. Oik. koeruuduissa 2 ja 3 oli myös sekä tiilen paloja että enemmän palaneelta savelta vaikuttavaa ainesta. Kuvat H.-M. Pellinen.

limateriaalista ei ole OSL-ajoitusta sen iän varmistamiseksi.

Mikäli Poralassa ei muurattu keskiajalla tiilirakenteita, mistä toistaiseksi ei ole todisteita, tiilimurska tai tiilen palat ovat päätyneet maahan muulla tavoin. Luontevin selitys on paikalla ollut tiilenpolttouuni, ja tällöin Poralan tiilimurska olisi peräisin hylkytiilistä. Sopivin rakenne tiilimiilun jäännökseksi olisi pohjoistasanteen pohjoisreunan kookas, matala röykkiö, jonka viereen koeruutu 3 kaivettiin. Toisaalta tiilimurskaa on myös hyödynnetty rakentamisessa taasoittamalla sen avulla kalliopohjaa, kuten koeruudun 1 latomus osoittaa. Tiilimurska on voinut toimia jonkinlaisena eristyskerroksena rakennuksen ja kalliopinnan välissä. Rakennuksen lämmittämiseen tai ruuan valmistamiseen liittyvä tulisija on tehty vasta mahdollisen tiiliuunin käytön jälkeen, mutta kiuaskivet koeruudun 3 pohjaosassa viittaavat myös varhaisempaan asuinrakennukseen. Poralan pohjoistasanteen rakenteet liittyvät siis todennäköisesti keskenään eri aikaisiin ja funktioltaan erilaisiin toimintoihin.

Kaksikerran historialliselta ajalta tunnetut tiiliuunit sijaitsevat pääosin meren rannalla, mikä selittyy logistiikalla. Vesireitit tarjosivat hyvät edellytykset tiilien kuljetukseen. Vaikka Poralan niemeltä on lähes kilometri matkaa Naulanlahdelle, aivan Poralan eteläpuolella virtaa joki Kaksikerranjärvestä Pikkujärveen. Sitä kautta on saattanut vielä keskiajalla päästä kulkemaan merelle.

PORALAN MERKITYS TIILENVALMISTUKSEN TUTKIMUKSELLE

Turun kaupungin perustamisen jälkeiseen aikaan ajoittuva maaseutukohteiden vertai-

luaineisto on täällä vielä niukkaa, eikä Poralan yhdestä koekuopasta otetun kahden ajoitusnäytteen perusteella paikan käyttöajasta voi tehdä kovin pitkälle meneviä päätelmiä. Viitteitä ei toistaiseksi kuitenkaan ole siitä, että paikalla olisi ollut keskiaikaa vanhempia tai nuorempia käyttövaiheita. Nuorempi ajoitusnäytteistä osuu sekin myöhäisimmillään 1400-luvun alkupuolelle. Mahdollista kuitenkin on, että nokimaan perusteella havaittu asuinpaikkatasanne ei ole ainoa alue, jossa rakennuksia Poralassa on ollut – ainakaan löytöpaikka ei täsmää vuoden 1697 karttamerkin sijaintiin. Lisäksi maan pinnalle selvimmin näkyvä kiveys voi olla osin vanhempi, mutta silti keskiaikaa nuorempi rakenne.

Poralan ajoitustulokset yhdistettynä tiilimurskaan asettavat historiallisen ajan asuinpaikkojen tiililöydöt uuteen valoon. Asuinpaikalta paljastunut tiilimurska ei nimittäin välttämättä kerro, että asuinpaikalle olisi pystytetty tiilirakenteita. Tämän perusteella ne maaseudun historiallisen ajan asuinpaikat, joista löytyy tiilimurskaa, voivat olla keskiaikaisia, vaikka varsinaisia tiilirakenteita maaseudun talonpoikaisiin kohteisiin muurattiin vasta uudella ajalla. Tiilimurska saattaakin olla merkki maaseudun tiilituotannosta. Poralan tiilimurskalöydöt kertovat samalla siitä, että maaseudulle sijoittuva tiilituotanto ja sen kytkös kaupungin kulutukseen sekä rakentamiseen voivat näkyä arkeologisessa aineistossa.

Aikaisemmin Kaksikerrassa on etsitty todisteita keskiaikaisesta toiminnasta Brinkhallin kartanon pihapiirissä. Ennen kartanoaikaa Brinkhall oli pieni, lähes torppamainen talo⁴⁰, mutta paikalla tiedetään seisseen kivitalon jo 1500-luvun jälkipuoliskolla. Poralan koekaivausten tulosten perusteella ei kuitenkaan ole yllättävää, että keskiaika jäi Brinkhallin kartanossa löy-

tämättä, eikä aikakautta ole muuallakaan Turun seudun maaseutukohteissa juuri löydetty tai pikemminkin diagnosoitu. Arkeologit nimittäin yhdistävät tiilimurskan normaalisti keskiaikaa nuorempiin kohteisiin, eikä hirsiseinien tai uuninperustakivien tilkkeenä käytetyllä palaneella savella ole historiallisella ajalla juurikaan ajoituksellista arvoa. Sen sijaan esimerkiksi luuaineiston systemaattisella radiohiiliajoittamisella Turun seudun maaseutukohteiden keskiajan yksiköihin voisi kuitenkin päästä paremmin käsiksi.

Jatkotutkimukset Poralan kylätontilla ovat tärkeitä ensinnäkin kohteen tuhoutumisalttiuden vuoksi. Heti sammalen alta esiin tulevat rakenteet eivät enää kestä metsäkoneen yliajoa tai muuta kovakouraista käsittelyä. Toiseksi paikan tiilijäänteet kytkeytyvät tärkeisiin kysymyksiin maaseutukohteiden ajoittamisesta ja talonpoikaistutannosta, joihin Poralan kenttätutkimukset saattavat antaa vastauksia. Turun seudulla inventoidun yli 180 kylän joukossa Porala on siten varhaisen autioitumisensa sekä maan pinnalle erottuvien keskiaikaisten rakenteidensa vuoksi ainutlaatuinen muinaisjäännös.

Hanna-Maria Pellinen
hamape@utu.fi
Arkeologia, 20014 Turun yliopisto

Silja Aalto
sisuaa@utu.fi
Arkeologia, 20014 Turun yliopisto

Jussi Kinnunen
jpkinn@utu.fi
Arkeologia, 20014 Turun yliopisto

Akseli Tolvi
akilto@utu.fi
Arkeologia, 20014 Turun yliopisto

Visa Immonen
visa.immonen@uib.no
Institutt for arkeologi, historie,
kultur- og religionsvitenskap
Postboks 7805, 5020 Bergen, Norge

LOPPUVIITTEET

- ¹ Esim. Haggrén 2008; Haggrén & Rosendahl 2016; Harjula et al. 2016.
- ² Esim. Alifrosti 2000; Kallioinen 2000; idem 2018.
- ³ Pihlman 2003: 95.
- ⁴ Ks. Lehtonen & Kupila 2019.
- ⁵ Niemelä 1970; Niemelä et al. 1987: 35; Lindberg et al. 1994; Karhunen 2004: 29; Vuorela et al. 2009: 89.
- ⁶ Kiinteä muinaisjäännös Kulhon linnavuori, nro 853010079; Tuovinen 1979.
- ⁷ Mäkelä 1995: 45; Räsänen ja Salonen 1983.
- ⁸ Oja 1946: 46–49; Mäkelä 1995: 47.
- ⁹ DF 1956.
- ¹⁰ Oja 1946: 46–49; Mäkelä 1995: 46–48; Purola 1995; Alifrosti 1999: 166–167.
- ¹¹ Männistö 1995: 55–57.
- ¹² Oja 1946, 246.
- ¹³ Pellinen 2021a.
- ¹⁴ Oja 1946, 247; Savolainen 2013
- ¹⁵ Oja 1946, 50.
- ¹⁶ Lehtonen & Kupila 2019.
- ¹⁷ Aineistot: Maanmittauslaitos ja Turun kaupungin karttapalvelu.
- ¹⁸ Suominen & Hämet-Ahti 1993.
- ¹⁹ Pellinen 2021b, kartta 3.
- ²⁰ Bläuer 2021.
- ²¹ Pellinen 2021b.
- ²² Ibid.
- ²³ Ibid.
- ²⁴ Thors 1952.

- 25 Ratilainen 2020.
 26 Ratilainen 2012: 31.
 27 Suhonen 2001.
 28 Leinberg 1890, 52; Oja 1947: 248–249.
 29 Immonen et al. 2021.
 30 Rinne 1946.
 31 Nikula & Nikula 1987: 401.
 32 Rinne 1946: 11, 13; Kuokkanen 1981: 31–44.
 33 Purola 1995: 203–206.
 34 Kurri 2017a.
 35 Muinaisjäännösrekisterin kohde Pispala 1000016026.
 36 Kurri 2017a, muu kulttuuriperintökohde nro 1000029158.
 37 Kurri 2017a; 2017b; Pellinen 2021a.
 38 Järvenpää 1949; Sneck 1970; Hammond 1990; Tanja Ratilainen, sähköpostikeskustelu 15.3.2021.
 39 Ratilainen & Kinnunen 2019.
 40 Uotila et al. 2006.

LÄHTEET

Arkistolähteet

Museoviraston arkisto

Suhonen, Veli-Pekka 2001. Piikkiö Raadelma. Tiilialin kylän inventointi ja koekaivaus 2001. Raportti.

Turun museokeskus

Tuovinen, Tapani 1979. Turku, Hirvensalo – Satava – Kakskerta: Arkeologinen osa-alueinventointi. Turku: Turun kaupungin historiallinen museo.

Turun yliopisto, arkeologia

Bläuer, Auli 2021. Turku Porala (TYA 969), luuaineiston analyysi 29.3.2021. Raportti.

Pellinen, Hanna-Maria 2021a. Turun seudun keskiaikaiset kylät 3: Kakskerran ja Satavan kylät. Arkeologinen inventointi vuonna 2020. Raportti.

Pellinen, Hanna-Maria 2021b. Kakskerta Porala / Borgareböhle. Keskiaikaisen kylätontin koekai-
vaus 4.–9.6.2020. Raportti.

Uotila, Kari, Moilanen, Mikko, Moilanen, Ulla & Muhonen, Timo 2005. Turku, Kakskerta, Brinkhallin kartano: Arkeologinen tutkimus 9.5.–22.6.2005: SuVi-projekti. Raportti.

Verkkolähteet

DF – Diplomatarium Fennicum, <http://df.narc.fi/>

Kansallisarkisto, digitaaliarkisto

Maanmittauslaitoksen uudistusarkisto, Kakskerta, Kollin ja Haurilan tiluskartta vuodelta 1687 (A23:14/1–2), <http://digi.narc.fi/digi/slis-taus.ka?ay=148363>.

Maanmittauslaitos

Maanmittauslaitos 2020. Ortokuva, värilliset tai mustavalkoiset. Maanmittauslaitoksen ilmakuvat. L3321H. Ladattu <https://paituli.csc.fi/download.html>

Maanmittauslaitos 2020. Ortokuva, vääräväri. Maanmittauslaitoksen ilmakuvat. L3321H. Ladattu <https://paituli.csc.fi/download.html>

Maanmittauslaitos 2008. Laserkeilausaineisto 2008–2019. L3321H4. Ladattu <https://paituli.csc.fi/download.html>

Museon informaationportaali (MIP),

Turun museokeskus

Kurri, Kaarin 2017b. Kakskerta, Ranta-Kolli, tiedot lisätty 29.10.2017, <https://mip.turku.fi>

Turun kaupungin karttapalvelu

Ilmakuvat 1939–2018 Turun kaupungin karttapalvelussa, <https://opaskartta.turku.fi/ims/>

Kirjallisuus

Alifrosti, Kari 1999. Veronmaksun ikeeseen – kohtuutta vai riistoa. Veijo Kaitanen, Esa Laukkanen & Kari Uotila (toim.), *Muinainen Kalanti ja sen naapurit. Talonpojan maailma rautakaudelta keskiajalle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 214–221.

Alifrosti, Kari 2000. Lailla eikä väkivallalla: Maatilan kauppa ja sarkajaon murros keskiajalla. Kimmo Jalonen (toim.), *Horjutettu tasapaino ja kadotettu harmonia: Maaseutuyhteisö, ympäristö ja muutos*. Turun yliopisto, Suomen historia, Turku, 63–79.

- Haggrén, Georg 2008. Landsbygdsarkeologi och medeltida bytomter i Finland. *SKAS* 3/2008, 10–22.
- Haggrén, Georg & Rosendahl, Ulrika 2016. Archaeology on Medieval Village Sites – From Wharram to Mankby. Janne Harjula, Maija Helamaa, Janne Haarala & Visa Immonen (toim.), *Mankby: A Deserted Medieval Village on the Coast of Southern Finland*. Society for Medieval Archaeology in Finland, Turku, 5–16.
- Hammond, Martin 1990. *Bricks and Brickmaking*. Shire, Princes Risborough.
- Harjula, Janne, Helamaa, Maija, Haarala, Janne & Immonen, Visa (toim.) 2016. *Mankby: A Deserted Medieval Village on the Coast of Southern Finland*. Society for Medieval Archaeology in Finland, Turku.
- Immonen, Visa, Ratilainen, Tanja, Kinnunen, Jussi, Eskola, Kari O. & Oinonen, Markku J. 2021. When was the Dominican Convent of St Olaf in Turku, Finland, constructed? – A re-evaluation based on portable X-ray Fluorescence (pXRF) and Optically Stimulated Luminescence (OSL). *Fennoscandia archaeologica*. Jätetty toimitukselle.
- Järvenpää, Väinö 1949. *Poltettujen savitiilien valmistus koti- ja pienteollisuutena*. Tyrvään kirjapaino Oy, Vammala.
- Kallioinen, Mika 2000. *Kauppias, kaupunki, kruunu: Turun porvari yhteisö ja talouden organisaatio varhaiskeskiajalta 1570-luvulle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kallioinen, Mika 2018. The Rise of the Land Market in Medieval South-West Finland. *Continuity and Change* 33(2), 153–171.
- Karhunen, Ritva 2004. *Iniön ja Turun kartta-alueiden kallioperä. Kallioperäkartan selitys 1:100 000, Karttalehdet: 1041, 1043*. Geologian tutkimuskeskus, Espoo.
- Kuokkanen, Rauno 1981. Tiilen lyönti ja käyttö ristiretkiajalta 1850-luvulle. *Suomen tiiliteollisuuden historia*. Suomen tiiliteollisuusliitto, Helsinki, 13–62.
- Kurri, Kaarin 2016. Tiilenvalmistuspaikat ja tiilen käyttö Kaksikerrassa. *2 X 2/2017*, 26–29.
- Lehtonen, Kaisa & Kupila, Sanna 2019. Kadonneet ja löydetty kylätontit Turun alueella. *Turun Museokeskus: Raportteja* 23, 70–79.
- Leinberg, K. G. 1890. *De finska klostrens historia*. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Lindberg, Bo, Ehlers, Carl & Edén, Peter 1994. *Kallioperäkartta 1:100 000, Karttalehti: 1043*. Geologian tutkimuskeskus, Espoo.
- Mäkelä, Pentti 1995. Kaskimaista karjan laitumiksi ja kyliksi. Jussi T. Lappalainen (toim.), *Kaksikerta 2: Saaret, ihmiset, vaiheet*. Turun maakuntamuseo, Turku, 45–54.
- Männistö, Sami 1995. Kaksikerran asutus 1600-luvulta Suomen itsenäistymiseen. Jussi T. Lappalainen (toim.), *Kaksikerta 2: Saaret, ihmiset, vaiheet*. Turun maakuntamuseo, Turku, 55–68.
- Niemelä, Jouko 1970. *Maaperäkartta 1:100 000, Karttalehti: 1043*. Geologian tutkimuskeskus, Espoo.
- Niemelä, Jouko, Sten, Carl-Göran, Taka, Martti & Winterhalter, Boris 1987. *Turun-Salon seudun maaperä. Maaperäkartan selitys 1:100 000, Karttalehdet: 1043; 2021*. Geologian tutkimuskeskus, Espoo.
- Nikula, Oscar & Nikula, Sigrid 1987. *Turun kaupungin historia 1521–1600: Ensimmäinen nide*. Turun kaupunki, Turku.
- Oja, Aulis 1946. Kaarina keskiajalla ja 1500-luvulla. *Kaarinan pitäjän historia I*. Kaarinan historiatoimikunta, Turku, 37–313.
- Pihlman, Aki 2003. Kaupunki, maaseutu ja keskiaikaiset saviastiat. Liisa Seppänen (toim.), *Kaupunkia pintaa syvemältä: Arkeologisia näkökulmia Turun historiaan*, Archaeologia Medii Aevi Finlandiae IX. TS-Yhtymä & SKAS, Turku, 195–206.
- Purola, Mika 1995. Tiiliä, jauhoja ja kaupankäyntiä. Jussi T. Lappalainen (toim.), *Kaksikerta 2: Saaret, ihmiset, vaiheet*. Turun maakuntamuseo, Turku, 203–216.
- Ratilainen, Tanja 2012. Tiiliä tulkitsemassa: Hatutulan Pyhän Ristin kirkon muuraaminen keskiajalla. Lisensiaatin tutkielma.
- Ratilainen, Tanja & Jussi Kinnunen 2019. Identifying the origin of bricks and roof tiles with pXRF – A case study from medieval Turku, Finland. In: Mustonen, R. and Ratilainen, T. (Eds). Pitkin poikin Aurajokea – Arkeologisia tutkimuksia omistettu Kaisa Lehtosen muistolle, Turun museokeskuksen raportteja 23, 135–159. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/pitkin_poikin_e_kirja.pdf
- Ratilainen, Tanja 2020. *Early brick use and brick building in mainland Finland: Contribution of Koroinen, Early Phases of Turku project*

- and Holy Cross Church of Hattula*, Annales universitatis Turkuensis Ser. B, Tom. 514. Turun yliopisto, Turku, <https://www.utupub.fi/handle/10024/149739>
- Rinne, Juhani 1946. *Turku tiiliteollisuuden keskuksena*. Kupittaaan saviosakeyhtiö, Turku.
- Räsänen, Matti & Veli-Pekka Salonen 1983. Turun Kaksikerran järven ravinnetila ja sen kehitys. *Turun yliopiston maaperägeologian osaston julkaisu* 50.
- Savolainen, Panu 2013. Turun Kaksikerran saaren autioitunut asutus 1500–1700-lukujen asiakirjoissa ja nykyajan kartoilla. Proseminariesitelmä 16.5.2013.
- Sneck, Tenho 1970. *Rakennustekniikan käsikirja – rakennusaineet ja -tarvikkeet*. Tammi, Helsinki.
- Suominen, Juha & Hämet-Ahti, Leena 1993. *Kasvistomme muinaistulokkaat: tulkintaa ja perusteluja*. Helsingin yliopiston luonnontieteellinen keskusmuseo, kasvimuseo, Vammala.
- Thors, Carl-Eric 1952. Om namn på -böle, med särskild hänsyn till de finländska namnen. *Namn och bygd* 40, 11–28.
- Vuorela, Arto, Penttinen, Tea & Lahdenperä, Anne-Maj 2009. *Review of Bothnian Sea Shore-Level Displacement Data and Use of a GIS Tool to Estimate Isostatic Uplift*. Working Report 2009-17.
- Vuorinen, Juha-Matti 2009. *Rakennukset ja rakentajat Raision Ihalassa rautakauden lopulla ja varhaisella keskiajalla*, Annales Universitatis Turkuensis C281. Turun yliopisto, Turku. <https://www.utupub.fi/handle/10024/45215>

THE SOCIAL AND MATERIAL WORLD OF MEDIEVAL AND EARLY MODERN (C.1200-1650) VILLAGES IN SOUTHERN FINLAND

Lectio praecursoria, University of Helsinki 11.6.2021

Ten years ago, I was lucky to get to know Göran Bonde, who, like me, came from Vantaa – or, as the area used to be known, Helsinge. However, although he has become an important person in my life, to this day we have never actually met – as he died over 400 years before I was born. Still, he has had a great significance for me and my work, and most recently for this doctoral dissertation. If I had not gotten to know Göran Bonde, a famous 16th century peasant tradesman, I would never have started asking the questions that led me to pursue the study that we are discussing here today.

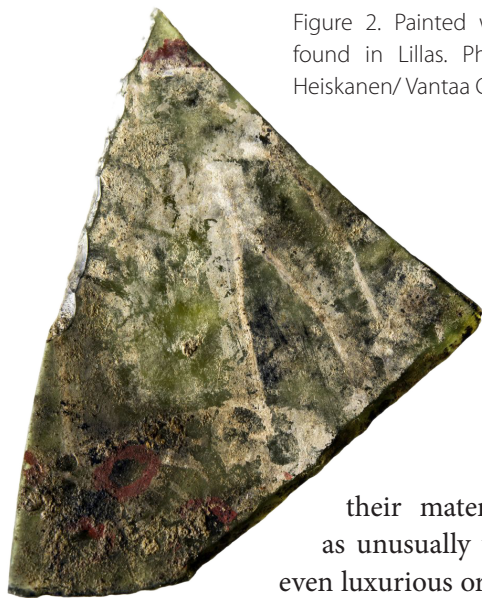
However, 10 years ago, I was lucky enough to participate in a research project conducted by the Vantaa City Museum, in which we excavated Göran's farm Lillas for three years (Fig 1). At the same time, I studied the written documents concerning the farm and its inhabitants. This was a great opportunity for me to learn much about medieval and early modern villages, and it strengthened the idea that this was a topic that I wanted to study further.

During the project in Lillas, our research group became accustomed to characterising the farm and its inhabitants as rich, and

Figure 1. Old plots of Mårtensby village, Lillas on the left. Photo Tuuli Heinonen.

Figure 2. Painted window glass found in Lillas. Photo Pekka J. Heiskanen/Vantaa City Museum.

their material culture as unusually varied, and even luxurious or exceptional. Of course, this was based on

the research material we were working with: written sources clearly demonstrated that Göran Bonde was well-connected and wealthy, and we did find a lot of interesting objects during our excavations (Fig 2).

Still, as several other villages were also being excavated around the same time, and the supposedly exceptional nature of their finds was emphasised at quite many of these sites, I started to wonder whether we were really right to describe Lillas as such an exceptional example of a medieval and early modern farm.

Was the farm really as special as it seemed, or did we only think this way because we were lacking more extensive comparative material? When we thought about the typical elements of the average medieval or early modern farm, were we actually thinking more about the picture given by the later historical or ethnological studies from the 19th century? And how well does this picture actually represent the medieval and early modern periods?

The quest to find an answer to this question first led me to write a master's thesis on

Lillas, and as that only scratched the surface of rural settlement archaeology, then eventually led to this doctoral thesis. Along the way, I realized that in order to understand what is exceptional, I would first have to determine what was typical for the material culture of a medieval or early modern farm. Was it exceptional, for example, to use imported tableware such as stoneware ceramics or glass vessels? And what kind of buildings were typical for the villages here in Southern Finland – did many peasants have stone cellars or two-roomed cottages, for example?

As I am also interested in the people that lived in the buildings and used the objects, they also became a part of my research. Göran Bonde and his family have shown me that not all peasants were the same. Instead, they could be tradesmen like Göran, or cavalry soldiers like his great grandsons. Therefore, I also set out to determine whether all villagers were actually peasants and their associated family members – or were there also people belonging to different social groups living in these villages? And what did it actually mean to be a peasant in a medieval or early modern village in southern Finland?

From early on, I also became interested in how I could best use both the archaeological record and written documents to answer the questions I had. The archaeological record is often fragmentary and hard to date and interpret, and historical sources concerning the medieval countryside are quite scarce in Finland. Therefore, by using only one group of sources, it is often possible to study only certain aspects of past rural life. Thus, I set out hoping that by combining the two sets of sources I could discover new and more comprehensive ways to answer the questions I had.

In my dissertation, I aimed to find answers to my questions by systematically studying the archaeological and historical sources concerning five medieval and early modern villages located in Uusimaa, on the coast of southern Finland (Fig 3). The villages were well suited for this research, as all of them had been archaeologically excavated quite recently with modern methods. The sites were also familiar to me, either because I had previously worked at them on excavations myself, or through the work of my colleagues at the University of Helsinki and the local museums. Therefore, I knew that I had a great material at hand.

After spending several years analysing dozens of fragmentary buildings, hundreds of ceramic shards and written documents in handwriting even more terrible than my own, I was happy to discover that the material could also provide some answers to the questions I had posed.

Based on my study, these villages were varied environments, both socially and ma-

terially, and the social and material sides of life were also closely entwined. By including the archaeological material in the study, it is possible to arrive at a more nuanced picture of the development of the villages than by simply using later ethnological or historical data. The excavated structures from the five villages clearly show that medieval and early modern villages were not static environments. Instead, the built environment underwent constant change throughout the studied period, from the turn of the 13th century until the mid-17th century (Fig 4). Thus, the landscape that is visible in the first cadastral maps from the 17th and 18th centuries does not provide a complete picture of the earlier periods of settlement development – if we want to study the course of medieval settlement, we need the archaeological record to do this.

The people who founded the villages in coastal Uusimaa came from different areas in Finland and Sweden, and by combining the archaeological record with data from

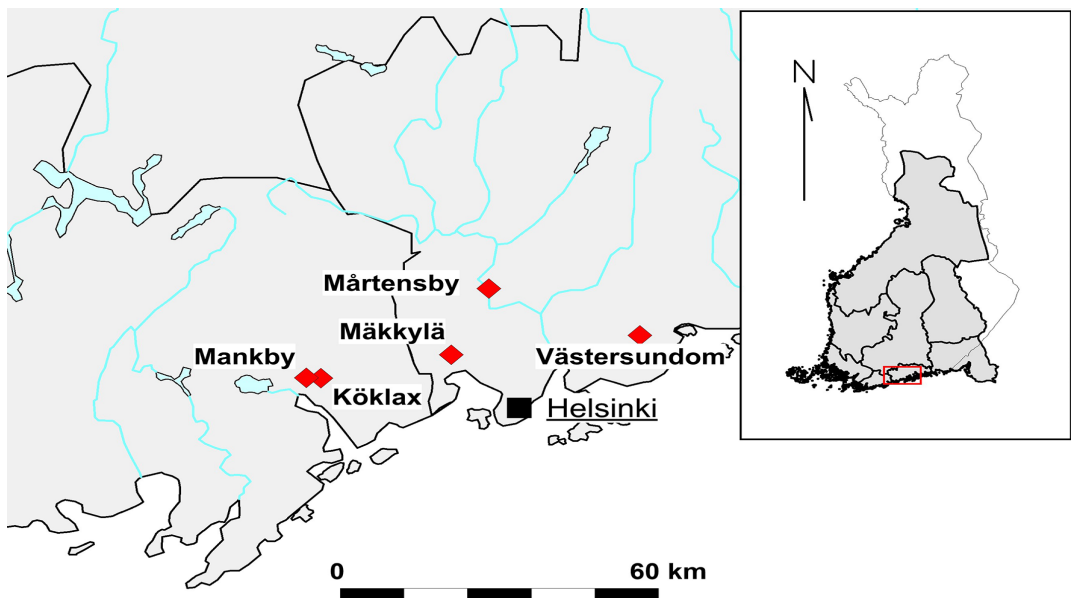

Figure 3. Sites studied in the dissertation. Map Tuuli Heinonen.

Figure 4. Older structures (left) found under a late medieval oven (right) in Gubbacka. Photo Andreas Koivisto/ Vantaa City museum.

place names, historical sources, and the natural sciences, it is possible to follow the settlement process from different perspectives. Based on the different materials, the process was quite peaceful, and despite their different origins and the different languages of the first villagers, by the 14th century they shared a material culture that aside from its local character shared many characteristics with European towns.

Imported ceramics and even glass vessels were regularly used in these villages from the Middle Ages onwards, and the same types of objects are found in the villages of southern Finland as in larger towns such as Turku, Stockholm, or Tallinn – or even further away. This is a notable contrast to the traditional view, according to which the peasants in medieval Finland used mainly wooden plates and bowls, while nice imported ceramic vessels were used only by the townspeople and nobility – a view still sometimes presented in museums or books today.

When studying the material in detail, it became obvious that the different objects and their meanings were highly contextual. This means that even though the same types of ceramics, for example, were used in all of the studied villages, these vessels did not

mean the same things to all of the villagers (Fig 5). For peasant tradesmen like Göran Bonde, stoneware pitchers and jugs were likely familiar because of the urban contact networks they had, and they could easily acquire such vessels during their trips to Tallinn. By using these types of vessels at their home farms, the peasant tradesmen could express their familiarity with broader urban table culture and their personal connections to it.

However, more surprisingly, even in Mäkkylä, which was a struggling village in the late 16th century, similar vessels and even glass beakers were purchased during this period when the village was fighting for its survival. Clearly, stoneware vessels or glass beakers were not simply a sign of wealth or connections, and even the less wealthy peasants could acquire and use them. Thus, the simple presence of a certain object type in a village does not tell us much about the wealth or the connections of the villagers.

When I studied the material in detail, it became clear that there were notable differences in the material culture and the social position of different farms. Some peasants were wealthier and more well-connected, and this was especially true for the peasant

tradesmen. There was only one small town in Uusimaa before the mid-16th century, but the lack of local urban centres did not entail a lack of traded goods. Peasants regularly sailed to Tallinn from Uusimaa, and some of them became wealthy and well-known traders – such as Göran Bonde from Lillas.

Peasant tradesmen were not the only group that stood out in the material. In Mankby, one of the farms stood out because of its exceptionally rich material culture and unusual building methods, as it is extremely rare to find two-roomed cottages, like the one in Mankby, in 14th century rural contexts in Finland. It is possible that the inhabitant was a member of the lower nobility, or an unusually wealthy peasant who perhaps aspired to become a nobleman. Similarly, the finds connected to a 14th century building in Gubbacka suggested that a cavalry soldier lived there – he might also have been connected to the local nobility.

Although it is unclear whether the inhabitants of Gubbacka or Mankby actually were noblemen, their farms clearly demonstrate that there were notable differences in material culture between some farms. The villages were socially varied environments, and although most of the inhabitants were peasants, many of them had several roles – besides farming, many practiced different crafts or were tradesmen. The villagers also included people who are more difficult for us to identify, whether in historical documents or the archaeological record, but who nonetheless were there: women, children, servants, the elderly, people who did not own any land, and occasional visitors were all part of the life in the villages, but they have left few traces in the material.

As my interest in the typical characteristics of medieval and early modern villages

started with Göran Bonde and his farm Lillas, I am now happy to be able to conclude that the farm was in fact special in many ways. It was rare for a peasant family to engage in overseas trade in such volume, and to have such an extensive contact network, as Göran and his family did. The family clearly had their own ambitions, and they found different ways to enhance their social and economic position. These ways changed over time: Göran invested in land and trade but chose to live in a typical farm building with just a small number of imported objects, whereas his great grandsons rather invested in impressive buildings and objects but were not so well-connected as their great grandfather. Lillas is a great example of how it is possible to study the inhabitants and their actions over time and to discover new aspects of their lives by combining the archaeological record with written sources.

However, even though Göran Bonde and his farm were special in many ways, the same is also true for all the other villages I studied for my dissertation. Mårtensby,

Figure 5. Siegburg stone ware found in Mankby. Photo Tuuli Heinonen.

THE SOCIAL AND MATERIAL WORLD
OF MEDIEVAL AND EARLY MODERN
(C. 1200–1650) VILLAGES IN
SOUTHERN FINLAND

Tuuli Heinonen

Köklax, Mankby, Mäkkylä, and Gubbacka in Västersundom all clearly show that medieval and early modern villages in Finland were varied environments, and although some things are more typical for them than others, all the villages and farms had their own special character as well. Therefore, every single village we study can tell us something new about rural life in the past.

When I started my thesis, I wanted to find out what was typical for medieval and early modern villages and the people living there. I am happy to say that I found many of the answers that I was looking for. However, as usually happens with research, in addition to finding some answers, I found even more new questions, and although I was not able to answer all of these during this project, I hope to find the answers in the future. Archaeological material has enormous potential for the study of medieval and early modern rural life, and this material grows with every passing field season. Therefore, the work on medieval and early modern villages has only begun for me, and I hope that in the future I can set out to study new sides of rural life – hopefully together with many old and new colleagues who, like me, want to find out what it was really like to live in a village.

Tuuli Heinonen

tuuli.t.heinonen@helsinki.fi

Helsingin yliopisto

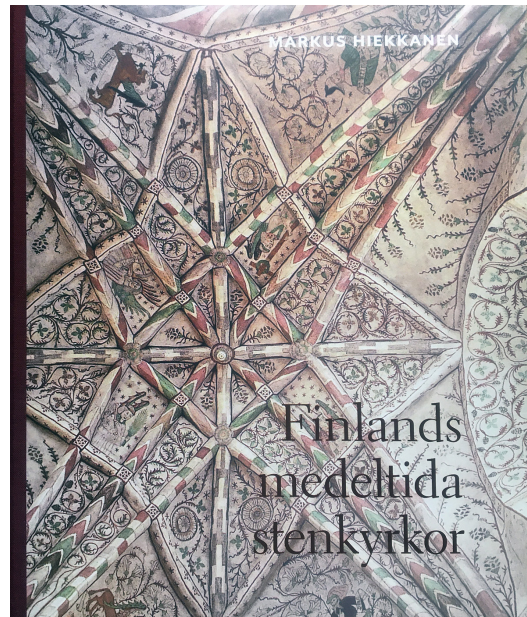
PL 59, 00014 Helsingin yliopisto

VÄLKOMMEN SYNLIGHET FÖR FINSK MEDELTID I SVERIGE

Markus Hiekkänen: *Finlands medeltida stenkyrkor*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm 2020. 939 s. ISBN 978-91-88763-11-2.

År 2003 utkom professor **Markus Hiekkänen**s första åt både forskare och den breda allmänheten riktade verk om Finlands medeltida stenkyrkor, som baserades på hans doktorsavhandling. Verket fick en fortsättning i en efterlängtd "guidebok" om medeltidskyrkorna på finska utgiven av Finska litteratursällskapet, SKS. Boken var i pocketform och därför möjlig att ha med sig på en tur till kyrkor. Föreliggande verk på svenska har varit minst lika efterlängtat, men i sin enorma och utökade omfattning är den här versionen utgiven inbunden och till formatet så stort att man nog måste läsa informationen hemma, den är inte ett verk att ha med sig ute på fältet.

Men man kan inte nog understryka det här verkets betydelse då det gäller vår finska historias synlighet i Sverige. Det är både i en och annan svensk avhandling läget i Finland lämnats bort på grund av forskarnas brist på språkkunskaper i finska. Det är värt att beundra att Hiekkänen å ena sidan, och Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, som gett ut boken, å andra sidan bedömt att det är av vikt att få ut kunskap baserad på Hiekkänen's årtionden

av omfattande forskningsarbete också på svenska. I sin recension år 2008 av Hiekkänen's verk från år 2007, det här verkets originalversion på finska, konstaterar **Sofia Lahti** att verket förtjänar att ges ut också på andra språk, och så har äntligen skett!

Verket har samma upplägg som den finska föregångaren och börjar med en introduktion till de enskilda kyrkobyggnaderna. Hiekkänen beskriver först källäget och begrepp samt gör en allmän översikt över stenkyrkorna i Finland eller före detta Åbo stift. I den här upplagan får Hiekkänen även

med de allra nyaste rönen om stenkyrkornas föregångare, träkyrkorna, baserat på de senaste årens undersökningar i Ristimäki i Ravattula. Hiekkänen gör också en välkommen forskningshistorisk presentation i början av boken samt en översikt av dateringsmetoder. Även målningar och inredning samt övergången från katolskt till lutherskt kyrkorum får en lättfattlig översikt i början av boken. Här efter vidtar presentationen av de enskilda kyrkorna landskapsvis i alfabetisk ordning, vilket gör det lätt att hitta en enskild kyrka av intresse. Hiekkänens bruk av såväl källor som litteratur är mycket noggrann och detaljerad och han har utnyttjat också helt färsk forskning resultat utgivna nyligen. Således blir den här boken en uppdaterad och färsk version av originalet (från 2007). Tack vare sin breda bakgrund inom både arkeologin, konsthistorisk och historisk forskning och teologi har Hiekkänen också använt sig av allt tänkbart källmaterial och olika genrer av forskningslitteratur. Verket är försett med omfattande och informativa slutnoter, som inte stör den historieintresserade lekmannen, men är till enorm nytta för forskare och kolleger.

Översättningen till svenska har gjorts av FM **Camilla Ahlström-Taavitsainen**, som man måste höja på hatten åt över ett enormt arbete, då den tryckta boken nästan omfattar 1 000 sidor. Här och där skönjer jag dock att en extra genomläsning hade varit av nöden, då någon enstaka mening känns "konstig" och jag kan ana den finska ursprungsformuleringen i bakgrunden. Men arbetet verkar med all sannolikhet ha varit så krävande, att det är absolut säkert att

översättaren förtjänar alt beröm hon kan få. Bokens layout (gjord av **Bitte Granlund/Happy Book**) är luftig och kartor och bilder tydliga och tillräckligt stora. Hiekkänen, som tagit största delen av alla bilder själv, är också en mycket skicklig fotograf, vilket redan framkommit i hans tidigare verk. Fotografierna är både vetenskapligt informativa och estetiskt tilltalande. Tack vare sin breda expertis har Hiekkänen inkluderat och presenterat bilder såväl av interiörer, yttre arkitektur och föremål som kartor och detaljer i kyrkorumen i sitt sammanhang. Det här är ett verk man kommer att ha enorm nytta av i arbetslivet inom humaniora och den kan läsas med både nytta och nöje.

REFERENSER

Hiekkänen, Markus 1994. *The Stone Churches of the Medieval Diocese of Turku. A Systematic Classification and Chronology*. Diss. SMYA, FFT 101. Helsinki: Finska fornminnesföreningen.

Hiekkänen, Markus 2003. *Suomen kivikirkot keskiajalla*. Helsinki: Otava.

Hiekkänen, Markus 2007. *Suomen keskiaikaiset kivikirkot*. Helsinki: SKS.

Lahti, Sofia 2008. "Markus Hiekkänen, Suomen keskiaikaiset kivikirkot. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki 2007. 650 s.," *Mirator* 9:1/2008, <https://docplayer.fi/12950447-Markus-hiekkanen-suomen-keskiajan-kivikirkot-suomalaisen-kirjallisuuden-seura-helsinki-2007-650-s.html> (hämtad 19.2.2022).

Eva Ahl-Waris
eva.ahlwaris@gmail.com
FD, Helsingfors

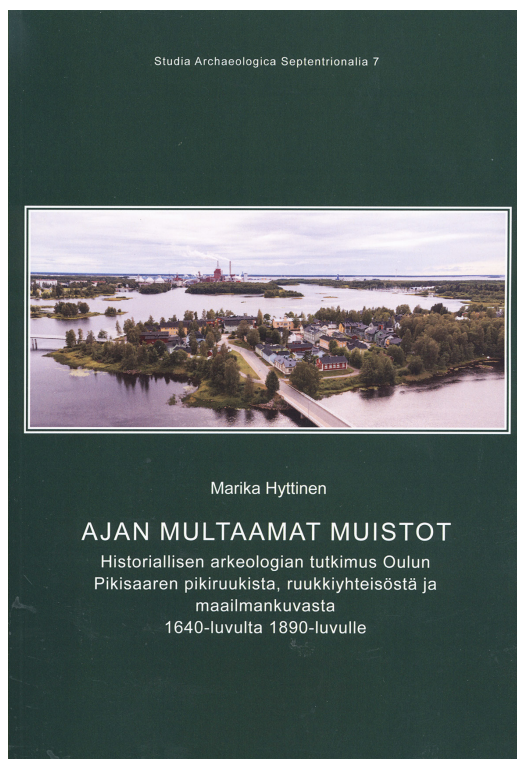
TUTKIMUSKOHTENA PIKIRUUKKI

Marika Hyttinen: *Ajan multaamat muistot. Historiallisen arkeologian tutkimus Oulun Pikisaaren pikiruukista, ruukkiyhteisöstä ja maailmankuvasta 1640-luvulta 1890-luvulle*. Studia Archaeologia Septentrionalia 7. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. Rovaniemi 2021. 242 s.

Marika Hyttisen väitöskirja on moderni historiallisen arkeologian alaan kuuluva tutkimus. Siinä ovat tasapainoisesti edustettuina arkeologia ja historiantutkimus sekä kartografinen analyysi.

Tornion kaupunkiarkeologisten väitöskirjojen sarja (**Timo Ylimaunu** 2007, **Anna-Kaisa Salmi (o.s. Puputti)** 2009, **Risto Nurmi** 2011, **Annemari Tranberg** 2018) on saanut rinnalleen Oulua analysoivan trilogian (**Titta Kallio-Seppä** 2013, **Tiina Kuokkanen** 2016 ja **Marika Hyttinen** 2021). Yhdessä nämä kaikki teokset muodostavat arvokkaan modernisaatiota, globalisaatiota ja varhaiskapitalismia pohjoisessa ulottuvuudessa analysoivan poikkeuksellisen tiiviin historiallisen arkeologian piiriin kuuluvien tutkimusten sarjan. Oulun yliopiston tuottama uuden ajan alun kaupunkiarkeologinen panostus on Suomessa ainutlaatuinen ja rinnastuu korkeintaan keskiaikaisesta Turusta tehtyjen väitöskirjojen sarjaan.

Hyttisen tutkimus analysoi Oulun merkittävimmän pikiruukin muodostamaa

varhaista teollista tuotantoyhteisöä. Yli 200 vuoden ajan siellä jalostettiin Suomen tärkeintä vientituotetta tervaa pieksi. Tervan taloudellinen merkitys on tunnustettu jo pitkään. Ruukkiyhteisöjä on tutkittu paljon. Sen sijaan pikiruukit ja tervan jalostaminen pieksi ennen metsäntuotteiden lastaamista meren yli purjehtiviin laivoihin on aiemmin jäänyt hämmästyttävän vähäiseksi. Tutkimus on historiallisen arkeologian ohella ar-

vokas lisä sekä teollisuus- että taloushistorian saralla.

Teos perustuu Oulun Pikisaareen tehtyihin tutkimuksiin eikä vähiten Hyttisen itse johtamiin kenttätöihin, jotka ovat tuoneet merkittävän lisän suomalaiseen varhaismoderniin arkeologiseen löytö- ja tutkimusaineistoon. Kokonaisuutena teos tarjoaa arvokkaan lisän uuden ajan alun arkeologiseen tutkimukseen Suomessa. Linnojen, kirkkojen, kaupunkien ja maaseudun kylien jälkeen tämä on ensimmäinen kerta, kun väitöstutkimuksen keskiössä on teollisuusarkeologinen kohde.

Tutkimus perustuu paitsi kirjallisiin lähteisiin ja arkeologisiin jäännöksiin myös yhteisön ja paikan muistin analyysiin. Hyttinen analysoi niin materiaalisia jäännöksiä kuin arkistoissa säilynyttä kirjallista lähdeaineistoa ja kartografista materiaalia. Kiitettävää on näiden eri lähdemateriaalien monipuolinen ja tasapainoinen käyttö. Sen sijaan ruukkeihin ja pikikeittäimöihin liittyvä terminologia olisi kaivannut hieman hiomista.

Hyttisellä on työssään neljä keskeistä teemaa, joita hän analysoi. Nämä ovat 1) varhainen tuotantolaitos, 2) Pikisaari, 3) maailmankuva sekä 4) tuotantolaitoksessa toiminut yhteisö. Niihin liittyy useita kysymyksiä kuten: Mitä arkeologinen lähdeaineisto kertoo materiaalisena muistina varhaismodernin pikiruukin rakenteesta, toiminnasta ja tuotteista? Millaisia muistoja materiaallinen kulttuuri tuo nykyisyyteen pikiruukkilaisten maailmankuvasta? Miten pienpoltto synnytti paikkaan liittyviä muistoja ja miten muistot vahvistivat Pikisaaren identiteettiä? Keitä olivat pikiruukkilaiset ja millainen oli yhteisön sosiaalinen rakenne?

Työn teoreettisessa tarkastelussa painottuvat erilaiset muistit: materiaallinen muisti,

sosiaalinen muisti ja paikan muisti. Hyttinen tarkastelee arkeologista lähdemateriaalia materiaalisena muistina, käsittelee yhteisön sosiaalista muistia ja analysoi tervan ja pien tuoksuisessa Pikisaareen paikan muistia. Hyttisen mukaan arkeologiassa on kyse muistamisesta ja muistojen palauttamisesta.

Aineisto ja menetelmät ovat monipuolisia ja riittäviä, samoin johtopäätökset ja tulokset. Erikseen kannattaa mainita suomalaisessa historiallisen arkeologian tutkimuksessa vielä harvinainen ja aikaa vievä prosopografinen menetelmä ja sen avulla saavutetut tulokset osana perhe- ja sukurakenteiden tutkimusta. Menetelmä avaa tien yhteisön ymmärtämiseen.

Tutkimuksessa näkyy selvästi pohjoisamerikkalaisen ”Historical Archaeology” vaikutus. Osoituksena tästä Hyttinen näyttää, kuinka pienet esineet voivat kertoa suuria asioita, avata menneisyyden ihmisten maailmankuvaa. Esimerkkinä voidaan nostaa esiin tiili, jossa olevan vulvakuvion hän tulkitsee nyttemmin jo osin unohtuneesta naisen väen näkökulmasta.

Kyseessä on arvokas ja monipuolinen tutkimus. Sen keskiössä on Oulun Pikisaari, saarella 1600-luvulta 1890-luvulle sijainnut kaupungin vanhin pikiruukki ja siihen liittynyt yhteisö, jotka muodostavat vanhemman tutkimuksen pitkälti sivuuttaman teeman. Oulun pikiruukkien ohella analyysin kohteena ovat ylipäänsä pikiruukit ja pikiruukkiyhteisöt. Tervaa, tervantuotantoa ja tervanvientiä tutkittaessa piki on aiemmin jäänyt taustalle. Varhaisteollisia tuotantolaitoksia ja yhteisöjä tutkittaessa pikiruukit ovat jääneet marginaaliin. Tämä siitä huolimatta, että piki oli 1600-luvulta 1800-luvulle Suomen merkittävimpiä teollisia tuotteita ja yhdessä tervan kanssa pitkään tärkein vientiartikkeli. Pikiruukki ja sen yhteisö

ovat edustaneet monin tavoin unohtunutta toiseutta, joka nyt on vihdoin päässyt tutkimuksen keskiöön.

Hyttisen olisi aineistonsa pohjalta ollut mahdollista nyt esitettyä enemmän korostaa pientuotannon ja pikiruukkien merkitystä. Tutkimuskohde on aiemmin vähälle huomiolle jäänyt, mutta historiallisesti erittäin merkittävä ilmiö. Tätä paljon rohkeammin Hyttinen on uskaltanut tulkita maailmankuvaan ja uskomuksiin liittyviä avainlöytöjä ja niiden symboliikkaa. Siinä hän edustaa 1900-luvun lopulta alkaen muotoutunutta postprosessualismin perinnettä.

Historiallisessa arkeologiassa on tärkeätä osata käyttää eri tieteenaloja sekä niiden menetelmiä ja tältä pohjalta uskaltaa tehdä tulkintoja, kunhan ne ovat hyvin perusteltuja. Tutkijan rohkeus on hyve. Absoluuttisten totuuksien jälkeisessä maailmassa tulevaisuus näyttää, mitkä tulkinnat kestävät ja mitkä ehkä eivät. Jälkimmäistenkin

kohdalla kyse on siitä, että tiede ja tutkimus kulkevat eteenpäin, hermeneuttinen kehä pyörii.

Ruukkiyhteisöjen ja niiden sosiaalisten suhteiden osalta Hyttiselle on jäänyt aieman tutkimuksen tuntemuksessa aukkoja. Tämä koskee erityisesti naisten roolia muissa kuin pikiruukkiyhteisöissä. Naisilla on ollut tärkeä rooli ruukkiyhteisöissä myös muualla kuin pikiruukeilla, vaikka joissain tutkimuksissa toisin väitetään. Tämän ovat osoittaneet mm. **Anders Florén** ja **Göran Rydén** ruotsalaisia rautamanufaktuureja ja -ruukkeja tutkiessaan.

Arvio perustuu vastaväittäjän lausuntoon.

Georg Haggren
georg.haggren@helsinki.fi
Helsingin yliopisto
PL 59, 00014 Helsingin yliopisto

ST SUNNIVA – VÄHÄN TUNNETTU SKANDINAAVINEN PYHIMYS

Alf Tore Hommedal, Åslaug Ommundsen & Alexander O'Hara (Ed.): *St Sunniva. Irsk droning, norsk vernehelgen – Irish Queen, Norwegian Patron Saint*. Akademisk forlag Alvheim & Eide. Bergen 2021. 261 s.

Pyhä Sunniva oli keskiajalla Bergenin hiippakunnan suojeluspyhimys. Hän oli alkuaan irlantilainen kuninkaantytär, joka ei halunnut avioitua pakanallisen ylimyksen kanssa, vaan astui seuraajiensa kanssa laivaan, jonka annettiin ajelehtia sinne, minne Herra sen johdattaa. Sunnivan laiva rantautui Norjan länsirannikolle Seljan saarelle, jossa seurue majoittui saaren luoliin. Kun paikalliset asukkaat saivat vihiä muukalaisista, joiden he uskoivat varastavan karjaa, he kääntyivät Haakon Jaarlin puoleen. Jaarli lähti laivoihin pakkautuneen sotajoukon kera häätämään tunkeilijat. Sunniva seurueineen näki tulijat ja he uskoivat joutuvansa näiden surmaamiksi. He rukoilivat Herraa, jotta heidän ruumiinsa eivät joutuisi pakanasotilaiden käsiin. Rukous kuultiin. Herra antoi Sunnivan ja hänen seuraajiensa kuolla sortuvan luolan kivimassojen alle. Kun Jaarli saapui paikalle, ketään ei näkynyt, mutta Norjan vanhimman marttyyripyhimyksen 900-luvun lopulle ajoitettu tarina oli saanut alkunsa. Jatkossa saarella tapahtui ihmeitä, jotka yhdistettiin luolista löytyneisiin luihin. Paikalle sittemmin saapuneet benediktiin-

niveljet perustivat Seljaan luostarin, jonka yhteyteen muodostettiin myös Länsi-Norjan vanhin hiippakuntakeskus. Piispanistuin siirrettiin jo varhain Bergeniin, ja vuonna 1170 myös pyhän Sunnivan maalliset jäännökset tuotiin Bergenin katedraaliin, Kristuksen kirkkoon.

Sunnivan pyhimystarinalla ja Seljan luostarilla oli suuri merkitys Länsi-Norjan kristillistymiselle. Verrattuna kolmeen skandinaaviseen marttyyrikuninkaaseen eli

Erikiin, Knutiin ja Olofiin pyhän Sunnivan ja hänen kulttinsa merkitys jäi paikalliseksi keskittyen Länsi-Norjaan. Samaa voidaan sanoa myös Oslon hiippakunnan suojelupyhimyksestä pyhästä Hallvardista, jonka vaikutus keskittyy Etelä-Norjaan. Kaikki viisi ovat pyhän Henrikin tapaan tyypillisiä varhaisia marttyyripyhimyksiä.

Vuonna 2020 täyttyi 850 vuotta Sunnivan jäännösten siirrosta Bergeniin. Bergenin suojelupyhimys oli ajankohtainen, mutta covid-pandemian vuoksi juhlallisuuksista jouduttiin tinkimään. Myös juhluvoiteen liittyvä julkaisu viivästyi ja ilmestyi vasta vuonna 2021. Teos koostuu tusinasta artikkeleita, joiden kirjoittajina norjalaisia täydentää asiantuntijoita Irlannista ja Britannian. Suurimman vastuun ovat kantaneet kirjan toimittaneet **Alf Tore Hommedal** ja **Åslaug Ommundsen** Bergenin yliopistosta sekä **Alexander O’Hara** Dublinin Trinity Collegesta.

Teos on sekä tutkijoille että suurelle yleisölle suunnattu juhlava kokonaisuus ja sen sisältämän tiedon saavutettavuutta nostaa kaksikielisyys. Jokaisen sivun vasemmalla palstalla juoksee norjankielinen teksti ja sitä seuraa oikean palstan englanninkielinen versio.

Sunniva kuuluu joukkoon varhaisia naispyhimyksiä ja marttyyreitä. Seuraajineen hän liittyy keskiaikaiseen katoliseen legendaperinteeseen. **Haki Antonsson** sijoittaa artikkelissaan Sunnivan Euroopan, Brittein saarten ja Skandinavian pyhimysten muodostamaan kokonaisuuteen. Åslaug Ommundsen analysoi puolestaan Sunnivan kulttia Bergenin tuomiokirkossa.

Kuninkaallisiin marttyyripyhimyksiin tai pyhään Birgittaan verrattuna Sunniva on ollut paikallinen ja vähemmän tunnettu pyhimys. **Justin Kroesenin** Sunnivan roolia taiteessa käsittelevästä artikkelista

selviää, kuinka Sunniva on ollut tunnettu koko Skandiviassa ja eräissä Pohjois-Saksan hansakaupungeissa. Jäljet hänen kultistaan painottuvat kuitenkin Norjan länsirannikolle.

Bergenin katedraali lienee Skandinavian huonoiten säilynyt keskiaikainen tuomiokirkko, sillä se purettiin perustuksiaan myöten jo 1530-luvulla. Sunnivan kultin pääkirjon purkaminen ja katoaminen maisemasta selittää osaltaan pyhimyksen reformaatioaikana tapahtunutta osittaista unohtumista. Tämän teoksen myötä Sunniva ja häneen liittyvä uudelleen herännyt kultti tulevat jälleen tutuiksi. Sunnivalla on toki ollut vaikutusta nykypäivänä, mitä **Lisbeth Mikaelsson**, **Torunn Selberg** ja **Hannah Kristine Lunde** esittelevät omissa teksteissään.

Suomessa Sunnivan kultti on ollut vaatimatonta eikä kovin monta lasta ole nimettykään hänen mukaansa Sunnivaksi tai Synnöveksi. Jälkimmäinen nimi löytyy toki suomenruotsalaisesta nimipäiväkaleristista. Aivan tuntematon Sunniva ei ole ollut Suomessa. Hieman yllättäen hänen legendansa neljästä säilyneestä versiosta (kaksi käsikirjoitusta ja kaksi inkunaabelia) yksi on Turun hiippakuntaan liittyvässä käsikirjoituksessa. Norjasta ei ole säilynyt yhtään käsikirjoitusta, mutta lyhyt versio legendasta on vuonna 1519 painetussa Breviarium Nidrosiensessa.

Alf Tore Hommedalin ja Alexander O’Haran artikkelit sivuavat Sunnivan jäännösten Bergeniin siirron poliittista kontekstia. Norjaa hallinnut nuori kuningas Magnus Erlingsson oli perinyt kruunun äidiltään, vaikka maassa vallitsi patrilineaarinen kruununperimys. Sunniva, jota aiemmin oli kutsuttu prinsessaksi, muuttui kertomuksissa kuningattareksi, ja Bergenin tuomiokirkko tuli vuonna 1170 hänen hautakirkokseen. Katedraali sijaitisi aivan

Håkonshallin palatsin vieressä ja oli myös Magnuksen kruunajaiskirkko. Kuningattareksi kohonneen Sunnivan kultti legitimoiki kuninkaan oikeutta kruunuunsa. Olihan pyhä Sunnivakin ollut maataan yksin hallinnut kuningatar.

Historialliset tiedot Haakon Jaarlista sijoittavat Sunnivan legendan tapahtumat 900-luvun lopulle, mutta mikään lähde Irlannissa tai Norjassa ei viittaa siihen, että

Sunniva itse olisi historiallinen henkilö. Sunnivaan verrattaessa piispa Henrikissä on paljon enemmän menneisyydessä eläneen todellisen henkilön aineksia.

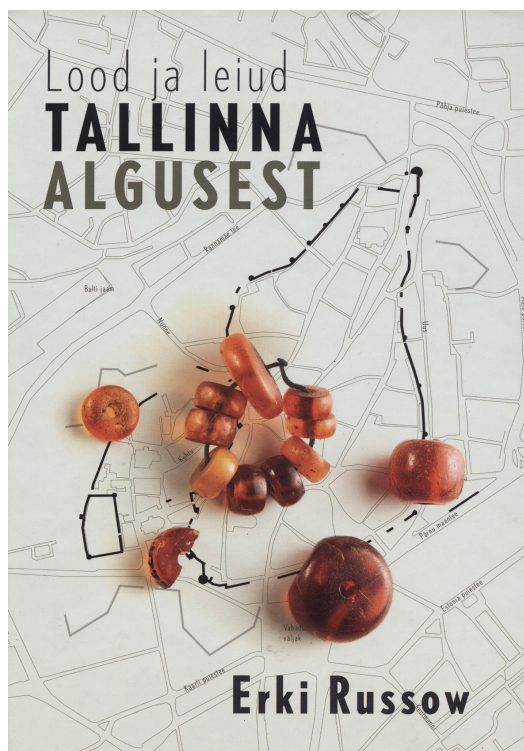
Georg Haggrén
georg.haggren@helsinki.fi
Helsingin yliopisto
PL 59, 00014 Helsingin yliopisto

KOKOELMA TALLINNAN KESKIAIKAA OSANA JUHLAVUODEN SATOA

Erki Russow: *Lood ja leiud Tallinna algusest*. Stilus: Tallinn 2020. 262 s.

Virossa ja etenkin Viron pääkaupungissa Tallinnassa 2019 oli juhluvuosi. Tuolloin täyttyi 800 vuotta tanskalaisen Tallinnan perustamisesta ja sata vuotta Viron itsenäistymisestä. Virolaiset ovat kiinnostuneita menneisyydestään ja tallinnalaiset kaupungistaan. Juhlavuoden satoon liittyy **Erki Russowin** teos *Lood ja leiud Tallinna algusest* eli Tarinoita ja löytöjä Tallinnan alusta. Se koostuu 49:stä esseemäisestä luvusta, joissa esitellään Tallinnan menneisyyttä ja arkeologiaa eri näkökulmista. Julkaisun taustalla on myös Tallinnan kaupunginmuseon toukokuusta 2019 toukokuuhun 2021 kestänyt juhluvuoden näyttely *Linnusest linnaks – Taanilinna sünd 800 aastat tagasi* (Linnasta kaupunkiin – Tanskalaisen kaupungin synty 800 vuotta sitten). Lyhyet englanninkieliset abstraktit olisivat olleet tervetulleita, mutta viron haasteita uhaten suomalaisenkin lukijan kannattaa tutustua kirjan tarjontaan.

Russow on tutkijana ollut aina kiinnostunut löydöistä, mikä näkyy myös tässä teoksessa ja sen runsaassa kuvituksessa. Monet kartat ja piirroksot auttavat hahmottamaan esseiden sisältöä. Valokuvissa on esitelty sekä tyypillisiä löytöjä että erikoisia esineitä. Teos on osin tarkoitettu suurelle

yleisölle, mutta samalla tutkija on kirjoittanut kollegoilleen. Kuvateksteissä on lyhyt luonnehdinta esineistä mukaan lukien esinenumero, mikä helpottaa jatkotutkimusten tekoa.

Teoksen taustatyönä Russow on vuosien ajan käynyt keskiajan osalta systemaattisesti läpi Tallinnan kaupunkiarkeologista löytöaineistoa. Juhlavuoteen liittyen Russow kirjoitti *Postimees*-lehteen viikoittain kaupungin menneisyyttä arkeologian näkökulmasta kä-

sitelleen artikkelin. Nämä artikkelit on nyt toimitettuina koottu yksiin kansiin.

Russowin ominta sarkaa on keramiikka, mutta teos osoittaa, että hänen asiantunteuksensa yltää saviastioiden lisäksi moneen muuhun materiaaliin ja esineryhmään. Mukana on tekstejä koruista, aseista, rahoista, jalkineista, pyhiinvaellusmerkeistä, nopista ja pelinappuloista, valaisimista, kimpiasioista, kirjoitusvälineistä, ompelutarvikkeista, soittimista, pykäläpuista jne. Kamppoja käsitellään leikkisästi otsikolla *Täilinn Tallinn* (Täikaupunki Tallinna), mikä entisaikojen hygienian tuntien pitää paikkansa kaikkien muiden keskiaikaisten kaupunkien kohdalla. Luulöydöistä mukaan on mahtunut kaksi nelisarvisen lampaan kalloa.

Arkeologia luetaan monesti niin sanottuihin kansallisiin tieteisiin. Tästä johtuen arkeologialla on toisinaan tehty – ja yhä tehdään – myös politiikkaa. Keskiaikainen Viro ja Tallinna oli monikulttuurinen. Kaupungissa oli virolaisten ohella saksalaisia, venäläisiä, tanskalaisia, ruotsalaisia ja iso joukko myös Suomenlahden pohjoispuolelta tulleita suomalaisia. Etenkin eräät virolaisten, baltiansaksalaisten ja neuvostoliittolaisten tutkijoiden tulkinnat ovat toisinaan sisältäneet vahvoja poliittisesti värittyneitä näke-

myksiä. Näihin liittyvät myös 1950-luvun alussa Raatihuoneentorilla ja Toompealla tehdyt kaivaukset, joilla pyrittiin selvittämään sitä, ketkä olivat paikalla ensimmäisinä ja koska? Kenen kaupunki Tallinna alkuaan oli? Yksi Russowin esseistä analysoi tuolloin löytyneen keramiikan käyttöä osana Moskovasta käsin johdettua tarkoitushakuista neuvostotieteen tekoa. Esseellä on paljon puhuva otsikko: *Potikillud poliitika teenistuses* (Keramiikka politiikan palveluksessa). Saviastian palalla on väliä!

Kirja tarjoaa arkeologisen näkökulman Viron keskiaikaan ja Tallinnan menneisyyteen. Mitä arkeologiset löydöt kertovat kaupungin ja sen asukkaiden historiasta? Kukin esse sisältää yhden näkökulman keskiaikaiseen Tallinaan. Historiantutkijat ovat aiemmin luoneet rungon kaupungin vaiheista. Arkeologisen aineiston myötä saamme lihaa luiden ympärille. Uusia näkökulmia, tutkimuksen korjausliikkeitä ja aivan uutta tietoa.

Georg Haggren

Georg.haggren@helsinki.fi

Helsingin yliopisto

PL 59, 00014 Helsingin yliopisto

SUOMEN KESKIAJAN ARKEOLOGIAN SEURA
SÄLLSKAPET FÖR MEDELTIDSARKEOLOGI I FINLAND

Suomen keskiajan arkeologian seura – Sällskapet för medeltidsarkeologi i Finland ry. on toiminut keskiajan ja uuden ajan arkeologian tutkimuksen edistämiseksi vuodesta 1990 ja on Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsen.

Seuran tarkoituksena on edistää keskiajan ja uuden ajan arkeologian tutkimusta ja korkeakouluopetusta. Seura järjestää seminaareja, vierailuluentoja, opintomatkoja ulkomaille ja kotimaahan, ottaa kantaa ajankohtaisiin arkeologisiin kysymyksiin ja harjoittaa julkaisutoimintaa.

Seuran jäseneksi otetaan keskiajan ja uuden ajan arkeologiasta kiinnostuneita henkilöitä. Jäseneksi voi ilmoittautua kirjallisesti seuran osoitteeseen tai sähköpostilla seuran puheenjohtajalle. Osoitteenmuutoksista pyydetään ilmoittamaan seuran sihteerille.

Jäsenmaksut vuonna 2022:

Perusjäsen 20 € / vuosi

Opiskelija 15 € / vuosi

Perhe 25 € / vuosi

Lehden vuosikerta tilattuna 20 €

Puheenjohtaja:

Dos. Janne Harjula

Puh. 050-5233837

puheenjohtaja@skas.fi

Varapuheenjohtaja:

Fil. dr Frida Ehrnsten

frida.ehrnsten@kansallismuseo.fi

Sihteeri:

Siiri Tuomenoja

Puh. 040-5828845

sihteeri@skas.fi

Taloudenhoitaja:

Janne Haarala

Puh. 050-3288331

taloudenhoitaja@skas.fi

Yhteystiedot:

Osoite: SKAS c/o Arkeologia

Akatemiankatu 1

20014 Turun yliopisto

Email: skas-hallitus@lists.utu.fi

Internet: www.skas.fi

Facebook: @skasyhdistys